

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

GJELLERUP SOGNS DEGNEHISTORIE

**SAMT EN LILLE FREMSTILLING
AF SKOLEVÆSENETS UDVIKLING DER**

**EFTER SKRIFTLIGE OG
MUNDTLIGE KILDER**

VED

EVALD TANG KRISTENSEN

**VEJLE
UDBYES BOGTRYKKERI
1917.**

Gjellerup ligger i Hammerum Herred og er Nabosogn i Øst til Herning. Jeg var Lærer og Kirkesanger der fra 1866 til 1876, og denne Omstændighed er nærmest Grunden til, at jeg har udarbejdet foreliggende lille Bog. Navnet Gjellerup burde rettest skrives Gjeldrup, da det vist hidrører fra den gamle mærkelige Kilde, der endnu i min Tid fandtes lidt vest for Kirken, men nu er afgrøftet og opfyldt.

Mulige Tilføjelser og Rettelser bedes villigst tilstillede Forf., Mindebo v. Vejle.

DEGNENE I GJELLERUP

DEN allerførste Degn i Gjellerup, man véd af at sige, er
1. **Søren Eliæsen.** — 1699.

Om ham staar der blot i Kirkebogen:

„1699 Fer. Purif. sc. Torsdag d. 2den Febr. begravet Søren Eliæsen Deign. Anno ætat. 80 Aar.“

I Gjellerup Kirkeregnskabsbog for 1682 har jeg fundet følgende om ham:

„Gifvet Søfren Degn for 10 taufler blye at oplege paa Nørsiden af høy Kiercken, som Vinden hafuer opblest, til Kost og Løn 1 Rdl. 1 M.“

Det ser da ud til, at samme Degn har været en alsidig og nævenyttig Mand, siden han ogsaa forstod sig paa at tække med Bly.

Efter ham kom

2. **Søren Clemmensen Adler.** 1699—1755.

Om ham har jeg heller ikke fundet andet, end hvad Kirkebogen meddeler, blot med den Undtagelse, at han paa Auktionen efter Provstinden Dorothea Augusta Trojensin¹⁾ i Gjellerup Præstegaard, der var Enke efter Hr. Svenning Povelson Svendstrup, købte 1 Blik-Rivejærn, 1 Ler-Fyrfad, 1 Spidsglas og 1 Kridhus. (En ret morsom, men ellers ikke videre betydende lille Bemærkning.) Hun døde for Resten 1734. Ja, saa er da ogsaa hans Edsformular, da han tiltraadte Embedet, bleven bevaret, skreven med hans egen Haand. Den lyder saaledes:

„Jeg Søfren Clemmensen Kaldet til at Være degen Vdi gjelderup sogen Lofuer her med VRygeligen at holde Dend eed som ieg for min Velædle her biskop aflagt hafuer til stadfæstelse Vnder min Haand. Ribe den 23. februaryi Anno 1699. Søfren Clemmensen Adler.“

Man ser heraf, at det er gaet meget hurtig med Besættelsen af Degne-Embedet. Han maa den Gang have været helt ung, idet han var Degn i Gjellerup i 56 Aar, og hans

¹⁾ Hendes Navn staves i Wibergs Præstehistorie fejlagtig Trojensk

Børn først blev fødte omkring 1720—1730. Man finder i Kirkebogen blot følgende lidet oplysende Ting om dem:

1724 d. 3dje August, som var en Torsdag, da blev Søren Degns Barn døbt og kaldet *Knud*.

1726 d. 4de Sønd. eft. H. 3 Konger, da blev Søren Degns Barn i Degnebolet døbt og kaldet *Ingeborg*. Faddere: Moster i Præstegaarden . . . Præstens Kjæreste bar Barnet.

1729 d. 9de Majus, som var en Mandag, blev Søren Degns Barn født, ogsaa blev den hjemmedøbt og kaldet *Svenning*.

(Det var naturligvis Præsten, der blev opkaldt. Han var død 1½ Maaned i Forvejen).

1729 Almindelig Bededag, da blev Søren Degns lille Barn begravet. (Navnet nævnes ikke).

1734 d. 6te Nov., som var en Løverdags, da blev Søren Degns Barn begravet.

Endelig anføres Degns Død saaledes:

„1755 Dend 18de April, som var en Fredag, da blev Degnen her til Menigheden Hæderlig *Søren Clemmensen Adler* begravet.“ (Hans Alder anføres ikke.)

Efter ham kom

3. **Claus Linderoth.**¹⁾

I Kirkebogen nævnes flere af hans Børn:

1. *Bodil Marie*, f. 1757, konf. 1774, død 3die Okt. 1847.

2. *Kierstine*, f. 1760, konf. 1776.

3. *Anne Margrethe*, f. 1762. Hun døde 1828 d. 25de Oktober og skrives i Kirkebogen som Indsidder-Huspige i Lund By, Datter af Sognedegnen i sin Tid Claus Linderoth. 66 Aar gl.

4. *Henrica*, f. 1765, konf. 1782.

5. *Hendrich*, f. 1767, konf. 1782.

6. *Johanne*, f. 1769, konf. 1786.

7. *Daniel*, f. 1771.

1781 nævnes Degns Datter *Bodil Marie Linderoth* som Fadder, da hun bar et Barn.

De var alle fødte i Degneboligen.

Men uagtet han var Degn i 44 Aar, har han dog ikke i ældre Folks Hukommelse efterladt sig noget Minde. Der var slet ingen af de gamle, mens jeg boede der, som kunde fortælle noget om ham. Man ser, at Mindet alligevel ikke rækker ret langt.

¹⁾ Jeg har truffet en Kapitain Henrik Linderoth ved Aar 1725. Han har nærmest haft Ophold i Ty, og maa vel nok være af Familien, siden 2 af Claus L.s Børn fik Navnene Henrik og Henrica.

De to Børns Henricas og Hendrichs Daab er saaledes indført i Kirkebogen:

2den Søndag i Advent 1766 konfirm. Daaben over Claus Linderoths Barn *Henricha*. Faddere: Mons. Christian Lüster af Gjellerup, Sr. Niels Frølund, Jfr. Anna Hornemand Lüster, Jfr. Anna Charlotte Lüster af Gjellerup. (Christian Lüster var Birkedommer i Herningsholms Birk fra Aar 1765—1777).

3die Sønd. eft. Trin. 1767 døbt Degnen Claus Linderoths Barn og kaldet *Henrich*. Faddere: Birkedommer Lüster af Gjellerup, Mons. Ulrik Friderik Lüster af Gjellerup og Jfr. Anne Charlotte Lüster af Gjellerup, Jfr. Dorothea Maria Eggeris af Lysgaard. (Angaaende Familien Lüster kan anføres, at der 1763 blev konfirmeret i Gjellerup Kirke: Ulrich Frederich Lüster fra Gjellerup og Anna Charlotte Lüster fra Gjellerup. Fremdeles 1767 Henrich Hornemann Lüster. Dernæst 1809 Ebbe Olaus Lyster fra Ikast og Christian Lyster af Ikast, ved 14 Aars Alder).

Det efterfølgende Uddrag af Kirkebogen, som peger hen paa Degneboligen, kunde maaske hentyde til en Hjælpelærer, som Degnen har haft. Eller ogsaa kunde det være Degnekonens Søster, der bliver gift, hvilket egentlig er det rimeligste:

Torsdag d. 26de Oktober 1780 blev kopulerede *Henrik Andreassen Aale* af Grødde, Ikast Sogn, og *Mette Larsdatter* af Gjellerup Degnebolig.

Om Degnens Død staar der:

1799 d. 13de Juli blev Deignen Sr. *Claus Linderoth* begravet, var 68 Aar gl.

og om hans Kones Død staar der:

1808 d. 1ste Onsdag i Faste begravet den gamle *Madame Linderoth* af Gjellerup By og var 70 Aar gammel.

Efter Linderoth, dog 9 Aar før hans Død, blev indsat til Degn:

4. Mads Fridrichsen Schou. 1790—1809.

Han var kun Degn i 19 Aar og den første Gjellerup-Degn, de gamle har vidst at fortælle noget videre om. Han var en Skovfogedsøn fra *Aale* ved Horsens. I *Aale* Kirkebog finder vi da:

D. 20de Maj 1761 døbt Fridrich Mortensens Søn fra *Aale* Skovhus, nemlig *Mads*. Han var 7de Juni i Kirke, og Konen introduceredes s. D.

Fredrik Christian Mortensen var gift med *Edel Margrete Christoffersdatter*. Af Børn havde de i alt Fald 2 til, nemlig en Søn *Niels*, der døde som lille, og en Datter *Sidsel Marie*, der døbttes 30te Sept. 1758. Hun var gift med Jens Madsen

i Aale Skovhus. Deres ældste Søn, *Holger Jensen Schou*, var gift med *Mette Johanne Frølund* og født 29de Juni 1783, død 1860. Deres anden Søn, *Frederik Schou*, boede i Vodde, Ikast, og Datteren, *Edel Margrete Jensdatter*, boede i Aale Skovhus.

Man skulde forøvrigt antage, at den Hr. Schou fra Holstebro, der 1796 stod Fadder til Peder Frølunds Barn i Vraa, var en Broder til Mads Schou (se herom længere fremme), og at Jomfru Skou, fra Lavlund, der 1810 var Fadder til Præsten Peder Høsts Barn, enten var hans Søster eller maaske hans ældste Datter Maren.

Navnet Schou maa Mads jo have taget, fordi han var født i en Skov. Som ungt Menneske blev han Tjener hos Kammerherre *Sehested* paa Holstebro Bisgaard, der ogsaa ejede *Herningsholm*, og senere blev han ved dennes Hjælp kaldet til Sognedegn i Gjellerup. 1791 købte han *Holtbjærg* i Herning, som var en Parcel fra *Herningsholm*, og umiddelbart efter giftede han sig. I Kirkebogen staar: 1791 d. 23de September (en Fredag) kopuleret *Mads Friderichsen Schou* fra *Holtberg*, kaldet til Degn for *Gjellerup Sogn*, og *Anne Christensdatter* af *Frølund*. Hun var en Datter af *Christen Frølund*, og hendes Daab er anført saaledes i Kirkebogen:

1768 d. 5te Sønd. eft. Trin. døbt *Christen Ruskjærs Barn* i *Frølund Anne*.

Da jeg ønskede at blive lidt mere kjendt med Annes Familienforhold, gennemgik jeg Kirkebøgerne og eftersaa gamle Bykort. Det viste sig da, at hendes Fader hed *Christen Pedersen* med Tilnavn *Ruskjær*, og paa Kortet over *Frølund By* 1799 nævnes ogsaa *Christen Ruskjærs Hus*. Han har sandsynligvis da siddet deri som Aftægtsmand. 1798 nævnes *Peder Ruskjær* som Gaardmand der. Det maa da nok være hans Søn, der har overtaget Gaarden efter ham.

Christen Pedersen Ruskjær maa have været gift 2 Gange, første Gang med *Anne Nielsdatter* og 2den Gang med *Maren Nielsdatter*. At hans ældste Datter i Ægteskabet med *Maren* da er bleven kaldt *Anne*, er jo let forstaaeligt.

Det første Giftermaal blev indgaaet d. 22de Juli 1763, og det andet nogle Aar senere. Den første Kone var fra *Frølund*, og maaske den anden var en Søster til hende. Hans Børn var:

1. *Peder*, døbt 3die Paaskedag 1764. Som Fadder ved Daaben nævnes *Christen Ruskjærs Broder* ibid.

Dette Barn døde dog kort efter.

2. *Peder*, døbt 6te Sønd. eft. Paaske 1765. Det døde 10de Maj 1816.

3. *Anne*, der blev gift med Mads Schou, født 1768.

4. *Niels*, døbt 14de Oktober 1770. Som Faddere nævnes Sr. Niels Frølund paa Klosterlund i Bording (der forøvrigt ogsaa var Fadder til Nr. 3), Sr. Søren Ringsted af Frølund, der senere boede i Bjødstrup, og Christen Bording. Han blev konfirmeret 1786.

5. *Jens*, der døbttes 2den Sønd. eft. Paaske 1774.

6. *Niels*, der døbttes 1776 d. 3die Sønd. eft. Trin. 1ste Septb. Ogsaa denne Gang var Sr. Niels Frølund Fadder. Her nævnes udtrykkelig, at Christen Ruskjærs Hustru hed Maren Nielsdatter. Dette Barn døde kort efter.

7. *Niels*, døbt 3die Sønd. i Adv. 1778.

8. *Thomas*, født 1780, døbt 21de Sønd. eft. Trin. Om denne sidste har Kirkebogen en senere Tilføjelse: „Boer paa Nørholm“. Han blev konfirmeret 1794.

9. *Mette Johanne*, f. 1783 og døbt 7de Sønd. eft. Trin. Hun blev konfirm. 1783 og kaldtes da Mette Christensdatter Nørholm.

Nr. 8 Thomas Christensen Ruskjær, der altsaa var en Broder til Mads Schous Kone, fik sin Kone Karen Lauridsdatter fra Sivebæk, og om hans Afkom, der har gjort sig ret bekendt paa Egnen, gaar endnu en hel Del Historier. Han købte en Parcel fra Herningsholm og kaldte den Nørholm. Af hans 10 Børn kan vi mærke os de to, der blev Lærere, den ene i Hodsager, og den anden i Holstebro, hvor han var Tredjelærer ved Borgerskolen og tillige Kordegn. Han i Hodsager var gift med en Søster til Lavst Krøjgaard i Gjellerup By, og han i Holstebro har udgivet to topografiske Bøger om Holstebro og Herning. Broderen Lavst boede i Trælund som Hjulmand, og Mads Schou, der var opkaldt efter den gamle Schou, boede Nord for Gjellerup-By og var gift med en anden af Lavst Krøjgaards Søstre. Han var umaadelig stærk. Et ret betegnende Træk om denne Mads Schou er dette: En Dag kom han ind hos gamle Jens Bjærggaard i Bjærggaard, og der kom samtidig Erhart fra Ringstrup. De snakkede sammen som gode Venner, fik nogle Dramme sammen og blev tilsidst fulde. Mads faldt i Søvn, og Erhart gjorde nok ogsaa. Men da Mads saa vaagnede og saa Erhart, troede han, at det var Sønnen fra Havlskjær, som han var vred paa, og saa bankede han Erhart ret grundig igjennem. De væltede Bordet, og Flasker og Glas blev slaaede i Stykker. Endelig opdagede han sin Fejltagelse, og saa blev de gode Venner igjen.

Mads Schou var en meget stejl og selvfølende Personlighed, der rent ud erklærede til mig, at han ikke vilde give mig Offer. Jeg lod ham da ogsaa være i Fred, men følte mig kun lidet tiltalt af hans ubehagelige og hovne Væsen, som han aldeles ikke søgte at dæmpe, men snarere gjorde sig til af.

Broderen Christen Frølund var Gaardmand i Snejbjerg Kjær, og de to andre, Jens og Niels Holm, var vældige Slagsbrødre. De søgte ligefrem omkring til Gilder og Sammenkomster for at komme til at slaas med de andre Gjæster. Jens druknede i Kidderis Mølleaa i Baghølet. En Dag havde han indgaet — saaledes fortæller man — et Væddemaal med nogle Møllegjæster, der gik ud paa, at han skulde, naar de smed en Specie ud i Vandet, springe ud og tage den med Munden. Men da han kom ud,

tog Krampen ham. Han raabte nok om Hjælp, men de omkringstaaende antog det for hans Narrestreger og blev rolig staaende og grinede. Men da han nu gjorde nogle ejendommelige Fagter med Hænderne, anede de Uraad og vilde redde ham, men det var for silde. Endnu vil jeg tilføje, at deres Fader, Thomas, var gift med en Søster til gamle Kirsten Marie i Krøjgaard, saa der var meget Slægtskab imellem de to Familier. Fremdeles har jeg fundet det ret ejendommeligt, at Lavst Kristian Thomsen, der stadig kaldte sig L. Kr. Frølund, blev Kordegn i Holstebro nærmest paa Grundlag af sin Ansøgning. Jeg har set den, og den var yderst sirlig skreven, men af et saa uhyre svulstigt Indhold, at dens Forfatter skulde synes umulig til et saadant Embede i Steden for at være selvskreven dertil. Han var dimitteret fra Snedsted 1845, fik saa de 2 Biskoler i Ikast, Tulstrup og Hede, og virkede der til 1847. Han fortæller i sin Ansøgning, at hans 10de og kjæreste Broder boede i Hodsager, og derfor vilde han gjerne til Holstebro. For Resten var der kun 3 Ansøgere, og den ene af de forbigaaede var en meget mere udviklet og dygtig Person efter min Mening, men det maa ikke have været den kaldende Myndigheds, den maa være bleven betaget af L. Chr. Frølunds højstemte og svulstige Ansøgning, der nu virker ligefrem grinagtig.

1855 var Embedet i Herning ledigt, og L. Chr. Fr. søgte det, men fik det ikke, skjøndt Pastor Falkenskjold ønskede at faa ham, da Substitut Pedersens Undervisning i Religion var meget ensidig, og haabede, at Børnene kunde faa Undervisning i Historie, Geografi og flere Discipliner.

Efter dette Sidespring maa jeg tilbage til mit egentlige Emne. Jeg slap ved Christen Ruskjærs Datter, der blev Degnekone i Gjellerup.

Hendes Død findes saaledes indført i Kirkebogen:

1843 d. 21de Nov. døde *Ane Schou*, Enke efter forhen afgangne Proprietær M. Schou til Holtberg, født i Frølund af Faderen Christen Frølund, døde paa Holtberg noget over 75 Aar.

Der har nok været en Broder til hende foruden de foran anførte, nemlig *Peder*, som boede i Vraa og var født 1766. I Kirkebogen findes blandt fødte:

1796 d. 15de Sønd. eft. Trin. døbt Peder Frølund og Hustru Else Marie Sørensdatter af Vraa deres Datter *Anna Cathrine*. Faddere var Hr. Schou og Kone fra Holstebro, hvilken sidste bar Barnet, dernæst Christen Ruskjærs Kone af Frølund og Hr. Ringsted fra Kjøbenhavn.

Da Mads Schou aldrig selv boede i Degneboligen og aldrig selv holdt Skole i Gjellerup, holdt han vel Substituter der. Vi finder saaledes, at *Thomas Gjesten* af Gjellerup Degnebolig bliver Løverdags d. 22de Juni 1799 kopuleret til *Gjertrud Marie Jakobsdatter* af Gjellerup By. Fremdeles som konfirmerede:

1802 *Maren Christophersdatter* af Gjellerup Degnebolig.

1805 *Frederikke Christiane Christoffersdatter* af Degneboligen. (Hun blev siden gift med en af Søren Lunds Sønner, nemlig Rasmus Sørensen Lund).

1808 *Frederik Christian Christoffersen* af Gjellerup Degnebolig.

Man fristes da til at tro, at der i Degneboligen den Gang har boet en Substitut, hvis Fornavn var *Christoffer*, og at der forud for ham har været en, der hed Thomas Gjesten.

Kirkebogen siger, at *Christoffers* Hustru af Degneboligen blev begravet 1806 Palmesøndag. Hun var 49 Aar.

I en gammel Fortegnelse over Dimittenderne fra Borris Seminarium har jeg fundet *Jens Christensen Baggsgaard*. Han var paa Seminariet 1806—08 og fik Meget duelig til Hovedkarakter. „Fra 1ste Nov. 1808 var han hos Mads Schou paa Holtbjærg, som var Degn, for at undervise hans egne Børn, men og nogle Uger i denne Vinter holdt Skole for hele Ungdommen i Gjellerup Sogneskole. Ved Samtale med nogle af Forældrene erfarede, at de var særdeles velfornøjede med hans Undervisningsmetode og paaskjønnede, at den var bedre end den forhen brugte“. Han var født i Skovsende i Sønderomme 1786, kom siden til Grindsted og Raarup og blev 1811 fast Lærer i Sindbjærg.

Efter ham kom hos Mads Schou en anden Borris-Seminarist *Jens Madsen Gaasvig*, der dimitteredes 1810 og 1813 blev Lærer i Hjerm østre Distrikt.

Den ovenfor nævnte Thomas Gjesten blev snart efter Degn i Snejbjærg. Hans Kone Gjertrud Marie maa snart være død. Kirkebogen har:

1813 d. 19de Dec. begravet Degnen i Snejbjærg Thomas Gjesten hans Datter Anna Marie, opholdende sig i Krøjgaard, Gjellerup By, 6¹/₂ Aar gl.

1816 d. 8de April døbt Anne Marie, Datter af Degn og Skolelærer Hr. Thomas Gjesten og Anne Kierstine Krøjgaard. Fadder var Søren Krøjgaard af Gjellerup. Gjestens Enke levede endnu 1852. Kromanden i Snejbjærg Thomas Andersen Gjesten, der levede 1850, var sandsynligvis en Sønnesøn af ham.

Det kunde forøvrigt være meget sandsynligt, at Degnen Thomas Gjesten var en Søn af Præsten i Sunds, Hr. *Jacob Scharschou Gjesten*, der 1758 blev befordret til Præst i Snejbjærg, og om hvem Gjellerup Kirkebog har følgende Meddelelse:

1758 d. 28de Juli, som var en Fredag, kopuleret ædle, velærværdige og Meget høylærde Hr. Jacob Scharschou Gjesten, Sognepræst for Snejbjærg og Tjørring Menigheder og ædle og dydzirede Jomfru Christiane Margarethe Schou.

Hun var forøvrigt en Datter af Hr. *Jacob Rasmussen Schou*,

Præst i Gjellerup, senere i Ulfborg, og hendes Søster var gift med Eftermanden i Gjellerup, Hr. *Oluf Pedersen*. Det var da ej saa underligt, at Brylluppet stod i Gjellerup Præstegaard. Hr. Pedersen var ellers lige kommen til Embedet. J. R. Schous Søn *Jens Carl Jacobsen Schou*, altsaa Broder til de to Præstekoner, blev senere Faderens Eftermand i Ulfborg, og han var født i Gjellerup 1742.

Hvad Mads Schous Degnevirkosomhed angaar, er der ikke noget at fortælle om den. Han mødte i de første Aar om Søndagen i Kirken, og for Resten passede han sin Bedrift i Herning. Det kan nok undre Nutidsmennesker, at han til Stadighed boede uden for Sognets Grænser, men da han var besvogret med Christen Ruskjær i Frølund, og denne var en vel anset Mand, saa gik det til en Tid. Efter 19 Aars Forløb frasagde han sig dog Degneembedet; han havde jo ogsaa nok at varetage endda. Den Gang var han kun 47 Aar og saaledes endnu i sin bedste Alder.

Förøvrigt paastaaes det bestemt, at han blev ligefrem nødt til at søge sin Afsked. Gjellerup-Beboerne var i det hele ikke fornøjede med Mads Schou som Degn, og Misfornøjelsen tiltog med Aarene. Da han endog i de senere Aar drev det saa vidt, at han ikke mødte i Kirken om Søndagen, men lod Substituten synge for sig og ikke en Gang mødte paa de store Højtider for at tage imod sit Offer, gjorde man ham saa meget Bryderi og udviste saa megen Uvilje overfor denne Taktløshed, at han besluttede sig til eller snarere blev nødt til at trække sig tilbage. Oprigtig talt var ogsaa hans Stilling derovre som Degn saa undergravet som vel mulig.

Mads Schou boede altsaa til Stadighed paa Holtbjærg. Om denne Ejendom havde hans Formand sagt, at den var for stor til Stude og for lille til Heste. I en Række af Aar tilkjøbte han sig fra sine Naboer saa megen Ager, Eng og Mose til alle Sider, at Gaarden kom til at staa for over 5 Tønder Hartkorn.

Om hans Ejendomskjøb har jeg hørt adskilligt, men kan naturligvis ikke indestaa for Paalideligheden deraf. Nogle af de Eng- og Moseparceller, der nu hører til Holtbjærg, har i sin Tid hørt til Birk-Gaarde. Naar saa Mads Schou om Søndagen havde sunget i Gjellerup Kirke, indbød han de Birk Mænd, som var mødt i Kirken, til at følge med sig ind hos Kristen Lindbjærg, der ejede den Gaard, som laa næst vest for Kirken, og hvor der i mange Aar var nogen Smugkro. De fulgte Indbydelsen, og saa trakterede Mads Schou med et Glas Brændevin eller to. Hvis Husets Folk da kom med

smaa Glas, sagde han helt fortrydelig: „Hvad er det for nogen Krum' Glas, I her kommer med, lad os faa ordentlige Glas“. Der kom da Halvpægleglas paa Bordet, og nu drak Degnen med dem, til de blev lidt lystige; saa gav han sig til at handle med dem om deres Moselodder og fik dem for godt Kjøb. Paa den Maade fik han altsaa ogsaa en hel Del Jord samlet, der laa ham meget belejligt, eftersom disse Lodder ligger neden for Gaarden i Øster. Mads Schou var jo en udmærket Selskabsmand og havde et udmærket Greb paa at snakke med Bønderne, saa det her meddelte kan være troligt nok, skjøndt det just ikke er ham til megen Ære. En gammel Mand har fortalt, at han fik Engene af de Birk Mænd for at kaste dem ind, saa de kunde komme af med deres Vand (altsaa faa Afledningsgrøfter), og det kan maaske ogsaa passe for nogle af dem. Men de fleste er dog enige om, at han drak Ejerne fulde og saa narrede dem.

Et andet Træk, der heller ikke er smukt, faar staa her. Gravers Truelsen, der købte noget Jord fra Herningsholm og derpaa opførte Vesterholm af et gammelt „Hundehus“ fra Herningsholm, ejede et Stykke Hedejord henne ved Holtbjerg. Mads Schou gjorde sig megen Umage for at faa det fra ham, men da Gravers ikke drak Spiritus, kunde Mads ikke naa sin Hensigt ad den Vej. Han hævnede sig nu paa Gravers ved at formaa Niels Særkjær (Niels Abildtrups Formand i Lund) til at opsigte 1000 Rdl., som han havde laant Gravers¹). Da det saa lykkedes ham at laane Pengene anden Steds, idet Manden paa Herningsholm (Vestrup) hjalp ham dermed, kjendte Mads intet bedre Middel til at faa Jorden end at tage den uden videre, og det gjorde han saa. Risikoen derved var kun lille, da Gravers var fattig og ikke havde Raad til at føre Proces, og selv om han kunde have skaffet sig Midler dertil, vilde Rettens Vej være bleven ham meget trang, ja sagtens helt ufarbar, siden Herredsfogden paa den Tid, den berygtede *Caspar Møller* paa Højris (der hængte sig 1825) med Hensyn til at dele Ret og Skjel ikke var særlig nøjeregnende.

Denne sidste Historie turde sikkert være noget overdreven. Jeg kan næsten ikke tænke mig, at Mads Schou vilde nedlade sig til saadant. Men Heden var rigtignok den Gang kun af yderst ringe Værdi, og mange brød sig aldeles ikke om at hævde deres Ejendomsret dertil.

¹) Gravers Truelsen var Fader til Truels Graversen og denne igjen til Søren Trueisen, der var meget bekjendt.

Mads Schou opbyggede Holtbjerg paa herskabelig Vis og anlagde Frugt- og Blomsterhaver, Fiskeparker og Plantninger omkring Gaarden, hvoraf en Del endnu var tilbage, da jeg kom til Gjellerup. Dernæst indhegnede han Markerne med Diger, ja, lukkede Dige op om hvert Fald og beplantede dem. Tillige dyrkede han Markerne saa fortræffelig, at han derfor modtog Landhusholdningsselskabets store Sølvbæger, og ved sin Død 1824 efterlod sin Enke en god Gaard af stor Værdi, foruden nogen Formue. Han havde fem Børn, hvoraf de fire var Sønner, og dem tog Gaarden fri for Kongens Tjeneste. Sønnen *Niels*, der var hjemme hos Faderen, var først gift med *Kirsten Christensdatter*, født i Sønder-Omme, og hun døde paa Holtbjerg d. 31te August 1836, 33 Aar gl.

Ved Selvstudium havde Mads Schou erhvervet sig saa mange Kundskaber, at han kunde klare vel for sig med Mund og Pen og være en heldig Raadgiver og Hjælper for dem, der tyede til ham. Et Eksempel herpaa kan det være passende her at anføre. En Mand, der havde laant en Kapital af Præsten i Lund imod Prioritet i sin Gaard, fik Kapitalen sagt op til Udbetaling. Han gik til Præsten for at faa Laanet forlænget, men fik et bestemt Afslag. Saa tyede Manden til Schou og bad ham tale et godt Ord for sig hos Præsten. „Det nytter ikke, bitte Bro'r“, sagde Schou, men da Manden nu blev helt elendig og ytrede, at han havde slaet sin Lid til ham som den sidste Nødhjælp, følte Schou Medlidenhed med ham og sagde, idet Manden gik ud af Køkkendøren: „Jaja, lad os se, hvad vi kan gjøre“. Saa gaar Schou ind lidt, og idet han kommer tilbage, giver han Manden en lille Pakke med de Ord: „Nu staar det til dig selv at bære dig rigtig ad. Naar du kommer over til Præstegaarden og er kommen ind i Køkkenet, skal du tale vel til Pigen og bede hende om at faa Jomfruen i Tale. Naar hun kommer, skal du høflig bede, om hun ikke vil være af den Godhed at tale til Madammen og modtage den Foræring, jeg har givet dig. Naar hun da kommer, skal du bede hende tale et godt Ord til Præsten om, at dine Penge maa blive staaende, og du maa saa godt lade et Ord falde om, at Foræringen er fra mig“. Manden forrettede Ærindet til Punkt og Prikke, som Schou havde sagt, og Madammen talte saa vel for ham, at Præsten lod Pengene staa. Foræringen fra Schou havde saa gjort det hele ud, og den bestod endda blot af 2 tørrede Hvidlinger. Schou var nu ikke saa flot anlagt med sine Foræringer, men det var jo ogsaa nærmest det, at den kom fra ham, der gav Sagen det ønskede Udfald.

Af Sehested og ved Selvstudium havde han ogsaa lært saa meget af Lægevidenskaben, som den var paa hans Tid, at han og hans Kone kunde hjælpe syge Mennesker, der kom til dem, for alle Haande ud- og indvortes Svagheder.

J. A. Trøstrup har fortalt følgende:

Blandt dem, der her i Egnen gav Folk Raad for Sygdomme, var ogsaa Mads Schou. Især var det for æ Restsyggen (Koldfeber). En Karl, som havde faaet Raad derfor, bad ham ogsaa om Raad for Tørst, da han var saa gruelig til at tørste. Schou sagde da: „Nu er det jo i Sædetiden, og saa kan du let faa samlet en hel Del Sener (Rødder af Kvikgræs). Dem skal du vaske rene og koge i Vand, og det Vand skal du drikke“. Karlen fulgte Raadet, og baade Tørst og Koldfeber svandt væk. Der var i det hele mange, der søgte til ham om Raad og blev hjulpne.

Det var da ikke langt fra, at Bønderne troede, han var en Heksemester. Hvor kunde de andet, naar han lod dem skyde midt ind i hans Hønseskud, uden at de saarede en Høne, ja, der fortælles endog, at han lod dem skyde paa sig selv, og saa kunde han opfange Haglene i sine Hænder. Han kunde ogsaa tvinge Folk til selv at bringe stjaalne Sager tilbage med saa mange Tak for Laan. Men Sagen var jo, at naar et Tyveri var begaaet i hans Nærhed, saa gjorde han i Stilhed sine Undersøgelser, og til den eller dem, som han da kunde have mistænkt, ytrede han saa: „Dersom Tyven var klog nok og vilde undgaa „den bitte Mand“, saa vilde han til den og den Tid henlægge Kosterne der og der“. Kunde han nu mærke, at han havde Tyven for sig, sagde han til de bestjaalne: „Jere Sager finder I nok der og der“. En Gang der var blevet stjaalet af hans Smedetørv, og han havde Smeden selv mistænkt, bestilte han Skoning, mødte selv til den fastsatte Tid, men puttede hemmelig en Tørv, som han havde med sig, og hvori der var skjult noget Krudt, ind i Essen. Da Knaldet lød, sagde han: „Det er mine Tørv, du bruger, bitte Bro'r“ — „A skal aldrig gjøre det mere“, klynkede saa Smeden i den største Angst, og Schou bemærkede nu: „Naar du vil have flere Tørv, saa kan du sige det til mig, og saa kan Karlen kjøre dig et Læs“. Siden fik Schou altid smedet først, selv om han ikke havde „Stævning.“ „Den, der har mest at male, kommer først til Mølle“, sagde Smeden.

Til en anden Mand, som Schou havde mistænkt for at have taget hans Medegaj, sagde han: „Har du den Gaj af-

brugt, som du laante?“ — „Jaja, han skal straks faa den“, var Svaret.

Man ser nok, at han havde sin egen Maade at komme efter Sammenhængen paa, og saadan som han kunde revse og komme om ad ligegyldige Tjenestefolk, gjorde ogsaa sin gode Virkning.

En doven Røgter, der ubarmhjærtig piskede paa Køerne, fordi de ikke vilde drikke af det tomme Vandtrug, maatte Morgenens efter med Hundepisken over Hovedet spise Davre af det tomme Fød.

Hans Kone klagede en Dag over, at et Par af Sønnerne var blevne saa slemme til at ride paa Vædderen. Det var jo i Kaadhed, men saa maatte de skiftes til at ride baglænds paa hinanden og dygtig bruge Pisken, som Faderen var saa god at laane Rytteren. En anden af mine Meddelere har fortalt saaledes: Sønnen Holger havde faaet Vædderen afrettet som Ridehest, og saa en Formiddag, da han sad og red paa den, fik Faderen dette at se. Da Middagen kom, fik han Vædderen trukket hen til Gaarden, og da der saa blev kaldt til Middag, sagde han til Sønnen: „Bitte Bro'r, du véd vel ikke, hvad jeg har her til dig, det er din Ridehest fra i Formiddag“. Dermed trak han ham ud til Vædderen og sagde: „Nu kan du sidde her og ride, ilag vi andre spiser til Middag“.

En anden Gang, da Moderen ligeledes havde beklaget sig over, at Drengene vilde løbe i Strømpfødter rundt om Gaarden i Sneen, saa tvang Faderen dem til at løbe igjen, men nu skulde de nøjagtig træde i deres egne Spor, og de fik skiftevis Lov til at bruge Pisken til hverandre. Dersom de saa ikke traadte rigtig, saa vankede der ekstra af den.

I Begyndelsen af det nittende Aarhundrede behøvedes der kun nogen Dygtighed hos en Mand, maaske ogsaa noget Anlæg til at kunne gjøre Løjer, for at komme til at gaa igjen efter sin Død. Det var da ikke sært, at en Mand som Schou efter sin Død i Folkemunde kom til baade at gaa igjen og at blive manet. Hans gamle Præst (Hr. Peder Damgaard Høst), der var bleven forflyttet 1810 til Smedstrup og Skjærup, men maatte flygte derfra — saadan fortalte Folk — paa Grund af noget Falskneri med Børnepenget, holdt sig skjult hos sin gamle Ven paa Holtbjærg, og man fortalte ogsaa, at hans Kiste, da han døde der, var bleven fyldt med Sten. Men disse Fortællinger er *naturligvis bare Opdigt*. Hr. Høst døde rigtig nok ikke i sit Hjem, men paa en Rejse, han i Sommeren 1821 foretog sig til Kjøbenhavn. Han kom ikke længere

end til Odense, der døde han. At endog Schous Eftermand, Søren Lund, kjendte den rette Sammenhæng, viser en Tilføjeelse, han har gjort i Sognets liber daticus. Men her har vi atter et Eksempel paa, hvordan løs Snak, der endog gaar ud paa at plette en hæderlig Mands Rygte, kan faa Udbredelse og Tiltro.

Schou var en ivrig Fisker og Jæger, og hans Hunde var ypperlig dresserede. Selv Fiskene i hans Damme kom, naar han fløjtede. Naar han fiskede nede i Aaen, hvilket gik tit paa, kom der et Par Karle bagefter med en Kobberkjedel for at samle Fiskene i. Det lader altsaa til, at han var særlig dygtig og heldig, naar han kunde faa saa rigelig en Fangst. Den gamle Kristen Østergaard i Birk var ogsaa en ivrig Fisker. Han gik jo paa Birk-Siden, og saa vilde han gjerne drille Mads Schou med at komme forved ham og saaledes komme ham i Forkjøbet. Det endte somme Tider med, at Mads Schou lovede Kristen en Skjæppe Korn, hvis han vilde holde sig bagved ham.

Han var som før sagt en munter og vittig Selskabsmand. Da han en Gang kom for silde til et Selskab, undskyldte han sig med, at han havde været ude at fiske, og da var Tiden løben fra ham. Da man nu spurgte ham, hvor han havde fisket, svarede han: „I Lægaard Bæk!“ Og det lo de andre Gjæster ad, for de vidste nok, at der i det Vand kun fandtes Hundestejler. Man udtalte sig nu med, at hans Fangst nok ikke var bleven ret stor, men han svarede, at han dog havde fanget en Gjedde, som ikke kunde vejes paa en fire Lispunds Bismar. Den Tale kunde man ikke forstaa, men saa trak han en fingerlang Gjedde op af Lommen med de Ord: „Nu kan I se efter, om I kan veje den paa Bismaren“.

Iøvrigt var han ogsaa kjendt for sine Smaaløgne, der ikke havde til Hensigt at gjøre Fortræd, men blot at more. Henning Faber, der som Dreng gjerne vilde løbe med Nyt, hørte ham fortælle, at Strandbygaard, en Slægtning af Faber, var bleven arresteret, fordi han til en fattig Mand havde solgt tørret Sne for Salt. Drengen fortalte det saa igjen, men fik siden en paa Øret for sin Lettroenhed. Schou trøstede ham dog med de Ord: „Bitte Bro'r, jeg troede ikke, at du var saa dum at tro, hvad jeg vilde bilde Jens Vejlgård ind“. Samme Jens Vejlgård var Svend hos Guldsmed Schou, hvor Mads Schou tillige med flere var en daglig Gjæst.

I et Selskab, hvor en af Gjæsterne med stor Overdrivelse fortalte om den Skade, Stormen havde gjort paa Kornet, sagde han: „Ja, hvad er det, nede ved Lemvig har en Mand tær-

sket saa og saa mange Tønder af sine Vipper“. Det vilde man ikke tro, men saa føjede han til: „Da kan I se, hvad I kan faa af Straaene“. De troede jo, han havde ment de Vipper, der var blæst af og laa paa Jorden.

Kun et Par Gange véd man, at Madam Schou var utilfreds med sin Mands Opførsel. En Dag, da han stod og prøvede et Par nye Bukser, kom Karlen i det samme ind og sagde, at der var Vildgjæs ude i Mosen. Øjeblikkelig greb han Bøssen og foer af Sted, men kom siden hjem med store Huller paa Knæene af de nye Bukser.

Den anden Gang var, da han fik hende til at lave stor Anretning, uden at det behøvedes. Han syntes, at det gik vel tit paa med Skuring og Rengjøring, og saa en Dag, hans Kone var midt i Travlheden, udbryder han: „Nu faar vi fremmede, og saa vidt jeg kan se, er det baade unge og gamle fra Nørholm og Herningsholm. De vil sagtens i Mosen at se til Tørvene. Lad Pigen sætte Smørrebrød, Brændevin og Øl op i Salen, saa skal jeg tage imod dem og gjøre en Undskyldning for, at du ikke kommer ind“. Det skete, som han sagde, men saa var de fremmede blot en Flok Kjæltringer, som Mads nu bød ind og beværtede saaledes i Salen, at de hoppede og sprang og hujede og sang.

(Nogle af de Smaatræk, der her ovenfor er meddelt om Mads Schou, har jeg fra L. Chr. Frølund i Holstebro, som jeg en Gang besøgte).

I det hele maa det dog siges, at det var meget uforsvarligt af en saadan Mand i saa mange Aar at blive ved at være Degn. Han kunde aabenbart ikke være til synderlig Nytte for Menigheden.

Om hans Død finder vi følgende i Kirkebogen:

1824 d. 24de Juni død *Mads Schou*, Ejer af Holtberg, 63 Aar.

Han blev altsaa ikke nogen gammel Mand. Paa Herning gamle Kirkegaard ligger der en Gravsten over Mads Schou og hans Enke. Den findes tæt nord for, hvor den gamle Kirke laa. Det er en velbevaret Sandsten, 1,5 M. bred og 2,30 M. lang. I Stenens Hjørner findes Blomstermotiver og selve Indskriften, der er ret tydelig, lyder saaledes:

Herunder hviler de jordiske Levninger af
MADS SCHOU,

Eier af Gaarden Holtberg i Herning, født i Aale den
20de April 1761,

død paa Holtberg den 24de Juni 1824,

og

ANE SCHOU,

født i Frølund d. 29nde Junii 1768, død paa bemeldte
Holtberg d. 21nde November 1843. Disse Tvende bleve
forenede i Ægteskab den 23nde September 1791

og velsignedes af Gud med 10 Børn,

7 Sønner og 3 Døttre,

hvoraf 4 gik forud for dem i Evigheden.

Af Guds Naade var Eders Vandel i Livet

Virksomhed i gode Gjæringer.

Ved samme Naade vil Eders Exempel

erindres til Fred og Lykke.

*

*

*

Død og Grav! o taler til vort Bryst,

Lærer os at bære Livets Kummer,

Lærer os at blidne sidste Slummer

og at vinde hisset Himlens Lyst.

Ret mærkeligt er det for Resten, at ingen af dem paa Stenen staar opført med sit fulde Navn, det plejer dog ellers at være Tilfældet paa Gravminderne. End mere mærkeligt er det, at der ikke siges det mindste om, at han havde været Degn i Gjellerup. Det ser ud, som det var et for Manden for længst overvundet Stadium, alt for ringe at have været en sølle Landsbydegn.

Efterfølgeren som Degn i Gjellerup har indført om ham i en Kirkebog:

Ao. 1790 Dom. Judica blev Mads Friedrichsen Schou af Herningsholm indsat som adjungerende og succederende Sogne-
degn for Gjellerup Menighed. Han vedblev Embedet til Nytaarsdag 1810, da Søren Lund, den Tid Herredsfuldmægtig paa Højris, som af Biskop Middelboe d. 1ste Oktober 1809¹⁾ kaldet, blev indsat som Degn i hans Sted efter hans Frasi-
gelse af Embedet. Han døde paa Holtbjærg i Juni 1824.

Af Mads Schous Børn kan jeg nævne følgende:

1. *Maren Schou*, f. 24de Juli 1792 i Holstebro, d. 1792.

2. *Maren Schou*, f. 22de Decbr. 1793 i Holstebro.

3. *Frederik Christian Schou*, f. 4de September 1795 i Holstebro. Kbmd. i Ringkjøbing. Toldkasserer i Holstebro 1845.

4. *Kristen Schou*, f. 1797 i Holstebro. Gaardejer i Hinge.

5. *Niels Schou*, f. i Oktb. 1803 paa Holtbjærg. Ejer af Holtbj., g. m. 1. Kirsten Christensdatter; 2. Larsine Brølund Kolby.

¹⁾ Anden Steds er anført d. 13de Oktober.

6. *Edel Margrete Schou*, f. 13de Januar 1805, d. 30te Decbr. 1866, g. m. Peder Thomsen i Lind, Rind S.

7. *Holger Schou*, f. 1ste Maj 1808, d. 10de Aug. 1859. Lærer i Hvidbjærg, Tyholm, g. m. Ulrikka Nielsine Kristiane Nielsdatter fra Væddersø Mølle. En Datter Anne Frederikke Kristiane Schou g. m. Poul Heinrick Evgen Tolderlund, Ejer af Holtbjærg.

(Paa Gravstenen er jo nævnt 10 Børn, men jeg har ikke truffet Navnene paa flere. Der maa nok være et Par eller 3 imellem Nr. 4 og 5).

Sønnen *Niels Schou* fik Gaarden efter Faderen, og det var altsaa hos ham, at Mads Schous Enke henlevede sine sidste Dage. Om ham fortælles, at han var en grumme rar Mand og meget morsom. Men han holdt daarlig Orden i Gaarden og skulde næsten altid laane de Avlsredskaber, han skulde bruge, da hans egne var borte. Naar der skulde kastes Mærgel, maatte der først laanes Grebe og Skovle. Han skal ogsaa have ejet Lavlund og Nygaard i Ikast.

Han var en meget stærk Mand, men han brugte sædvanlig ikke sine Kræfter til noget, han gik bestandig og saa til og røgte af hans Pibe. En Dag fik han dog Brug for Kræfterne. Han var ved at faa Byg af Loen, og det skulde jo bæres paa Loftet. Der stod Niels Schou oppe og saa paa, at det blev lagt. Idet Karlen nu kom op ad Stigen eller Trappen med en Tøndesæk paa Ryggen, havde han nær, da han næsten var kommen op, faaet Overbalance og var styrtet ned; men Niels Schou, der saa det, sagde saa: „Lad mig lige faa fat, lille Niels Kristian, hold stille et Øjeblik“. Han tog da fat i Munden paa Sækken, og vupti, var Sækken oppe.

Efter at Mads Schou havde trukket sig tilbage, kom saa

5. **Søren Lund**. 1810—1846.

Han var født i *Skelum* ved Hadsund og blev gift med *Birgitte Sophie Elisabeth Sørensdatter*. De boede først i Uglstrup, Ryde Sogn, senere i Sale v. Holstebro, og derefter var han bleven Skriver og senere Fuldmægtig paa Herredskontoret i Hammerum Herred. Han var født 1770 og var altsaa 39 Aar, da han blev Degn.

I Forbindelse med disse personelle Data vil jeg her indføre et Vidnesbyrd, som Præsten, Hr. Storm, afgav 1816:

1. Degnen i Gjellerup er Sognets Skolelærer. Hans Navn er Søren Lund, 46 Aar gl.

2. Han er en saare vel oplyst Mand, men kan ikke stadig give Undervisning i Skolen, da han af Amtets høje Øvrighed er beskikket til Forligelses-Kommissær og desuden faar ofte

Ordre at møde som Sagfører i befalede Sager for Retten i Herredet som ogsaa i Holstebro. Des Aarsag har han en Underlærer *Christen Schou* (der om Sommeren murer) og nu 2de Aar med Flid har undervist Sognets Ungdom under Degnens og Præstens Tilsyn. Saa vel Lund som Underlæreren udmærker sig ved anstændigt Forhold. Som omgaaende Lærer er lejet for i Vinter en gammel forskabt Arbejdskarl, navnlig *Mads Green*¹⁾, som kan vel lære Børn at læse i Bog, men mere maa man ej vente sig af ham, dog maatte man være glad ved at faa ham, da her er største Mangel for slige Subjekter. Hans Flid og Forhold er god.

3. I Hovedskolen ved Degnehøiligen har jeg set 24 Børn. At den ej søges af flere, dertil maa Grunden søges i den lange Afstand fra Byerne. Den omgaaende Skolelærer samler 4—5 eller flere Beboeres Børn, som han underviser 8 eller 14 Dage ad Gangen, flytter derpaa videre, og da følger ham de større Børn. Antallet er derfor ubestemt.

Gjellerup, d. 10de Januar 1816.

K. Storm.

Inden jeg nu gaar videre i Skildringen af, hvad jeg véd om Søren Lund og hans Liv, vil jeg give et Overblik over Datidens Skolevæsen i Gjellerup, hvilket Storms Vidnesbyrd jo giver særlig Anledning til. Den Skoleordning, han giver en Fremstilling af, kunde umulig være tilfredsstillende i Længden, og da der nu fra Regjeringens Side blev forlangt en fremtidig Skoleplan for Sognet, blev der da af Skolekommissionen 1815 udarbejdet en saadan, som igjennem Amtsskole-direktionen blev indsendt til Kancelliet. Den for Gjellerup kom da til at lyde saadan:

A. Om Skoledistrikternes nye Inddeling.

1. Hvor Skolehuset bør være i ethvert Skoledistrikt, og hvilke Byer dertil bør henlægges. Hovedskolen Nr. 1 bør efter Bekvemmelighed være i den østre Ende af *Lund* By og dertil henlægges Byerne *Vraa*, *Lund*, *Gjellerup* med Kirkestederne og Beboerne paa *Sønderbjærg*, for hvilke sidste Beboere, der for Tiden er 3de Husmænd, det bør være tilladt at søge en nærmere Skole i Sognet, om de derom ere begjærende.

Den Skolelærer, som i Tiden ansættes ved denne Skole, bør tillige være Lærer ved en Hjælpeskole, som bør holdes i *Busk* for *Lindbjærggaard*, *Frølund*, *Ringstrupgaard*, *Bjærggaard* og *Busk* samt *Skovby*, *Nørum*, *Bidsehoved* og *Krogslund*, dog bør det tillades Beboerne af denne sidste Gaard at

¹⁾ Der var endnu i min Tid en Niels Grenes Enke i Vasehusene.

lade sine Børn søge en anden Skole i Sognet, om det skulde synes bekvemmere, naar der i den Henseende mældes Bestemmelsen.

Hovedskolen Nr. 2 bør efter Bekvemmelighed være paa Grænsen af *Birk*, *Hammerum* og *Agerskov*.

Den Skolelærer, som i Tiden ansættes ved denne Skole, bør tillige være Lærer ved en Hjælpekole, som bør holdes i eller ved *Nørhauge*, for *Fastrup*, *Hauge*, *Bjødstrup* og *Langelund Byer*, dog bør det tillades Beboerne i *Nørre-Fastrup* at lade deres Børn søge Hovedskolen Nr. 2, om de ansee det bekvemmere, naar de i den Henseende mælde sig med Bestemmelsen.

2. Fortegnelse over, hvilke Byer og Steder der bør høre til ethvert Skoledistrikt efter forestaaende Forslag til Skoledistrikternes nye Inddeling, indrettet efter tilsendte Skema medfølger Litr.

3. Børnene af *Vraa Gaarde* følger Kirke- og Landevejen til Hovedskolen Nr. 1, hvilken Vej paa sine Steder vel behøver Opfylding, saafremt den om Vinteren til alle Tider, naar Vandflode og Tøbrud indtræffer, af Ungdommen skal kunne passeres; som vil blive for det offentliges Regning at istandsætte efter Øvrighedens Foranstaltning. Til og over *Bækken* gennem *Nørum Mark* anlægges en Gangsti og et Gangtræ for Børnene fra *Skovby* og *Nørum*, som derfra følger Vejen til Landevejen ved *Vasehusene* og videre nær paa til Hjælpekolen Nr. 1. For *Birk*, *Hammerum* og *Agerskov Byers* Børn istandsættes disse Byers Kirke- og Byeje til og fra Hovedskolen Nr. 2 fra enhver By, saaledes at Ungdommen dermed kan passere tørt uden at nogen ny Skolesti ansees nødvendig at anlægges eller Gangtræ anskaffes. Sogne-, Kirke- og Byeje fra *Birk-Skovhus* og til *Fastrup*, samt derfra til *Bjødstrup*, *Hauge*, *Langlund* og imellem disse Byer og Steder maa istandsættes forsvarlig saaledes, at Ungdommen dermed kan passere, saa og Læreren imellem Hovedskolen Nr. 2 og sammes Hjælpekole. Kirkevejene for *Bjødstrup*, *Langlund*, *Hauge*, *Fastrup*, *Agerskov*, *Hammerum* og *Birk Byer* over *Hammerum Bæk* og videre derfra til Kirken haabes vorden istandsat forsvarlig, da disse ellers ikke kan af Ungdommen om Vinteren passeres til Kirken, saa og de Gangstier over *Bækken* for disse Steder tilligemed Gangtræer af vedkommende ligeledes bør holdes forsvarlig vedlige, derom Amtet for en Del har allerede givet fornøden Ordre, som ikke endnu er opfyldt.

B. Om Skolelærernes Antal og Lønning.

1. Som forklaret behøves 2 Skolelærere i Sognets Skole-distrikter.

2. Hver Skolelærer bør tillægges af Degnens Indkomster, hvad som falder i Distriktet, for hvilket han er Lærer, saa vel af Højtidsoffer og Akcidentser som af Degnekorn efter Anordningerne. I Henseende til Degneboligen, da tror Kommissionen, at saa vel Boligen som den samme tilliggende Jord, naar den nuværende Degn ved Døden afgaar eller anden steds vorder ansat, maatte komme Sognet til Gode til Udredelsen af de betydelige Udgifter, som ville blive nødvendige til det nye Skolevæsens Indretning.

3. In natura fandt Kommissionen, at ingen af Skolelærerne kan tillægges mere Rug, end hvad der nu ydes af Distriktet til Degnen, naar samme som mældt bliver delt, og kan da hver Lærer erholde imellem 5 a 6 Tdr. Rug. Ligeledes ansaa Kommissionen det passende at tillægge hver Lærer 3 Tdr. Byg in natura, som den skjønnede at være tilstrækkelig af den Kornsort til Underholdning for Mand og Kone. Af Byg, som betales efter Kapitelstaxt, bør hver Lærer nyde 5 Tdr., der af Kommissionen ansaaes for at være ikke ubetydelig med Hensyn til Egnen i Forhold til de langt mere formuende Beboere og bedre Egne, som findes andensteds i Danmark, hvilket vist og bør herom eller nogensteds komme i Betragtning.

4. Lærerne forskaffes den i Forordn.s 52 § omtalte Bolig, ved at Kommissionen efter bedste Skjønnende køber dertil passende Jord og derpaa til sin Tid lader opføre og indrette det bestemte Lokale for Folk og Fæ med Føde for samme. Lærernes Brændsel synes Kommissionen kunde bevares paa den i Egnen brugelige Maade.

5. Denne Post er, for saa vidt for nærværende Tid ske kan, besvaret oven for under 4.

6. Ligeledes forhen besvaret.

7. Til Brændsel for Lærerne i Hovedskolerne Nr. 1 og 2 leverer hvert Distrikt til sin Skole 6 Læsser Klyne, hvert Læs til 12 Snese beregnet, og desuden 50 Læs Hede- eller Lyngtørv, saa leveres ogsaa af vedkommende i Hjælpskole-Distrikterne til hver af disse 2de Skoler 12 Læs Hede- eller Lyngtørv, hver Læs beregnet til 6 Snese aarlig. Distrikterne besørger disse Tørv og Klyne enhver Skole tilført paa en af Skolelæreren dertil bestemt Dag.

C. Om Skolebygninger.

1. For nærværende Tid, eller saa længe Sognet maa mangle

den betydelige Hjælp til nye Skolers Anlæg, som kan ventes ved Degneboligens Salg til sin Tid, tør Kommissionen ikke fremkomme med noget Forslag til nye Skolers Bygning etc., da Sognet er saa uformuende, at det ikke kan sees, hvorfra Udgifterne kan tages.

2. Den Øvelseplads, som bør være ved Skolen, kan let erholdes, for saa vidt Arealet angaar, da der af Kommissionen, til den Tid det hele her kan bringes i Udøvelse, nødvendig skal kjøbes Jord til at bygge paa som til befalet Græsning for 2 Køer og 6 Faar.

3. Da Priserne paa Bygnings-Materialierne og Arbejdsløn ere foranderlige som alle andre Tings Priser, kan umulig for Tiden indsendes Overslag over Udgifterne til Skolevæsenets nye Indretning, som vi blot kan ønske snart indført hos os, men Tiden, da det kan ske, er jo maaske endnu langt borte. Vort Forslag vilde da, naar den Tid kommer, det skulde bringes i Udøvelse, være forældet og uoverensstemmende med den Tids Priser.

4. Saa vel Degneboligen som dennes tilliggende Jorder behøves højlig her, da Byrden ved den nye Skoleindretning ellers ikke kan bæres, og haaber Kommissionen, at den høje Amtsskoleinspektion vil finde det billigt, at Degneboligen og dens Jorder i sin Tid sælges, og Pengene for samme anvendes ene til Lettelse for dette Sogns Beboere ved de nye Skolers Anlæg. Om Degneboligen og sammes Jorders Beskaffenhed m. m. følger Indberetning fra Degnen Hr. Lund.

5. Her i Sognet findes ingen at have saa meget Hartkorn, at det berettiger dem til at kalde Skolelærerne.

Ligelydende med Skolekommissionens Forhandlinger bevidner
K. Storm.

Gjellerup Præstegaard, d. 19. August 1815.

Der blev ogsaa lavet et Kort over Sognet og sendt ind med, for at Kancelliet kunde have et fyldigt Begreb over de paatænkte Skolers Beliggenhed og over Byerne, som skulde bruge dem. Dette Kort var helt godt udarbejdet, og man ser deraf, at Skolen i Busk skulde ligge i selve Byen og ikke ved den gamle Landevej, hvor den senere blev bygget og endnu ligger. Dette sees da ogsaa saaledes omtalt i det indgivne Forslag, hvor Busk Skole kaldes Hjælpeskole Nr. 1. Fremdeles sees af Kortet, at en Del Beboere sønden for Hammerum Bæk (der her kaldes Aaen) den Gang lod deres Børn søge Skolen i Degneboligen. Der staar nemlig: „som

formedelst Aaen den største Del af Vintèren ej kan søges af dem, som boer sønden Aaen.“

Efter Præstens Beregning over Udgifterne til det forandrede Skolevæsen, der er dateret 1820, hedder det saaledes:

a) I dette Sogn er fast Skole ved Degneboligen, som bestyres af Degnen, som ogsaa besøger Skoleholdet i det søndre Sogn ved en Omgangslærer efter gammel Skik uden Deling af Indkomsterne. Degnens Indkomster er følgende: Degnekorn 12 Tdr. Rug, Ringkjærv 4 Traver Rug og 1 Trave Havre ans. 2 Tdr. Rug. Ildebrændsel 50 Læs Hedetørv à 6 Snese, 10 Læs Klyne, Lysepenge 3 Rdl. 2 Mk. Sølv og Skolepenge 1½ Sk. Sølv pr. Td. Hartkorn, beløber 12 Rdl. Sølv.

b) Omgangslæreren nyder Skolepenge 6 Rdl. og Kost efter Omgang hos Beboerne.

I Forbindelse hermed har det virkelig sin Interesse at læse den Erklæring, som Degnen Lund afgav til Skolekommissionen i 1815, samme Dag som denne afgav sin Indberetning. Den lyder saaledes:

1815. I Følge Direktionen for Skolevæsenet i Ringkjøbing Søndre-Amtsprovsti dens Skrivelse af 11te Marts d. A. afgives herved til Skole-Kommissionen i Gjellerup Sogn følgende mig, i Overensstemmelse dermed, affordrede Oplysninger.

1. I Hensyn til Degnekaldet i Gjellerup.

1. Nærværende Degns Navn er Søren Lund, 44 Aar gammel, er ikke Student.

2. Er kaldet d. 13de Oktober 1809 af nu afdøde Biskop Middelboe i Ribe.

3. Ingen Klausul findes i mit Kaldsbrev, hvorefter jeg er pligtig til at underkaste mig de Forandringer, som det nye Skolevæsens Indretning vil medføre.

4. Degnekaldets Indtægter for Gjellerup Sogn er efter Skik og Brug aarlig i Korn 12 Tdr. Rug paa Skjæppen og en saakaldet Ringkjærv — bestaaende af 1 à 2 Tvillinger, mest Rug, fra hver Mand i Sognet, som indbringer aarlig 4 Traver Rug og 1 Trave Havre i Kjærven. Ingen Smaaredsel eller Degnerente oppebæres, men Degnen har fra Arilds Tid ved sine Fruentimmer gaaet omkring i Sognet og samlet Mælk i Byerne til Ostgjøren, som nærværende Degn ikke afbenytter; da det næppe formedelst Byernes hyppige Udparcellering i de senere Tider — lønner Umagen efter hans Formening. — I Offer og Akcidenser er falden til Degnen fra 1ste Januar 1814 til 1ste Januar 1815 96 Rdl. 5 Mk. 6⅔ Sk. Navneværdi, og før 1807 beløb disse Degne-Indkomster sig, det ene Aar

med det andet, i de sidste 10 Aar 83 Rdl. 3 Mk. 12 Sk. D. K. — Degneboligen var brøstfældig, forraadnet og faldefærdig ved nærværende Degns Tiltrædelse af Kaldet, som den af daværende Herredsprovst holdte Synsforretning udviser. Denne Bolig er af ny opbyggt af Degnen, og Vaaningshuset, bestaaende af 9 Fag, i Stand sat Aaret 1810. Ladehuset nu bestaaende af 3 Fag mere end tilforn og indeholder nu 11 Fag, opbyggt Aaret 1812, og Fæhuset, ogsaa nu bestaaende af 3 Fag mere end tilforn, indeholder nu 8 Fag, opbyggt og i Stand sat i Aaret 1814. — Boligen er beliggende en Ager lang fra Kirken, og dens Bygninger ere, som forklaret, paa min Bekostning nu i god og forsvarlig Stand og vel vedligeholdt, hvilket de af Provsten holdte Synsforretninger og den aarlige Indberetning fra Sognepræsten derom ved Aarets Udgang nøjere kan give Oplysning om. Ligesom det og er nok som bekjendt, at jeg ved Degneboligens Opbyggelse, saaledes som anført, betydeligen er kommet i Gjæld, som jeg og min talrige Familie maa føle den Dag i Dag er og fremdeles, og hvorfor jeg forbeholder mig at ansøge om Godtgjørelse, som vel ikke kan kaldes ubilligt, da det ikke er min Ejendom, Bekostningen er gjort paa, og samme vil blive til andres Fordel i sin Tid. Hvor mange Tønder Land der er til Degneboligen af Ager og Eng, véd jeg ikke bestemt, men jeg formoder 9 Tdr. Land, da jeg deraf betaler Areal-Skatter i Følge Forordn. af 1ste Okt. 1802. Een af de byrdefuldeste Skatter i disse Tider for mig, som kuns oppebærer Degneembedets visse Indkomster efter Skik og Brug, og hvilken med andre flere Skatter mine Formænd til Dels ikke kjendte i deres Embedstid.

II. Om de faste Skolelærere, hvor disse findes.

ad 1ste og 2det. Her i Sognet er ingen faste Skolelærere undtagen Degnen, som i Følge en Skole-Fundats af 1741 for Sognet fungerer som Skoleholder i Skolen, tilbygget Degneboligens østre Ende, bestaaende af $2\frac{1}{2}$ Fag, paa de Tider der efter Skik og Brug holdes Vinterskole, hvorfor han nyder i Løn aarlig Lysepengene 3 Rdl. 2 Mk. og desuden skulle have et Læs Tørv til 6 Snese af hver kjørende Mand i Sognet, saa vel af Hovedskole-Distriktets Beboere som af Beboerne i Omgangsskole-Distriktet, foruden de uvisse aarlige Sportler efter Forordningen, og hvad ham kan tillades at bekomme af den formuende Ungdom, naar de antages i Skolen, hvoraf dog jeg som nærværende Degn intet bydes, ikke heller har krævet det, siden det ikke tilforn har været Skik og Brug. Ligesom Beboerne i Omgangsskole-Distriktet krym-

per sig ved at yde Degnen de bestemte Tørv af hver kjørende Mand, fordi det ikke har været tilforn Skik og Brug. — En Omgangs-Skoleholder skal efter denne Fundats holdes for det øvrige af Sognet, nemlig Store- og Lille-Langelund, Hauge, Sønder- og Nørre-Fastrup og Bjødstrup, som skal nyde af Sognets Hartkorn 12 Rdl., som bliver af hver Td. Hartkorn ungefær $4\frac{1}{2}$ Skill. aarlig til Kost og Løn, hvoraf Degnen endnu bekommer en liden Andel efter Proportion til Skoleløn, dog med Vilkaar, saafremt man kan akkordere med den Omgaaende ringere end bemældte 12 Rdl. kan beløbe sig for hans Løn og Ophold ligesom Konjunkturerne i sin Tid kan falde. Men saafremt Degnen vil paatage sig forsvarlig ved en bekvem Person at forsyne hele Sognets Ungdom overalt med Skolehold og derfor fornøje ham med Løn og Underholdning, kan hannem derimod efter Sagens Beskaffenhed forundes al Skolelønnen for sig alene. — Degnen har holdt denne Omgangs-Skoleholder og derimod hævet $4\frac{1}{2}$ Sk. pr. Tønde Hartkorn i Sognet, men Beboerne i Omgangs-Skole-distriktet har givet ham sin Underholdning, alt efter Skik og Brug, og til Dels fornøjet Omgangs-Skoleholderen (naar han har holdt Skolen hjemme i sin Bopæl i Nørre-Fastrup) Kost og Logis. Omgangs-Skoleholderens Navn er Hans Eskildsen, af middel Alder, hvilken Mand i forrige og nærværende Degns Embedstid for det meste hidtil har forrettet Omgangs-Skoleholdet efter Skik og Brug om Vinteren.

III. Degnen, som saaledes forretter Skolelærer-Embedet i Hoved-Skole-distriktet, er ikke dannet af nogen Præst, i Følge den kongl. Indbydelse af 6te Febr. 1810, han — nemlig den Nærværende — er derfor, ved en biskoppelig Resolution i Foraaret 1811, fritaget paa Grund af de indkomne Indberetninger fra S. T. Hr. Stifts- og Amtsprovst Koefoed i Ribe, og den da konstituerede Herredsprovst Hr. Pastor Hübertz i Ørre, mod at lade sig give fornøden Vejledning i Kateketik af Sognepræsten Hr. Storm i Gjellerup, som er fuldbragt af denne.

Under 1ste Post. I Hensyn til Degnekaldet, blev forglemt at anføre:

Hvad der kan saaes, og hvad Hø avles.

1) Derom mældes: at naar Degneboligens Jord inddeles i 10 Aars Tægter, saa kan der aarlig saaes 8 a 10 Skp. Rug, 5 Skp. Byg og 18 a 20 Skp. Havre. Til Degneboligen kan aarlig avles 5 à 6 Læsser Hø, hvert Læs til 32 Lispund beregnet.

IV. Lønnen for Skoleholdet er forklaret under 1ste og 2den

Post, og i Henhold dertil er samme: Lysepengene 3 Rdl. 2 Mk. og $4\frac{1}{2}$ Sk. af hver Tønde kontribuerende Hartkorn i Sognet.

Videre af Cirkulæret formener jeg ikke tilkommer mig at besvare, undtagen det maatte være Anmærkningernes 3dje Post, hvorom mældes, „at jeg ikke er til sinds at afstaa mit Degne-Embede“.

Gjellerup Degnebolig d. 19de August 1815.

Ærbød. Lund.

Udlaant Provst Hübertz d. 19de Marts 3dje Søndag i Faste 1843 til Gjennemlæsning og fornøden Brug samt sendt ham en Afskrift af mit Kaldsbrev. test. Lund.

Indtil den nye Skoleplan traadte i Kraft, var Skolevæsenet i Gjellerup ordnet som følger (hvilket sees af en Ekstrakt af Skoleregnskaberne og Præsternes Beregninger over Udgifter til Skolevæsenet m. v. 1820, der ogsaa stemmer med Lunds Erklæring):

Gjellerup Sogn.

a. I dette Sogn er fast Skole ved Degneboligen, som bestyres af Degnen, som ogsaa besørger Skoleholdet i det søndre Sogn ved en Omgangslærer efter gammel Skik uden Deling af Indkomsterne. Degnens Indkomster er følgende: Degnekorn 12 Tdr. Rug, Ringkjærv 4 Traver Rug og 1 Trave Havre ans. 2 Tdr. Rug Ildebrændsel 50 Læs Hedetørv à 6 Snese, 10 Læs Klyne, Lysepenge 3 Rdl. 2 Mk. Sølv og Skolepenge $1\frac{1}{2}$ Sk. Sølv pr. Td. Hartkorn, beløber 12 Rdl. Sølv.

b. Omgangslæreren nyder Skolepenge 6 Rdl. og Kost efter Omgang hos Beboerne.

Samtidig med Skoleplanen og Kortet over Sognet med dets Byer, indsendtes der til Kancelliet en Fortegnelse over Familiernes og Skolebørnenes Antal i de fire foreslaaede Skoledistrikter. Man kan deraf danne sig en ret god Forestilling om Bebyggelsen paa den Tid i Sognet (og den kan det da nok have sin Interesse at se lidt paa). Til Skolen i Lund var der blevet lagt 114 Tønder Hartkorn med 52 Familier og 54 Børn i skolepligtig Alder. Disse fordelte sig saaledes:

Vraa	5 Familier	12 Børn.
Lund	19 —	17 —
Gjellerup By og Kirkestederne	28 —	25 —

Til Busk (Skovby) Skole med 49 Tønder Hartkorn fandtes 28 Familier med 31 Børn, der var saaledes fordelte:

Frølund	5 Familier	7 Børn.
Ringstrup og Bjærggaard . .	5 —	3 —

Busk	6 Familier	9 Børn.
Skovby og Nørum	10 —	9 —
Bidsehoved og Krogslund	2 —	3 —

Det blev da i alt til én Lærer, nemlig Degnen, for 163 Tønder Hartkorn, 80 Familier og 85 Børn.

Til Skolen i *Birk (Skovhus)* var der lagt: 59 Tønder Hartkorn med 35 Familier og 47 Skolebørn, hvilke fordelte sig saaledes:

Birk	16 Familier	27 Børn.
Agerskov	6 —	9 —
Hammerum	13 —	11 —

Til Biskolen i *Have* var lagt: 52 Tønder Hartkorn og 28 Familier med 21 Børn, der saaledes var fordelte:

Bjødstrup	5 Familier	4 Børn.
Langlund	6 —	6 —
Fastrup og Have	17 —	11 —

Det blev da i alt til Læreren i *Birk (Skovhus)*: 63 Familier og 68 Børn.

Altsaa var der i hele Sognet den Gang paa 274 Tønder Hartkorn 143 Familier med 153 skolesøgende Børn.

Mest bebyrdet med Børn var altsaa *Lund Skole*, nemlig 54, og da de alle skulde undervises samtidig, var det vist helt uoverkommeligt at faa noget godt Resultat ud deraf.

Der gik dog lang Tid hen, inden denne Plan blev approberet, nemlig noget over 6 Aar. Der har sikkert været megen Overvejelse fremme, men der var ogsaa meget at faa ordnet, naar hele Landets Skolevæsen paa lignende Vis skulde ekspederes. Endelig kom da fra Amtsprøbst Frost i Ringkjøbing Meddelelse under 15de Decbr. 1821 om, at Planen var approberet under 8de December s. A. og altsaa blot med de Forandringer, at *Lindbjærggaard* blev lagt til Hovedskolen, og at *Lønningerne* til Lærerne, hvoraf der skulde være 2 fast ansatte, blev nærmere fastslaaede saaledes:

1. Kirkesangeren og Hovedlæreren i *Gjellerup* skulde have alle forrige Degneindtægter og Skolelærer-Emolumenter, hvoriblandt ogsaa skulde regnes 12 Rbd. Sølv i Skoleløn, samt des foruden 3 Tdr. Rug in natura. Men han var da pligtig til at lønne et dueligt Subjekt som Omgangslærer i Biskolen *Busk*, og i den Tid han gav Undervisning, skulde han nyde fri Kost og Nattehold efter Omgang hos Gaardboerne.

2. Hovedlæreren i *Birk*, som tillige skulde give Undervisning i Biskolen *Havge*, skulde have 6 Tdr. Rug in natura, 6 Tdr. Byg in natura, 10 Tdr. Byg efter Kapitelstaxt, Bolig,

Jord, Foder og Ildebrændsel efter Anordningen, men indtil dette tilvejebringes, 10 Tdr. Byg ligeledes efter Kapitelstaxt, og naar Vakance indtræffer i Degnekaldet, skulde han erholde tillige de Indtægter, som kunde forefalde ved ministerielle Forretninger i hans Distrikt. Lysepengene vilde da gaa til Skolekassen.

Dernæst anføres, hvad der havdes uden Ligning, og endelig, hvad der for Fremtiden skulde lignedes paa Sognet. Der havdes jo foruden alle Degnekaldets Indtægter af Korn, Ringkjærv, Offer og Akcidentser, Skolepenge, Skolelod og fornøden Ildebrændsel til Hovedlæreren i Gjellerup, og desuden af Kjøbesummen for Sunds Præstegaard noget Pengebidrag til Bolig og Jords Anskaffelse for 2den Hovedlærer, dernæst af Sognepræsten i Gjellerup efter Reskr. af 24de Januar 1821 9 Tdr. Rug in natura. Men noget maatte der altsaa blive at lignede paa Sognet, naar denne nye Skoleordning nu traadte i Kraft. Amtsprovst Frost giver saa i en Skrivelse god Besked herom. Den lyder saaledes:

I Følge den af det kgl. danske Kancelli under 8de Decbr. 1821 approberede Skoleplan for Gjellerup Sogn skal den faste Hovedskole i Birk, som tillige giver Undervisning i Biskolen i Hauge, nyde i aarlig Løn 6 Tdr. Rug in natura, 6 Tdr. Byg in natura, 10 Tdr. Byg efter Kapitelstaxten, Bolig, Jord, Foder og Ildebrændsel efter Anordningen, men, indtil dette tilvejebringes, 10 Tdr. Byg ligeledes efter Kapitelstaxten. Deraf svares de først ommældte 6 Tdr. Rug af Sognepræsten og det øvrige af Sognet, altsaa 6 Tdr. Byg in natura, og indtil Bolig og Jord anskaffes, 20 Tdr. Byg betalte med Penge, der efter Kapitelstaxten for indeværende Aar udgjør 42 Rdl. 3 Mk. Sølv, hvilke, naar de atter skulle fordeles paa 282 Tdr. Hartkorn alene, ville udgjøre $14\frac{1}{2}$ Sk. Sølv eller omtrent 19 Sk. Tegn pr. Td. Hartkorn. Af Kjøbesummen for Sunds Præstegaard, naar samme i sin Tid udbetales, vil 200 Rbd. Sedler i det mindste blive at anvende til Skolebygnings og Jords Anskaffelse i dette Distrikt.

Til denne Tid kan vi altsaa henføre *Birk Skoles Oprindelse*. Før blev det hele sydlige Distrikt besørget ved Omgangs Skolehold. Ret mærkeligt er det, at den ved Sunds Præstegaards Salg indkomne Sum ogsaa skulde hjælpe til; man kunde dog tænke, at det fattige Sunds Sogn selv helt ud skulde nyde godt deraf.

Det var jo saadan efter Skoleplanen, at Birk Hovedskole skulde lægges lige tæt vest for Skovhuset, og der laa den ogsaa i mange Aar, endog i min Tid. Lund Skole skulde

efter Planen ligge i den østre Ende af Lund By. Men Degneboligen kunde ikke flyttes, inden Degnen Lund var død eller afgaaet, og dette Tidspunkt maatte man da oppebie. For nu at følge Skoleordningens Gang, vil jeg allerede her anføre, hvad der skete efter 1846.

Jeg vil da give en Oversigt over Udviklingen lige ned imod min Tid, for at faa det hele samlet paa et Sted, og vil da derefter igjen tage fat paa den egentlige Degnehistorie.

Allerede i 1844 havde Beboerne i *Vraa* ladet høre fra sig i et Andragende til Sogneforstanderskabet under 7de Maj. De ønskede Godtgjørelse af Skoleligningen paa 5 Rdl. 8 Sk., fordi de maatte underholde og betale en Skolelærer i Vinter-tiden, og de ansøgte fremdeles om, at Skolen kom til at staa omtrent midt imellem Gjellerup og Lund Byer. 3 af Forst.s Medlemmer frygtede dog for, at Omkostningerne maatte blive for store til ny Jordlods Indkjøb, hvorfor de ønskede, at Jordlod og Degnebolig blev uforandrede, men de øvrige bifaldt aldeles Ansørgernes Ønske.

Sagen blev saa henlagt, og nu gik Beboerne til Skoledirektionen, der saa forhandlede med Sogneforst. Direktionens Svarskrivelse herpaa er saaledes:

I et hertil indkommet Andragende har Ole Nielsen m. fl. Beboere i *Vraa* By, Gjellerup Sogn, anholdt om, at de i Betragtning af det nuværende Skoledistrikts Inddeling og de forøgede Udgifter, de i denne Henseende have ved ikke alene selv at maatte holde en Lærer, men ogsaa at maatte deltage i Sognets Skoleudgifter, maa blive eftergivet den Del af sidst-mældte Udgifter, som lignes efter Formue og Lejlighed, samt om, at den nuværende Hovedskole ved Skolelærerens Afgang maa henflyttes paa et mere bekvemt Sted for dem end det, hvor den nu ligger. Efter herover at have modtaget Sogneforst.s behagelige Erklæring, undlade vi ikke til behagelig Efterretning og Bekjendtgjørelse for Andragerne tjenstligen at meddele, at det, hvad den ansøgte Eftergivelse i Skoleskat angaar, maa overlades til Sogneforst. at bestemme, hvorvidt dette kan tilstedes i al Fald med Amtsraadets Approbation, samt at Skoledirektionen med Hensyn til den anden Del af Andragendet, nemlig om Skolens Flytning, finder det hensigtsmæssigt, at Skoleloden tilligemed den gamle Skolebygning efter den nuværende Skolelærers Afgang bortsælges og en anden Skolelod paa et mere fordelagtigt Sted indkjøbes, da det for Tiden stedfindende uheldige Forhold derved formentlig lettest vil kunne udjævnes. Man forventer derfor i sin Tid at modtage Sogneforstandersk.s nærmere Indstilling om

denne Sag, for at Kancelliets Tilladelse til den omhandlede Skolelods Bortsalg kan indhentes.

Skoledirekt. for Ringkjøbing Amts østre Provsti, d. 27de
Dec. 1844. Kummel, kst.

Beboerne i Vraa havde klaget over, at deres Børn havde alt for lang en Skolevej at gaa, og den Klage var virkelig ikke ugrundet. Fra Vraa til Gjellerup Kirkeby, hvor Degneboligen laa, var omtrent tre Fjerdingsvej, og ved Vintertid var Vejen tilmed meget daarlig. Fra Lund til Kirken kunde de følge den gamle Landevej over opdyrket Mark, men fra Vraa til Lund gik Vejen over en stor Hedestrækning, der nok var Landevej, men ubeboet. I Lund skiltes nemlig Landvejene ad, den ene gik til Holstebro, den anden til Ringkjøbing, og den ældgamle Vejviser staar der den Dag i Dag, hvor de to Veje skiltes.

Man skulde nu tro, at det hele ved Lunds Død skulde komme i Orden. Den Bygning, Lund havde boet i, var gammel og brøstfældig, og der skulde da bygges ny Bolig til Degnen, men dermed trak det i Langdrag. Dels skulde man have de to Hovedlæreres Lønninger fastslaaet, og dels bestemt Pladsen, hvor den nye Skole skulde bygges. Ved Indberetningen om Lunds Død skrev Provst Hübertz til Skoledirektionen: . . . saa tillader jeg mig til Kundskab om (Lønningen) blot at opgive, at Embedets Indkomster grunde sig paa:

a. en gammel Skoleplan af 1747 d. 20de Januar,

b. en senere af Kancelliet under 8de Decbr. 1821 bekræftet Skoleplan, hvoraf haves 2 forskjellige ikke ligelydende Gjenparter, hvorhos tillige Birk Distrikts Skolelærertiløn formentes at ville komme i Betragtning, da accidentia formodentlig vil for Eftertiden tilflyde enhver for sit Distrikt.

Samme Provst Hübertz androg da om, at Embedet maatte staa hen ubesat til 1ste Nov., men dette blev afslaaet, og en ny Lærer blev kaldet under 10de August 1846. Han hed *Jørgen Fallesen*. Men om ham som Lærer og hans tidligere Virksomhed skal fortælles senere. Han fik foreløbig Plads i den gamle Degnebolig og maatte foreløbig indordne sig i Forholdene, som de var.

Men Kancelliet havde jo i Skrivelse af 3dje August 1846 bestemt, at der skulde kjøbes en ny Jordlod, og den gamle sælges, og noget maatte der da gøres. Provst H. P. Hübertz skriver saa under 22de Aug. til Provst Gad, at han haaber,

Provsten vil komme, medens Aarstiden egner sig dertil, og tage Gjellerup Skoledistrikt i Øjesyn til Bestemmelse for en Byggeplads til en Skole der, og han tillader sig at gjøre opmærksom paa, at ved Byen Vraa paa Landevejen fra Holstebro $1\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej norden for Lund, kan alle 3 Distriktets Byer paa én Gang sees.

Men saa traadte Fallesen aktivt frem og indgav d. 14de Sept. et Andragende om, at Degneboligen og den dertil hørende Jordlod *ikke* maatte sælges. Han vilde altsaa ikke flytte fra Kirken og ned til Lund By, hvilket vilde blive Resultatet af Bortsalget.

Da Fallesen efter alt at dømme havde stor Indflydelse hos Stiftsprovst Gad i Holstebro, gik han straks over til at give Fallesen Medhold og indstillede til Amtet, at Degneboligen ikke skulde flyttes, men derimod Skolen. For et Nutidsmenneske og under Hensyn til alle de fremtidige Læreres Bekvemmelighed maa man sige, at dette var et uhyre Misgreb af Fallesen. Man havde altsaa ham at takke for, at det meget uheldige Forhold, der nu opstod, og som først i min Eftermands Tid blev ændret og rettet, kom til at bestaa i en lang Aarrække. Det er ligefrem ikke til at forstaa, hvad der bevægede Fallesen til dette Skridt, - i alt Fald var det en komplet Mangel paa Forudseenhed. Han maa have ønsket at beholde Jordlodden, og saa maa han have haft Lyst til hver Dag at komme bort fra sit Hjem og fra den Jordlod, han holdt saa stærkt paa — ret mærkværdigt skulde et fornuftigt Menneske synes. Amtmanden skrev saa til Provsten som følger:

Ved at remittere det med Deres Højærværdigheds behagelige Skrivelse af 22de dennes modtagne Andragende fra Skolelærer Fallesen i Gjellerup om Forandring af det kgl. danske Kancellis Resolution af 3dje f. M. skulde jeg ikke undlade at mælde, at jeg ganske maa tiltræde Deres Anskuelse af Sagen, og at jeg derfor tjenstligen maa anmode Deres Højærværdighed om i Overensstemmelse dermed at udfærdige den fornødne Expedition til Kollegiet.

Ringkjøbing Amtshus d. 24de Sept. 1846.

Rosenørn.

Nu havde Fallesen altsaa Sejren vunden, for Kollegiet bifaldt Provstens Indstilling, og 19de Nov. blev Kancelliskr. af 6te Nov. oplæst i Forstandersk.s Møde, hvori der da gaves Tilladelse til, at Degneboligen maatte blive paa det gamle Sted indtil videre, og en ny Skole blive opført i Lund By, hvorover Tegning og Overslag da snarest mulig maatte blive at indsende.

Det nye Skolehus skulde altsaa bygges i Lund By, og dertil skulde Læreren gaa hveranden Dag og til Biskolen, der laa østlig i Sognet i Busk, ogsaa hveranden Dag. Men da den gamle Degnebolig nødvendig skulde ombygges, og dette ikke blev gjort i rimelig Tid paa Grund af saa mange forskellige Drøftelser og Vanskeligheden ved at opnaa Enighed, kunde der ikke tages fat paa Arbejdet inden 1848, og Amtet maa da under 19de Juni 1848 give Paalæg om, „at der paa anden Maade maa skaffes Læreren en beboelig Lejlighed for Vinteren, hvis der ikke bliver opført Bolig i Sommer“.

Sogneforstanderskabet indberetter under 2den Febr. 1847 følgende:

Aar 1847 d. 29de Januar forsamledes efter Aftale Gjellerup Sogns Forstanderskab i Lund By for at vælge Pladsen til den nye Skole med Gymnastik-Øvelsesplads. Efter lang Beraadslaaen og flere gjorde Forslag gik man over til Votering. Formanden voterede paa den først anbudne Plads paa Husmand Anders Smeds Ejendom i den østre Ende af Byen, og alle stemte til sidst med Formanden undtagen Gaardmand Christen Pedersen af Vraa paa Vraa Byes Vegne, og Gaardmand Niels Christian Jensen stemte ikke, da han var Ejer af en af de andre ombudne Pladser. Under Betingelse, at senere Forandringer ikke blive nødvendige, blev denne Plads altsaa valgt og bestemt.

Samme Dag indmældte saa Provst Hübertz til Provst Gad, at der nu er udlagt Plads til den nye Skolebygning. Men straks efter indløb der Klage fra Vraa, og Forstanderskabet maatte atter have Sagen under Behandling.

Aar 1847 d. 3dje Marts forsamledes efter Tilvarsling Gjellerup Sogns Forstanderskab for at behandle en Klage fra Vraa Byes Mænd betræffende Byggeplads til en ny Skole. Efter Samtale enedes man om at frafalde den først foreslaaede Plads og at opbygge Skolen paa den af Niels Christian Jensen anbudne Lod, hvormed alle erklærede sig tilfreds, og Sagen er saaledes bragt til Ende. Lodden blev anbudet for 15 Specier i Kjøbesum og Asken aarlig baade af Skole- og Fattighuset.

Andragendet fra flere Beboere i Gjellerup Sogn af 11te April 1846 om, at Gjellerup Skole maatte flyttes til Lund By, er altsaa nu sket Fyldest, og Skolen blev saa bygget.

Med Degneboligens Opførelse ved Kirken kom det ogsaa til at gaa efter lang Forhaling. Under 24de Maj 1848 indberettes der:

Medfølgende Tegning til en Skolelærerbolig for Skolelære-

ren i Gjellerup anseer Sogneforstanderskabet for hensigtsmæssig og udbeder sig derfor den høje Amtsskoledirektions gunst-behagelige Approbation. Dog tillader man sig herved ærbødigst at bemærke, at det for Øjeblikket er umuligt at begynde paa Bygningens Opførelse, da man hverken kan faa Materialier eller de fornødne Arbejdere. Dersom den fjendtlige Okkupation snart ophører, og Trængselstiden noget forhindres, har Sogneforst. besluttet i Sommer at opføre enten hele Bygningen eller i det mindste Stuehuset. Vedbliver derimod den trykkende Tid, vil man vel nødsages til at opsætte det til næste Aar, men Approbationen ønskes, for at man kunde begynde, naar Lejligheden gives.

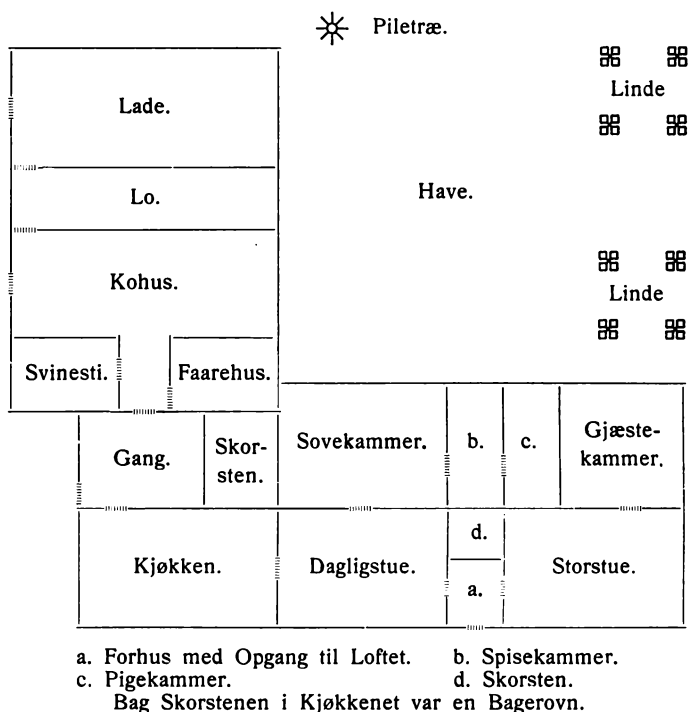
Trængselstiden ophørte, og Bygningen blev opført. Den staar der endnu, med en Del Omændring, men det maa siges, at den *i alle Maader* var uhensigtsmæssig. Den nye Degnebolig, der nu blev opført, havde altsaa ingen Skolestue, men blot Beboelseslejlighed. Den blev lagt paa samme Plads som den gamle Degnebolig, lidt østen for Kirken og et Stykke nede paa Degnelodden, men blot med den Forskjel, at den gamle Beboelseslejlighed laa i Øst og Vest, saa Haven var sønden for, men den nye i Syd og Nord og vesten for Haven. I denne stod i min Tid nogle gamle Lindetræer i to Hold fire og fire sammen, altsaa i to Firkanter og med en Afstand imellem Holdene af omtrent en Snes Alen. Dem skal gamle Lund have plantet. Paa det søndre og østre Havedige stod nogle vilde Blommetræer, og derunder noget andet Smaapurl, men forøvrigt var Haven saa lille, at der ikke kunde gro synderligt i den, og andre Træer end de omtalte Lindetræer fandtes der ikke i den. Udhuset (eller Ladebygningen) kom til at ligge i Øst og Vest og var sammenbygget med Stuehuset ved dets vestre Ende, saa det hele dannede et Vinkelhus, og Haven kom da til at ligge inde i Vinkelen og syd for Udhuset. Dette sidste var stort og rummeligt, men det første meget indskrænket. Deri kom jeg da ogsaa til at bo, og det staar der som sagt endnu, men Udhuset er helt bygget om. Indretningen af Beboelsen var, som man let ser, meget daarlig.

Paa næste Side findes en lille Plan over det hele.

Et lille bitte Stykke sydøst for Laden stod et mægtigt gammelt Piletræ, der vistnok havde været der længe før Lunds Tid. Dets Plads er da ogsaa afsat paa Planen, og jeg ansaa det ligefrem for en Mærkværdighed. Det er nu ogsaa værd at lægge Mærke til, at der aldeles ikke fandtes noget Lokum, og jeg maatte da selv bygge et saadant, kort efter at jeg kom til Embedet, og paa min egen Bekostning. Fra Landevejen

gik der en lille Markvej ind til Boligen, og fra denne førte en Sti op over Lodden til Kirken.

Det Skolehus, der blev bygget i Lund By, laa paa Knud Thomsens Mark lige oven for Kartoffelkulerne, altsaa lige nord for Byvejen, men dog saa langt tilbage, at Børnenes Legeplads var imellem Vejen og Skolen. Denne bestod af 7

Fag, hvoraf de 4 østlige var Skolestue, og det næste var Forgang og bagved et lille bitte Kjøkken, de 2 vestligste var en Stue, hvori den Kvinde boede, som skulde besørge Fyringen i Skolekækkellovnen om Vinteren, og derfor altid var en fattig Kvinde, som man paa den Maade gav Husly. Det Hus blev ved at staa i uforandret Stand til 1881, da det blev omdannet til Kostald og Lade, men 1911 blev det nedbrudt, idet Jordloden da blev afhændet fra Embedet. Vest for Skolehuset var Skolens Tørvestakke sat, for der fyredes næsten udelukkende med Hedetørv i den jævnt store Bilægger, og de gav kun liden Varme i den meget store Skolestue, der

havde Udvægge til de tre Sider og var daarlig opført, med utætte Vinduer og Dør. Lige bag ved Skolen havde Huskønnen en lille bitte Have, og ved den vestre Ende deraf, klinet op ad Skolemuren, var et Lokum til Lærerens Brug, men intet til Børnene, der maatte sidde omkring Tørvestakkene og op ad Husets vestre Ende, som var uden Vinduer. Forstuen, der var meget lille, var stenpikket, men Skolestuen var dog med Fjælegulv, og saa var der 2 Fag Vinduer til hver af de 3 Sider.

Man kan ikke sige andet, end at det var et yderst tarveligt Skolehus, der saaledes blev bygget i 1848 som en Hovedskole for Gjellerup Sogns nordlige Del. Da jeg kom i 1866, saa Huset yderst tarveligt og aldeles forældet ud, og man skulde snarere tro, det var 100 Aar gammelt, end 18 Aar. Degneboligen saa ikke slet saa aflægs ud, og dog var de begge lige gamle. Ja, Skolen var jo rigtignok et Aar ældre.

Peder Andersen i Gjellerup-By var den Gang Skolepatron, og det var maaske noget fordi han følte sig som en Mand, der i sin Tid havde haft et Ansvar, at han endog som ældre Mand i min Tid optraadte overfor Kirkesangeren med en stærk Selvfølelse og hjærtens gjærne vilde i Kirken tage Tønen fra ham. Ingen af Kirkegjængerne kunde saadan stemme op som han, han overdøvede alle, og følte sig saa yderlig stolt, hvis jeg en Gang imellem bad ham synge for, naar en vanskelig gammeldags Melodi skulde synges. Store Jens Madsen fra Sunds havde Degneboligen i Entreprise, og Bygningen, jeg boede i, var altsaa disse to Mænds Værk, men just ikke til gloriøst Ihukommelse, da den første var tarvelig bygget, og den sidste baade var fugtig og usund.

Busk nye Skole, som jeg underviste i, og som var indrettet omtrent ligesom Lund, blot med den Forskjel, at Forgangen var noget større, men ogsaa var stenpikket, blev bygget 1863. Den gamle Skole i Busk, som var bleven for lille og for simpel, laa lige øst for og ligger der vist endnu. Den blev solgt til privat Brug, og der blev bygget et Udhus til, som vender i Syd og Nord, hvorimod Skolen vendte i Øst og Vest.

Gamle Lambreth har vidnet, at Busk Skole blev bygget det Aar, da gamle Christen Olesen i Gjellerup-By døde. Han husker saa tydelig, at da Skolen var rejst, skulde der holdes Rejsegilde, og Degnen Sand, som den Dag holdt Skole deroppe, blev budt med til Gildet. Men han maatte undslaa sig, ihvor nødigt han vilde, da han skulde hjem og saa hen og synge Liget ud og derefter til Begravelse.

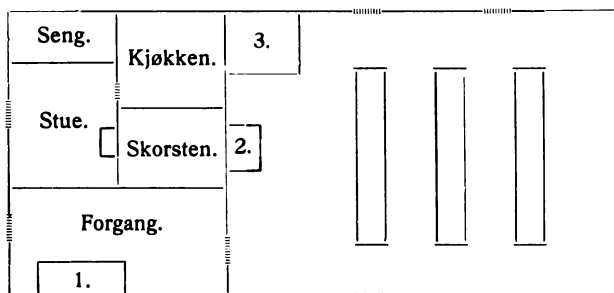
Christen Olesen var Ole Frølund Christensens Fader, og han blev i Følge Kirkebogen begravet 22de Oktober 1861. 70 Aar gl. Altsaa maa Lambreths Opgivelse bero paa en Hukommelsesfejl, eftersom Skolen vitterlig blev bygget i 1863. Det maa have været et andet Lig, Sand skulde hen at synge ud. Pastor Aagaard melder nemlig i Skr. til Skoledirekt. af 2den Febr. 1863, at Sogneforst. nu havde besluttet at bygge et nyt Skolehus i Busk, hvortil Tegning snarest vil blive indsendt.

Man har aabenbart været sildig paa Færde med Byggearbejdet og har vanskelig kunnet faa Huset færdigt til Vinteren. I alt Fald kunde det da ikke tages i Brug inden næste Sommer.

Da jeg kom til Busk i 1866, var der lige uden for Huset i Syd en meget stor Grav, hvori der var blevet taget Mursand. Det var endnu ikke blevet jævnet og blev det ikke i min Tid. Der var Vand i Hullet og Is paa om Vinteren, og Børnene morede sig med at skride derpaa.

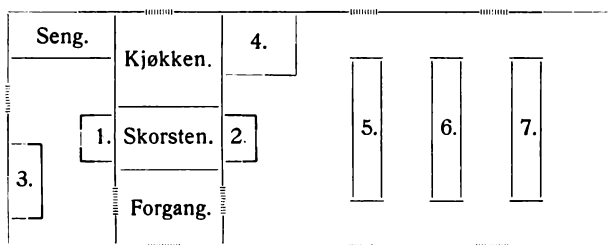
Ved den nye Skole var der ogsaa begyndt paa et lille Lokum til Læreren, men intet til Børnene. Et saadant Forhold fandt endnu Sted i Gjellerup 1866—76. Samme lille Hus var ikke en Gang bygget færdigt, det naaede mig kun til Brystet, da jeg kom, og der var intet Tag paa, saa Rummet var halvt fuldt af Sne og saaledes ubrugeligt.

Grundtegningen af dette nye Skolehus var efter samme Mønster som det gamle og som det i Lund. Moderne Byggeskik havde ikke holdt sit Indtog den Gang, men der var ret højt til Loftet og ret store Vinduer. Kakkellovnen var naturligvis en Bilægger, da der næsten udelukkende fyredes med Hedetørv. Her er en Skitse af Huset.

1. Reol til Børnenes Tøj.
2. Skolekakkellovn.
3. Katherer og oven over Reol til Skrive- og Læsebøger.

Den gamle Skole i Busk, der sagtens var bygget 1822 eller i alt Fald i 1823, var af samme Alder som Birk gamle Skole, der stod indtil Thomas Nielsens Tid. Jeg vil her give et lille Grundrids af Busk gamle Skole. Huset, som vel staar der endnu, men er omdannet, findes et lille bitte Stykke øst for den nye Skole, paa samme Side af den gamle Landevej.

I det lange 1-Fags Værelse i den vestre Ende boede den Pige, som skulde fyre i Kakkellovnen. Der var 3 Skoleborde i Skolestuen, som var paa 3 Fag. Det er 5, 6 og 7. 1 og 2 er Kakkellovne. 3 Dragkiste. 4 Katheder til Læreren.

Birk gamle Skole blev 1869 omdannet til Udhus, og der byggedes et nyt Beboelseshus med Skole i den søndre Ende ud til Vejen. Den kom til at ligge i Syd og Nord, men den gamle laa i Øst og Vest.

Jeg maa nu vende tilbage til mine Meddelelser om Degnen Søren Lund. Som forhen berørt af Pastor Storm, blev han af Amtmand Rosenørn d. 14de Marts 1811 beskikket til Forligelseskommissær i Hammerum Herred, og han døde i Embedet 1846. Lund havde 6 Børn:

1. *Anna Sørensdatter Lund*, f. 18de Maj 1798. Hun blev gift med Tobias Vilhelm Jensen Noe. Men herom mere siden.

2. *Peder Sørensen Lund*, f. 1799 i Uglstrup, Ryde Sogn, konfirm. 1815 og var da 15 $\frac{1}{2}$ Aar.

3. *Jens Sørensen Lund*, født i Handbjærg sidst i September 1801. Han døde paa Herningsholm, 12 Aar 1 Maaned gl. og blev begravet 31te Okt.

4. *Rasmus Sørensen Lund*, døbt Almindelig Bededag d. 6te Maj 1803 i Sale Kirke ved Holstebro. Han blev konfirmeret 1818, 14 $\frac{5}{6}$ Aar gl. Var gift 2 Gange. 1ste Gang med Frederikke Christiane Christensdatter af Gjellerup Kirkesteder. Hun var født 1790, konf. 1805, og de blev viede 24de Maj 1828. Kirkebogen siger, at Husmand Rasmus S. Lunds Hustru

i Spinkebjærghus døde 1ste Juni 1832, 35 Aar gl., men det skal nu være 45, da hun var 38 Aar gl., den Gang de blev gift. Den anden Kone véd jeg ikke noget om.

Han flyttede siden over til Toftgaard i Birk, der den Gang kun var en mindre Gaard, men da han sad for haardt ved det, gik han fra Gaarden af Armod, kom til Vrads og til sidst til Gl.-Arnborg, hvor han døde.

Toftgaard og Torngaard var to smaa Gaarde, der laa ret tæt sammen, idet kun Sognevejen til Fastrup var imellem dem, men de blev senere lagt sammen til én Gaard, og det var da den, der blev Fattiggaard, imens jeg var i Gjellerup.

Svogeren Tobias Noe, hvorom nedenfor, boede i den anden Gaard, Torngaard.

Der er endnu lidt Ris østen for Vejen af Torngaards Have.

5. *Søren Sørensen Lund*, døbt d. 22de Juni 1804 i Sale, konfirm. 1818 sammen med Broderen og var da kun 13³/₄ Aar. Begge var vaccinerede af cand. theol. Søren Rohde i Borbjerg Præstegaard, og jeg har erhvervet mig hans Vaccinations-Attest af 14de Febr. 1807, der siger, at Forældrene da boede i Katholm, Handbjærg Sogn.

Han blev gift med Birte Marie Andersdatter, Datter af Gaardmand Anders Christensen Bundgaard i Gjellerup-By. Brudgommen var da 21 Aar, og Bruden 25. De blev viede 20de Maj 1825, og hun døde 3dje Januar 1840.

Søren Lund solgte siden den Gaard i Gjellerup By, som han havde faaet med Konen, og flyttede til Gullestrup, hvor han havde kjøbt en Ejendom. Der døde han. Han havde 5 Børn. Jeg nævner følgende:

a. Anders Sørensen, der i daglig Tale altid kaldtes Anders Degn og var en stor Pranger. Jeg har en Gang besøgt ham i hans Hjem.

b. Søren Degn. Disse to Brødre havde delt Faderens Ejendom imellem sig.

c. En Datter, der blev gift med Kjøbmand Sivebæk i Herning.

6. *Johan Carl Frederik Lund*, f. 1806. Han døde d. 2den Juni 1821, 14 Aar og 7 Maaneder gl.

7. *Troels Sørensen Lund*, f. 1808. Han døde d. 17de Maj 1827, 18¹¹/₁₂ Aar gl.

8. *Christen Sørensen Lund*, f. 1810, død 1812 og begravet d. 8de Marts, 2 Aar 5 Uger gl. Han var født i Handbjærg og kaldes i Kirkebogen Degnens yngste Søn.

Som man ser, havde Lund en talrig Børneflokk, inden han kom til Gjellerup. Det er værd at lægge Mærke til, at det

yngste Barn er født i Handbjærg 1810, altsaa er Konen endnu ikke flyttet til ham den Gang, uagtet han allerede havde begyndt sin Degnevirksomhed, og han havde endda forud været Fuldmægtig paa Kontoret paa Højris, men vel kun kort Tid.

Søren Lund var gift 2 eller 3 Gange. En Søn af ham var nok ogsaa Kristian Degn, der var min Nabo i alle de Aar, jeg boede i Gjellerup. Han havde et lille Hus lige tæt ved Degneboligen, var en meget skikkelig Mand, men gjorde kun et daarligt Indtryk paa mig ved mit første Sammentræf med ham. Derom kan man faa fyldigere Oplysning i mine Optegnelser til mit Levnetsløb.

Efter nu kortelig at have nævnet Degnen Søren Lunds Børn, vil jeg vende tilbage til Datteren *Anna*, da hendes Mand blev Svigerfaderens Medhjælper i Degneembedet. Da hun lærte at kjende sin tilkommende Mand, var han Kontorist paa Amtstuen i Holstebro, men blev siden Fuldmægtig paa Aalborg Amtstue. Deres første Barn var født før Ægteskabet. I Kirkebogen staar:

1820 d. 11te August født *Vilhelmine Birgitte Tobiasdatter Noe*, af Forældrene *Tobias Vilhelm Noe*, Kontorist paa Amtstuen i Holstebro, og *Anna Lund* af Gjellerup Degnebolig.

Forældrenes Vielse fandt Sted d. 19de April 1823, og da var han bleven Fuldmægtig i Aalborg, han var født 12te Maj 1799 og altsaa da 24 Aar, og hun 25 Aar.

Deres første Barn i Ægteskabet var *Søren Lund Noe*, der blev født d. 17de August 1825, og da boede de i Gjellerup By. Faderen var nemlig kommen fra Aalborg, man har talt om, at det var paa Grund af nogen Uregelmæssighed i det ham betroede Hverv, og det kan der være nogen Sandsynlighed for. Han tyede da til Svigerforældrene.

Det næste Barn, *Marie Tobiasdatter Noe*, der fødtes d. 17de Oktober 1826, døde $\frac{1}{4}$ Time efter Fødselen, og det 3dje Barn, *Jensine Marie Noe*, fødtes 22de Januar 1828. Da var Tobias Noe bleven fungerende Skolelærer for Degnen p. l., men boede endnu i Gjellerup By.

Derefter fødtes ham d. 8de Febr. 1830 *Agathe Cathrine Gundorph Noe*, som døde kort efter, d. 11te Marts s. A.

Der er sagt mig, at han havde 16 Børn i alt. Efter den gamle Degns Afgang blev han udnævnt til Forligelseskommisær og kom til at bo i Hammerum Bækgaard, men flyttede senere fra Engen.

Gamle Lambreth, der i sin Tid boede paa Spinkebjerg og nu er i Hammerum som 93-aarig Mand, har fortalt mig, at hans Kone, der var født 1814, tjente hos Noe, mens han

boede i Gjellerup-By, og blev konfirmeret derfra. Hun gik hver Dag ned til Degneboligen for at malke. Noe skrev saa udmærket godt for sig og var Skriver hos Provst Hübertz i Lund. Han var egentlig født i *Staby* og havde en Broder Niels Aarbjærg, der boede i den nordlige Del af Sognet lige ind til Nissum Fjord. Det var en farlig Pløg, der var den første paa Egnen, som fandt paa at lave en Vandsnegl til at trække Vand op med. Desuden havde han et Teglværk og var i det hele et opfindsomt Hoved.

Efter at Noe en Tid havde boet i Hammerum Bækgaard, som hans Svigerfader ejede en Del af, flyttede han til Overgaard i Nørre-Omme og boede der en Tid. Det var en Smutkro, der laa lige ved Landevejen til Holstebro. Til sidst blev han Vejmand, og da var det, Gaardmanden Mads Ure i Lundgaard, som jeg har kjendt, en Gang traf ham. Han var yderlig fattig, og Noe bad ham om en Skjænk. Da svarede Mads: „Det skal da være for alle de Klø, som a har faaet af dig.“

Sønnen Søren Lund Noe flyttede som voksen til Aarhus. En af Døtrene blev gift med Guldsmed Lind i Holstebro, og Guldsmed Lind i Herning er vel en Søn af ham.

Den gamle Degn *Søren Lund* døde d. 17de April 1846, 76 Aar gl.

De gamle fortalte mange Smaatræk om Lund. Han var en ret vel anset Mand, jovial og noget ligefrem i sin Mund, kunde endog undertiden være temmelig plump; tilmed en god Selskabsmand. Man fortalte, at naar han i de senere Aar var i muntert Selskab, blev han saa godt som altid saa fuld, at han ikke vidste af sig selv at sige. Naar han saa næste Morgen krøb ud af Sengen, gik han først hen og keg ud ad Vinduerne. Saa han da sine Bukser hænge ude paa Risene til Tørre, saa vidste han, at han Aftenen før havde været overstadig drukken. Hans Kvindfolk havde jo hængt dem derud, før han kom op.

Naar han gik omkring med Tavlen i Kirken, stak han den jo ind i hver Stol, som Skik og Brug var. Det samme har jeg selv gjort mangfoldige Gange. Naar det saa hændte, at de i en Stol ikke gav noget i Tavlen, kunde han godt finde paa at sige helt højt: „Naa, I Luseknækkere, I har nok ingen Penge“.

Det var Skik i Gjellerup, endog i min Tid, at der fulgte en hel Masse Koner op at ofre med en Kirkegangskone, og jo mere anset hun var, des flere fulgte med. Men de ofrede jo ikke ret meget, for det meste en Firskilling. Somme ofrede endog mindre, altsaa en Toskilling. Hvis en eller anden Kone

ved en slig Lejlighed havde Forfald, hvad jo let kunde hænde, og altsaa ikke selv mødte, sendte hun sin Tjenestepige, og denne ofrede da gjerne kun en Søsling. Naar Lund saa syntes, det gav for lidt af sig, sagde han højt, alt imens han sang — saadan imellem Versene: „Der skal 96 Sognekjællinger til at bære en Daler op paa Alteret“. Det var jo altsaa Enestekillingerne, han tænkte paa. De smaa Lybskere, der den Gang var meget brugelige og ligefrem gangbar Mønt, blev der ogsaa ofret adskillige af. Dem kunde Lund ikke lide at tage imod som Offer, og det kunde godt hænde, naar en Fadder, som han havde haabet noget mere af, kom op til ham med en saadan, at han tog den og hev den ned i Hovedet af Vedkommende.

Disse Penge kaldtes for Resten almindelig Degnelus.

Den samme Historie om Lund er omtrent ligedan fortalt mig af flere forskjellige, saaledes ogsaa af Lærer Lind i Gullestrup og af Peder Rasmussen i Glusted, blot med de Ændringer, at han under Sangen fik helt højt skudt ind: Din Lus! Det kunde han nok saa pænt faa med og endda fortsætte baade med Tekst og Melodi. Lind føjede til, at det var de smaa Lybskere, der var sat ud af Kurs og ikke gjaldt længere, som han smed efter de ofrende, naar de kom op med dem, og han udbød da: „Tag den med dig, din lusede Hund!“

Ved en Barnedaab hos Peder Pallesens i Birk, var Palle Kollund ovre fra Kollund By med som Fadder. Da han nu traadte ind i Kirken, efter at Degnen var begyndt at synge, og Lund fik Øje paa ham, udbød han højt: „Walkommen herover, Palle Kollund!“ og det blev nok saa pænt flettet ind i Teksten. Palle var en Mand, han kunde vente et godt Offer af.

En anden Gang var Lund kommen vel vidt i Melodien under Sangen, der var i den Salme nemlig en Del overflødig Stavelser, som det jo tit er Tilfældet med de gamle Salmer. Da han nu mærkede det, at Tekst og Melodi ikke passede sammen, føjede han hurtig til: „Vor Herre Jessu Krist skuld a sæjj“. Disse Ord kunde nemlig ikke underlægges Tonen nu.

Provst Hübertz var Præst i Ikast, før han flyttede til Gjellerup, og der havde han kun én Kirke at prædike i. Han kunde da somme Tider, naar der var Sidst-Tjeneste i Gjellerup, faa i Sinde at komme kjørende derover til Tjeneste, og Johan i Skalmstang kjørte da med ham. Men det kneb jo med at komme tidlig nok. En Gang, da han traadte ind i Kirken, stod Lund netop i Brigsdøren og læste Indgangs-

bønner. Han ytrede da midt i Læsningen: „Hvad Fanden, kommer Provst Hübertz her til Kirke i Dag“.

Alle den Slags Historier viser jo tydelig, at Lund ikke var nøjeregnende med, hvad han sagde, og ikke heller tog videre Hensyn til det passende.

Da den forrige Degn, Mads Schou, endnu var i sin bedste Alder, den Gang Lund tiltraadte, kunde det jo af og til ske, at de kunde træffe sammen i et eller andet Selskab, og da vilde Schou altid drille Lund. En Gang i et saadant Selskab var Lund bleven svirende, og saa kom Schou tilfældigvis til at staa ved Siden af ham. Schou lod nu en Vind undslippe sig, vendte sig om til Lund og sagde tørt: „Hvad var det, du sagde, lille Bro'r“. Lund blev naturligvis lynende gal; mere fuld var han ikke. Det var jo en yderst raa Opførsel imod Manden; men den Tid kunde saadant ret godt passere endog i ret dannet Selskab.

Man kan med megen Ret sige, at Degnen Lund umulig kunde have passet ind i Nutidens Forhold. Han var et Barn af sin Tid og passede saa nogenlunde til den. Manden var aabenbart ikke uden Interesser, og hans Børn var velbegaavede og skikkede sig godt. Men det kan nok være, han alligevel havde en Del Bryderi med nogle af dem og med Svigersønnen Noe, der jo var i høj Grad fattig. Lund ligger begravet nord for Kirkens Kor tæt ved det Sted, hvor Pastor Hansen blev jordet. Der blev plantet nogle Buske paa hans Grav, og de fandtes der endnu i min Tid.

Forholdet til Konen var nok ikke altid det bedste, og ældre Folk har fortalt om, hvordan de kunde skjændes, saa det stod efter, for de var gode i Munden begge to. Man har ogsaa sagt, at de af og til ligefrem sloges.

Gamle Folk siger om Lund: Han var udmærket til at føre Pennen og var halv Prokurator. Dette, at han var udmærket til at skrive for sig, viser alt skriftligt, han har efterladt sig. Man maa give ham den Ros, at han førte Kirkebøgerne fortrinligt, og han har vistnok i sine Velmagtsdage været en meget dygtig Lærer. Det er for Resten blevet sagt, at han havde Magten over alle Præsterne i Gjellerup paa hans Tid. Han var fremdeles god til at drikke, naar han kom i Selskab, men kunde ogsaa taale meget, og det satte man Pris paa i de Dage.

Men i det hele taget har jeg faaet det bestemte Indtryk af Manden, at han i mange Maader var en udmærket dygtig Mand, der passede godt ind i Tiden, og at han i de allerfleste Henseender var en klogere og kundskabsrigere, mere

interesseret Mand end Formanden Schou, er jeg fuldstændig overbevist om. Havde Familieforholdene været bedre, og havde Lykken tilsmilet ham saadan som Schou, kunde han have været en udmærket Mand paa den Tid. Dette kan ikke ubetinget siges om den anden, ihvor dygtig og praktisk han end ellers kan have været.

I sine sidste Aar havde han en Konflikt med Sogneforst. og da særlig med dets Formand, Ejeren af Lindbjærggaard, der ligger et Stykke østen for Degneboligen. Manden var ingenlunde kirkelig interesseret og kom i det mindste i min Tid *aldrig* i Kirke — han var dog endnu ikke nogen særlig gammel Mand — men dog maa han være bleven ilde berørt af, at der ikke blev ringet tilbørlig med Kirkeklokken, eller maaske han vilde Degnen til Livs, hvilket jeg godt kunde tro ham til, efter hvad jeg kjendte til ham; nok er det, han skrev d. 17de Marts 1842 til ham, efter at han forud havde sendt ham adskillige Bud derom, at han skulde ringe med Kirkeklokken ved Solens Opgang og Nedgang. Lund svarede ikke derpaa og ringede heller ikke. Tronhiem sendte da følgende Skrivelse til Præsten i Gjellerup:

Højærværdige Hr. Provst Hübertz!

Efter at have sendt adskillige Bud til Degnen Lund, at han skulde ringe med Kirkeklokken ved Solens Opgang og Nedgang samt tilsendt ham en Skrivelse d. 17de Marts derom, hvilken han har ladet ubesvaret, og han ej heller har begyndt at ringe, og ganske sikkert ej heller vil, dersom han ikke bliver nødsaget dertil, saa andrager jeg om, da han viser Trods, at der maa blive tilkjendt ham en Mulkt eller ogsaa en Irettesættelse, som han sikkert nok kunde fortjene ved flere Lejligheder.

D. 29de Marts 1842.

Tronhiem.

Under 31te Maj afgiver Lund saa en Erklæring i Sagen, der gaar ud paa, at han ikke troede sig forpligtet dertil.

Sagen blev saa af Tronhiem indstillet til Stiftsøvrighedens Afgjørelse i Sogneforstandersk.s Navn, og der indløb da følgende Svar:

I Anledning af Sogneforst.s Skr. af 7de Juli d. A. til Stiftsøvrigheden om, hvem det paaligger at ringe med Kirkeklokken Morgen og Aften, hvilken Skr. er oversendt mig som henhørende under Amtets Afgjørelse, meddeles herved til behagelig Efterretning, at det paaligger Skolelærer Lund at ringe Kirkeklokken som anført, saafremt han *enten* bor i Kirkebyen *eller* nyder alle det gamle Degneembedes Indtægter, men saafremt intet af disse Alternativer finder Sted, da

paahviler det Sognemændene at besørge Ringningen, og bliver da den Godtgjørelse, som bliver at erlægge til den, som paatager sig Ringningen, at udrede paa samme Maade, Anordn. 29de Juli 1814 § 56 bestemmer med Hensyn til Skolelærernes Lønning, og følgelig Præsten fritaget for at deltage i Udredelsen af denne Godtgjørelse i Følge Kancelliskr. af 3dje Aug. 1822.

Dette meddeles Sogneforst. til behagelig Efterretning, Bekjendtgjørelse for Skolel og Kirkes. Lund, samt Iagttagelse, og udbedes som snarest Underretning om, hvad der i Overensstemmelse med ovenstaaende foranstaltes, for at Ringningen med Kirkeklokken kan tage sin Begyndelse.

Herpaa afgiver Lund følgende Erklæring, der tydelig viser, at han nu er bleven gammel og ikke længere er Pennen saa mægtig som forhen.

Kopi.

Mig bekjendtgjort af Sognefogden Chr. Lindberg d. 8de Dec. 1842, men da jeg *ikke* boer i nogen Kirkeby, saa Hensyn dertil ander fjærn og nær — forhen afgivne Erklæringer, paatager jeg mig ingen Ringen med Kirkeklokken Morgen og Aften, i det mindste ikke uden Betaling derfor, hvilket er Tilfældet i Aarhus og Skanderborg Amter, tildels for de andre Kirkeforretninger omtale Anordningen 14de Juli 1814 § 56, ti Ringen med Kirkeklokken har ikke i min Formands eller min 32-aarige Embedstid som Sognedegn i Gjellerup Sogn været Skik og Brug, og den omtalte Godtgjørelse derfor efter Skoleanordningen ikke findes omtalt eller berørt i den af Kancelliet approberede Skoleplan for Gjellerup Sogn af 15de Decbr. 1821, som Sognepræsten har i sin Værge og altsaa nøje burde kjende.

Gjellerup Kirke er ikke fra Arilds Tid opbyggt i nogen Kirkeby men paa den vilde Mark, og ikke heller indrømmer jeg, at den nu siden Gjellerup Byes Udskiftning og de mange Gaardes senere Udstykning der siden i de senere Aaringer, er beliggende i nogen Kirkeby, men vel omringet nær og fjærn af nogle opførte Tid efter anden Steder saakaldte Kirkesteder, endog med specielle Navne, og hvis Beboere driver forskellige Næringsveje. Jeg underkaster mig iøvrigt, som jeg før har begjært, det kongelige danske Kancellis endelige Resolution, hvis Sogneforst. ikke vil fravige sin Paastand, og finde sig pligtig paa Grund af Omstændighederne at opfylde Amtets Resolution i Henseende til Kirkeklokkens Ringen Aften og Morgen ved en Lejesvend.

Gjellerup Degnebolig, d. 8de Decbr. 1842.

Ærbødigst Lund.

Dette indsendes saa med følgende Skrivelse:

Hoslagt tager jeg mig den Frihed at indsende Deres Højvelbaarenheds Resolution af 21de Nov. d. A., hvorpaa Sogne-
degn og Skolelærer Lund har afgivet sin Erklæring ikke at
ville ringe med Kirkeklokken Morgen og Aften, endskjøndt
han nyder alle det gamle Degneembedes Indtægter, ogsaa er
Kirken beliggende i den saakaldte Kirkeby og forøvrigt i den
mest beboede Del af Sognet. Tillige beboer Degnen Degne-
boligen, som er ganske nær ved Kirken. Jeg tillader mig at
bemærke, at det er et almindeligt Ønske af Sognebeboerne,
at Vedkommende atter maa vorde tilholdt at ringe med Kirke-
klokken Morgen og Aften, hvorover Deres Højvelb.s Resolu-
tion udbedes.

Paa Sogneforst.s Vegne

Ærbødigst Tronhiem.

Lindbjærggaard, 19de Dec. 1842.

Højvelb.

Hr. Kammerjunker og Amtmand de Tillisch,

R. af Dbr.

Men hvad det saa bliver til, véd jeg ikke. Lund har Ret
i, at Kirken oprindeligt er bygget paa den vilde Mark, og at
Kirkestederne er komne frem i en forholdsvis sen Tid, som
Udflyttere fra Gjellerup-By, der ligger et godt Stykke nord
for. Man maa ogsaa give ham Ret i, at der kan tilkomme
ham nogen Godtgjørelse for Ringningen, da han ikke forhen
i sin lange Embedstid har ringet. I den Sag maa man ube-
tinget stille sig paa Lunds Side.

Nu var det ogsaa galt med Undervisningen i Skolerne.
Lund var for gammel til selv at holde Skole og maatte have
Hjælpelærer, men det kneb vel med at faa et nogenlunde
dueligt Subjekt, og Lund var jo en fattig Mand, der ikke
kunde udrede nogen større Løn. Sogneforst. lod ham da an-
mode om at være til Stede i dets Møde d. 23de Sept. 1842,
og han indfandt sig godt nok.

Der blev vedkommende forespurgt angaaende en Skole-
lærer i Stedet for *J. Thygesen*, der skifter førstkomme
November, og Lund erklærede, at han havde skrevet til Aar-
hus i den Anledning og selv vilde sørge for at skaffe en
Lærer, paa hvilket Tilbud man gav Henstand i 14 Dage.

I Sogneforst.s Møde d. 8de Maj 1843 maatte Lund atter
holde for. Forst. kunde ikke faa nogen sikker Kundskab om,
at Lund, der allerede i mange Aar havde været for gammel til
at bestride Undervisningen i Skolerne, havde afsluttet Akkord
med nogen Hjælpelærer fra 1ste Maj d. A. og fremdeles.

Lund og den hidtilværende Bilærer var tilkaldt, men man kom ikke til noget Resultat, da kun Bilæreren var mødt, skjøndt Lund baade skriftlig og mundtlig var anmodet om at komme til Stede. Skoledirekt. anmodes da om at sikre dem for denne Mangel.

En Ubehagelighed af en helt anden Art maatte Lund endnu døje paa sine gamle Dage, ja, lige kort Tid før hans Død, og at han har taget sig den Sag meget nær, ser man tydelig af den Skrivelse, han udfærdigede i den Anledning. Man maa blot forbavses over, at den gamle Mand endnu kunde skrive saa godt for sig, ikke stort mere end en Maaned før Døden indtraadte.

Provst Gad spørger under 27de Febr. 1846 om, hvorfor Degnen Lund siden 1831 intet Bidrag har ydet til Skolelærerhjelpekassen. Regnskabsbogen giver ingen Oplysning derom. Lund svarer:

Ærbødigst Erklæring!

Ikkun med Kummer og Smærte har jeg læst paa min gamle Alder denne Skrivelse, som egentlig tilsyneladende vil sigte til at sætte mig paa Armodens Vej, dybere end som jeg nu befindes. Dersom de mange Provster, jeg har haft siden Aaret 1815.s Begyndelse og indtil Aarets Udgang 1835, havde holdt rigtige Regnskabs-Bøger, saa maatte det jo deraf være indlysende, at jeg i disse Aar aarlig har betalt 1 Td. Byg efter Kapitelstaxten for Ringkjøbing Amt. Da min Kone døde den 14de Maj 1836, tilmældte jeg Hr. Provst Petersen i Holstebro, at jeg der ville hensidde som Enkemand min Levetid og altsaa formente mig fritaget for Svarelsen af denne Td. Byg aarlig efter Kapitelstaxten. Jeg er nu i mit 76de Aar, og skulde jeg nu betale for de Aar fra 1835 indtil nu 1846 Aars Udgang, det haaber og venter jeg ikke paa Grund af Omstændighederne, om endog det Kongelige Danske Kancellis Resolution derpaa skulde indhentes, hvilken jeg underdanigst ønsker og udbeder mig, efter at Kollegiet har overvejet og driftet Omstændighederne. Jeg tillader mig at spørge: Hvorfor har de Vedkommende Provster ikke i sin Tid aarlig søgt ved Exekutionstvang om ej anderledes, i min Bo og Ejendele for ommældte Tønde Byg, saa havde Restancen for at undgaa Retsgebyret vist aarligen blevet betalt.

I de 20 Aar jeg betalte 1 Td. Byg aarlig til Skolelærerhjelpekassen, kostede samme mig over 100 Rdl., som jeg ogsaa i sin Tid tilmældte Hr. Provst Petersen. Min Bo inde og ude, samt faste Ejendomme, er desværre for nogle Aar siden pantsat, pantsat paa 1ste og 2den Gang, saa deri kan

intet blive at hale eller erholde som Erstatning. Nok herom! Men ved denne Lejlighed tillader jeg mig underdanigst at lade vedfølge a) min Udnævnelse af 14de Marts 1811 fra daværende Amtmand i Ringkjøbing Amt P. O. Rosenørn, senere Stiftamtmand i Aarhus Stift og nu desværre ved Døden afgaaet, og b) fra daværende Amtmand Neergaard min Entledigelse fra at være Forligelses-Kommissær i Hammerum Herred efter 26¹/₄ Aars Tjeneste og efter min Begjæring, i hvilken er forsynet med hans Attest og Bevidnelse af 5te Juni 1837 om, at Amtet paaskjønner den Iver og Retsindighed, hvormed *Jeg* i en lang Række af Aar har med Held virket i dette hæderlige Kald. Disse Bilage vedfølge efter sin Orden. Paa Grund af disse Dokumenter fordrister jeg mig herved til underdanigst at ansøge hos det Højkongelige Danske Kancelli om allerhøjsamme ikke naadigst vil udvirke mig en aarlig Pension af Statskassen til Hjælp til at dække anført af mig krævede Gjæld, hvis den ikke bliver eftergivet, og ellers til Afbenyttelse i mine ellers indtrufne trange Kaar.

At jeg har været konst. Branddirektør i 5 à 6 Aar i Ringkjøbing Amts østre Distrikt, afleveret Vrads Herred i Aarhus til Branddirektøren sammesteds og senere til Branddirektøren i Ringkjøbing. Afleveringen skete paa min egen Bekostning med Tilsæt og Fortæring. At jeg har været Kammeradvokaternes i sin Tid Fuldmægtig til Sagførelse, dette faldt i enhver Sag godt Udfald, at jeg har ført over 100 befaledede og Justits-sager, det kan jeg sige med Sandhed og sværge paa. Punktum.

Gjellerup Degnebolig d. 11te Marts 1846.

Ærbødigst Søren Lund.

At Lund i længere Tid havde holdt Hjælpelærer, véd vi jo, men da han, som vi hører, var yderlig fattig, kneb det sikkert for ham at faa en saadan. Ved Kancelliets Resolution af 27de Febr. 1846 blev der bevilget ham 12 Rdl. aarlig til en Hjælpelærers Lønning, og han havde kort i Forvejen faaet en Seminarist, — forhen var det selvfølgelig Folk, der ingen Examen havde. Denne Mand hed *H. P. Petersen*. Han modtog Pladsen 1ste Nov. 1845, og 6te Febr. 1846 indløber Kancelliets Approbation paa, at Seminarist Petersen antages som Hjælpelærer ved Gjellerup Skole. Under 25de Marts forespørger han saa, om han efter Lunds Død kan være berettiget til at blive til 1ste Nov. 1846, da han er fæstet med et halvt Aars Varsel. Dernæst, om han er pligtig til at rejse 6 Uger efter Lunds Død. „Da Degnen bliver svagere Dag for Dag, og der er Grund til at antage, at hans Tid herved ikke bliver ret lang“.

Provst Hübertz svarer, at han ikke véd Besked, men vil andrage om, at Besættelsen af Embedet ikke maa ske inden 1ste Nov., for saa er jo Spørgsmaalet løst, naar Lund dør inden 1ste Maj.

Man ser, at Lunds Død er en Sag, der er givet. Forøvrigt en ret ejendommelig Forhandling.

Spørgsmaalet gik til Amtet, der i Mangel af mindelig Forening henviser til Domstolene og mener med Provsten, at Petersen hverken har Krav paa Eftermanden, Embedet eller Kommunen. Det ser forøvrigt ud til, at Petersen snart fortrak fra Pladsen. Allerede d. 7de Marts indløb der tvende Klager over Skolelærerens Behandling af Børnene i Busk Biskole. Den ene er fra Christen Moeslunds Enke, der boer et Bøsseskud fra Skolen, over, at hendes Børn ikke tør gaa i Skole, endda hun driver dem ud af Huset med Magt, da de har faaet mange Tamp flere Dage efter hinanden. Den anden er fra S. Chr. Christensen i Frølund over, at Læreren søger Fattiglejligheden i Skolehuset hos Mette, da Manden kun sjældent er hjemme, og dersom Mette forklager nogen for ham, da gaar han ind og straffer dem. „Paa den Maade haver han givet mine Brødre Tamp. Tilligemed er vist nok hans Tamp ulovlig“.

Begge Klager afvistes fra Skoledirektionen i Skrivelse af 26de Marts med, at Læreren ikke havde straffet paa nogen uskikkelig Maade.

Jeg kan ikke tro andet, end at denne Petersen var den samme som ham, der var Huslærer paa Øster-Bjødstrup hos Tyskeren Petersen. Der er nemlig blevet fortalt mig, at Embedet i Vakancen efter Lunds Død blev besørget af Petersen paa Bjødstrup, som var Substitut hos Lund en Vinter. Forud for ham maa han have haft *Niels Eskesen*, der tillige var Musikanter, og som var opfødt i Storgaard i Herning. Han flyttede fra Gjellerup til Bording og døde der. Peder Andersens Søn, Anders Kristian fra Gjellerup-By, som jeg har kjendt, gik i Skole til ham. Ligesaa Jens Kristian i Nørum, der endnu er levende som meget gammel Mand. Denne Niels Eskesen var jo ikke Seminarist, og han har ikke været ansat, men blot lejet af Lund helt privat. Det samme maa have været Tilfældet med Niels Pedersen, som vi senere faar med at gjøre, og som i 3 Aar havde været Hjælpe lærer hos Lund.

Efter Søren Lunds Død d. 17de April 1846 kom

6. Jørgen Fallesen, 1846—1854,

der blev kaldet til Gjellerup d. 10de August 1846. Han kom

fra *Sinding*, hvor han havde været Degn fra 5te Juni 1839. Han var efter det da udstedte Kaldsbrev Seminarist og Huslærer og dimitteret fra Skaarup Seminarium 1827 med Hovedkarakteren Duelig. Han var født i *Jernæs*, Hoptrup Sogn i Sønderjylland d. 10de Oktober 1807 og var først Hjælpelærer i *Hoptrup*. Han blev vaccineret 1812 af Schumacher, der vistnok maa være Hofkirurgen H. C. F. S., som gav Afkald paa sin Praxis og boede paa sit Landsted ved Vedbæk 1813, men 1816 vendte tilbage til Kjøbenhavn som praktiserende Læge. Fallesen var ugift, da han kom til *Sinding*, men blev 21de Marts 1840 viet i *Sinding Kirke* til Pige *Ane Marie Sørensen* af *Søvdal*, som var født 1814.

At hans Stilling som Lærer ikke var helt rede der, synes man at kunne skjønne af, at Kancelliet under 21de August 1845 paalagde ham ved Dom at fralægge sig den af nogle Medlemmer af Sogneforstanderskabet fremsatte Beskyldning, at han skulde have fralistet Skolepatronens Hustru et Par Kvitteringer for at faa Lejlighed til at ombytte dem med andre anderledes lydende Kvitteringer. Beskyldningen blev ved Underrettens Dom mortificeret, men Indstævnte forøvrigt fri-funden for Citantens Tiltale.

Det kunde da synes underligt, at han da saa kort efter kunde blive forflyttet til *Gjellerup*. Men Biskop Tage Müller skriver 1ste Maj 1846 — da *Gjellerup Embede* var blevet ledigt — til Provst Gad: „Der er ingen af de ansøgende, som i Henseende til udvortes Kvalifikation paa nogen Maade kan sammenlignes med Fallesen. „Hvad der iøvrigt kan siges imod denne Mands Vokation, er ikke Deres Højærværdighed ubekjendt, og hvad der kan siges for hans Forflyttelse, er Dem endnu bedre bekjendt end mig, som har, hvad jeg derom véd, næsten ene fra Provsten. Jeg vil kun sige, at dersom Fallesen ej kommer fra *Sinding* ved denne Lejlighed, vil han ikke let komme derfra ved nogen Vokation fra mig, ti det vil vanskeligen ske, at Omstændighederne og Konkurrencen favoriserer som nu. For et Aars Tid kunde jeg vel ogsaa konstituere ham, men jeg ønsker dog ej at lade Konstitutionen vedblive in infinitum.“

Denne Henstilling fra Biskoppen var der ikke Raad til at gaa uden om, og Fallesen blev altsaa kaldet.

Han var der i 7 Aar og flyttede saa ned til Sønderjylland til *Medolden*, hvortil han blev kaldet d. 22de Maj 1854.

Hans Formand i *Sinding* hed Beck.

At Fallesen var en fattig Mand er en sikker Sag, og det viste sig ved mange Lejligheder, men han forstod ogsaa at

klage sig, og Klagemaalene gik somme Tider vel vidt. Det skjønnes af nedenstaaende Skrivelse. Han var en stor, stærk Mand, hvis Kræfter ikke var opbrugte, og den Omstændighed, der allerede er meddelt, at han vilde paatage sig at gaa til sin Skole en lang Vej hver eneste Dag, viser tydelig dette. Men lad os høre selve Skrivelsen, der var stilet til Provst Gad i Holstebro.

Sinding Degnebolig, d. 29de Januar 1846.

At jeg skulde have betalt Afdrag paa min Gjæld til Hjælpekassen de 10 Rdl., føler jeg at være fuldkommen rigtig; men desværre, mine yderst fattige og fortrykte Omstændigheder gjør det umuligt for mig at opfylde min Forpligtelse, med mindre jeg med Familie skal derved være blottede for de allernødvendigste Klædningsstykker, thi for at dække en presserende Fordring i Efteraaret maatte vi gribe til det sidste Redningsmiddel, at sælge min Kones sorte Kjole for at faa Pengene betalte. Dette er jo dog vistnok tungt i Forening med de mange andre Sorger, som tære paa vor Livskraft og vistnok gjør vore smaa uskyldige Børn Fader- og Moderløse før Tiden, thi selv føler jeg altfor godt, at min Helbredskraft er for stedse brudt, da jeg føler mine Kræfters Aftagning mere og mere. At Deres Højærværdigheds medlidende Hjærte atter denne Gang vil skjænke mig Delation, derom er jeg overbevist. Renterne og min øvrige Skyld skal først i Marts Maaned blive betalte. Deres Højærværdighed med højtærede Familie tilønskes af mit ganske Hjærte et lyksaligt Nytaar.

Allerærbødigst

J. Fallesen.

Et andet lille Træk er ogsaa betegnende. Lærerne i Gjellerup skulde hvert Aar give deres Bidrag til Hjælpekassen, men der skulde udbetales Præsten et Bankaktie-Udbytte. Provsten, der sendte dette, vilde saa for Nemheds Skyld afdrage Bidraget fra Lærerne til Hjælpekassen og forespørger, om Pastor Aagaard, som fik Pengene, havde noget derimod. Han svarede i Skr. af 29de Nov. 1852, at han intet havde imod Ordningen for de to Læreres Vedkommende i Sunds og Birk. Men hvad Fallesen angaar, da ønsker han ikke, at det sker for hans Vedkommende, „fordi jeg nødigt vil have mere til Gode hos ham, end jeg allerede har.“

Provst Damgaard skrev saa til Sogneforst. d. 6te Dec. angaaende Bidraget, der beløb sig til 3 Rdl. 1½ Sk., og Skolepatronen udbetalte saa Beløbet til Formanden og afdrog det derefter i Fallesens Løn.

At Fallesen vilde søge fra Sinding til Gjellerup, kan nogen-

lunde forstaaes, da han derved fik større Indtægter og som Kirkesanger kom til at bo tæt ved Kirken, hvilket jo ikke var Tilfældet i Sinding, hvor Skolen ligger i Søvdal. Skolelodden var ogsaa meget bedre i Gjellerup. Men i Sinding havde han en Biskole i Nyby, og i Gjellerup fik han den i Busk, saa derved var ikke noget vundet for ham, snarere tabt, da han efter sit eget Ønske, efter hvad jeg før har oplyst, kom til at gaa til begge Skoler og var borte fra Hjemmet hver eneste Dag. Den egentlige Grund til, at han søgte Forflyttelse, maa da sikkert søges i, at hans Stilling som Lærer i Sinding maa være bleven ham uudholdelig. Han maa jo have staaet helt godt hos Autoriteterne, og særlig Biskoppen maa have syntes helt godt om ham.

Man har fra flere Sider fortalt mig, at han byttede Embede med Gundesen, som blev hans Eftermand. Men den Fortælling har intet paa sig. Dog kan man let faa redet ud, hvordan dette Rygte er kommet i Omløb. Det er en ret og slet Forveksling, her er sket. Da Fallesen var kommen fra Gjellerup ned til Medolden, fortrød han meget snart Forflyttelsen og længtes efter at komme tilbage. Han maatte jo vide, at Gundesen var en Mand af et meget skrøbeligt Helbred, der grumme daarlig kunde taale de anstrængende Skoleture, og saa begyndte han ret snart at pleje Underhandlinger med G. om, at de skulde bytte Embede. I Medolden maatte Forholdene være bedre for G., og Arbejdet ikke nær saa svært, og Embedsbyttet kunde da være ret tiltalende for ham, der som født Sønderjyde nok vilde kunne finde sig til Rette der.

At F. lige straks efter sin Forflyttelse tager fat paa disse Underhandlinger, viser en Skrivelse fra Præsten Aagaard i Gjellerup til Provst Damgaard i Borbjerg under 28de Aug. 1854, altsaa samme Aar, F. er bleven forflyttet i Slutningen af Maj. Samme Skrivelse er ogsaa i flere andre Henseender oplysende.

Biskoppen havde i Skrivelse af 20de August forespurgt om, hvordan det stod sig med Pastor Aagaards Helbred, og nu svarer han derpaa som følger:

Deres Højærværdigheds Skr. af 21de d. M. modtog jeg i Gaar, og da jeg deraf erfarer, at Bisk. er af den Formening, at mit Helbred er saaledes, at der maaske kunde være Tvivl, om jeg kunde besørge mit Embede uden Hjælp, saa iler jeg med at lade D. Højærv. vide, at mit Helbred for Øjeblikket er meget godt, naar jeg undtager en liden Rest af Gigten i mine Hænder (nu fortsætter han med, hvad han har gjort for at blive af med Gigten). Da jeg ikke i Sommer har

korresponderet med Biskoppen, begriber jeg næsten ikke, hvor han er kommen paa den Tanke, at jeg skulde være saa daarlig, at jeg trængte til en Medhjælper; med mindre det skulde være Fallesen, der har bibragt ham en saadan Ide. Jeg véd nemlig, at Fallesen i denne Tid ofte har besøgt Biskoppen, da han arbejder paa igjen at komme her tilbage til Gjellerup, nemlig ved at bytte med den nu hertil kaldede Skolelærer. Efter Fallesens Ytring skal Biskoppen ikke være uvillig til at hjælpe ham til at komme her tilbage, dersom ikke et Andragende, der fra Gjellerup Sogn er indsendt til Biskoppen om at blive fri for Fallesen, skulde gjøre en Forandring heri. Jeg haaber, at Deres Højærv. godhedsfuld vilde underrette Bisk. om, at jeg for nærværende Tid aldeles ingen Medhjælp trænger til

At dette Andragende fra Beboerne ikke afskrækkede Fallesen fra at pønse paa at komme tilbage, bekræftes tydelig af, hvad Jens Kristian Jørgensen har fortalt mig: „A var bleven Ejer af Ejendommen i 1861, men min Fader Jørgen Jensen var jo hos mig. Saa kom Fallesen til ham i Slutningen af 1865, da Embedet atter var blevet ledigt, og bad ham skrive under paa et Andragende, som han vilde vedlægge sin Ansøgning om Embedet. Han gik altsaa og samlede Underskrifter fra Beboerne paa det Andragende, og da min Fader var Mand i Gaarden, den Gang han var der som Degn, vilde han gaa til ham, men han kom ikke til mig, skjøndt a nu var Ejer. Men min Fader vilde ikke lægge sit Navn til, og hvis han havde faaet Embedet igjen, var han sikkert ikke bleven her ret længe. A hørte nok, han siden gik omkring og tiggede, men da var han ikke hos min Fader, der forhen havde givet ham saa mangt et godt Maaltid Mad“.

Jeg har ogsaa nok hørt, at Fallesen søgte Embedet som Degn i Gjellerup samtidig med mig, fordi han gjerne vilde have været der paany, men Befolkningen ønskede ikke at faa ham, hans Ansøgning blev lagt til Side, og der blev aldeles intet Hensyn taget til den, da man sagde: „Ham har vi haft længe nok“. Han kom altsaa ikke paa Listen over de indstillede. Men da man frygtede, at Biskoppen alligevel skulde tage Hensyn til hans Ansøgning, indsendtes der et Andragende fra 84 Beboere til Biskoppen med Bøn og Begjæring om, at det ikke maatte tillades fhv. Kirkes. og Skolel. Fallesen at komme her til Menigheden igjen som saadan. Dette anbefaledes paa det bedste af Sogneforst. d. 26de Januar 1865 og afsendtes saa til sit Bestemmellessted. Den Gang var P. Nielsen i Hammerum bleven Formand.

Man fristes til at spørge: Hvad var der da i Vejen, og det har jeg gjort mange Gange, da Fallesen sikkert var en helt dygtig og begavet Mand og ret godt anset af sine Overordnede. Paalideligt er det, at han heller ikke havde noget godt Lov paa sig i Gjellerup. Det, der ankedes mest over, var, at han var saa brutal og saa slem til at slaa Børnene, og saa var han tilligemed en hel Del lunefuld. Han var jo en stor, svært bygget og kraftig Mand, der ellers nok kunde sætte sig i Respekt.

Jeg skal nu fortælle nogle spredte Træk om ham, som er blevne mig meddelte af forskellige, der har kjendt ham, og de karakteriserer jo Manden ret godt. Knud Nielsen i Skovby, der har gaaet i Skole til ham, har fortalt mig, at han var saa uhyre ræd for Fallesen og rystede af Angst, blot han hørte hans Røst. En Dag vilde F. have Skolebordene flyttede noget, men Knud hørte ikke, at han sagde det, og blev siddende. Saa sprang Degnen hen og slog hans Hoved ned imod Bordet, saa hans Næse kom til at bløde saa forskrækkelig. Kristian Bjerregaard i Hammerum, der ogsaa gik i Skole til F. fortæller, at han fik mange Bank af ham. Da Drengen saa klagede sig til sin Moder, gik hun hen til F. med en Ost som Foræring og sagde: „Ja, vor Søn det er vel nok en slem Knægt, men De kommer til at bære lidt over med ham“. Dertil svarede Fallesen: Ja, nu fik han jo at se, hvad han kunde gjøre. Saa fik Drengen ingen Bank en Tid lang, men da Osten havde Ende, var det galt igjen. Drengen sagde da: „Moder, du kommer til at af med en Ost igjen, for a faar nu Hug ligesom før“.

Fallesen gik undertiden til Skolen i en gammel grim pjaltet graa Frakke, og naar han var i den, saa var det et sikkert Tegn paa, at han ikke var god.

I Lund Skole fik Børnene mange flere Hug end i Busk Skole, for der var de meget mere uartige (det samme var ogsaa Tilfældet i min Tid). En Dag havde Fallesen faaet en Dreng i Lund Skole saadan anbragt med Hovedet imellem sine Ben, at han bekvemt kunde komme til at give ham af Tampen paa Bagdelen. Men Drengen var stærk og kjøgte saadan omkring med Degnen, at han væltede over imod Kakkelovnen, og den væltede saa om, og Drengen slap for videre Tiltale, nu blev der jo andet at tænke paa.

Forøvrigt havde han gjerne den Maade, naar der forestod en mindre Revselse, at samle Barnets Fingre imellem sine og saa slaa med Linealen ind paa Fingerenderne. Dem, der har prøvet det, de vidner, at det ikke gjorde godt.

Jens Kristian i Nørum, som jeg før har omtalt, siger ogsaa, at naar Degnen ikke havde Meldmad med til Skolen, saa fik Skolebørnene altid en lang Middag, for saa skulde han jo ud og bjærge sig nogen Mad. Men han gik dog kun til et Par Steder, nemlig enten til Peder Sønderbys, der boede i æ røde Kro, eller til Jørgen Jensens (Jens Kristians Fader). Det var til stor Nytte for Børnene i de to Steder, for de fik da ingen Hug i Skolen.

Man har fortalt mig, at hans Kone tit gjorde ham gal om Morgenens, inden han gik, og somtid ikke gav ham Mad med til Skolen. Naar man skulde være der hele Dagen, kunde man jo ikke komme hjem at spise og maatte da have en Meldmad i Lommen, som man sad inde i Skolen og spiste, mens Børnene havde Middagshvil. De samme Kaar var jeg naturligvis ogsaa undergiven. Naar Fallesen nu kom om Morgenens og saa lagde sin Meldmad op paa Hylden over Katederet, var der ingen stor Fare den Dag. Han havde jo Mad, og Madammen derhjemme havde været flink, men naar han ingen Mad havde med, saa havde Børnene ikke mere Glæde end til sig selv. Børnene i Busk Skole lagde sig ned paa Gulvet om Morgenens og keg ind under Skoledøren, for saa kunde de uden at blive bemærkede se ned ad Vejen, hvor Fallesen skulde komme. Døren sluttede nemlig ikke til Fodstykket, og Huset laa saa højt, at man kunde se Hovedet af ham nede i Lavningen efter Lindbjærggaard. Naar Kroppen af ham saa dukkede mere og mere frem, kan det nok være, de skulde snart komme paa Plads, og naar han traadte ind, var der saa stille, at ikke en Mus kunde røre sig uden at høres.

Der boede en Skrædder i et Hus i Gjellerup-By, som hed Jens Kibæk. Det Hus laa østen for Krøjgaard, men er nu revet ned. De to, han og Degnen, kunde nu aldrig forliges. De kom alligevel sammen, spillede Kort og drak med hinanden. Skrædderen var kun lille, men ilter, Fallesen derimod var jo stor og svært bygget. En Aften var de rigtig kommen i Totterne paa hinanden, og Skrædderen truede Fallesen med at kratte hans Øjne ud og saa sætte røde Klude i Steden. Det Udtryk er hentet fra et bekjendt Æventyr om Manden, der vilde sælge en Hund til Kongen, for at han kunde gjøre den til vestindisk Soldat.

En Dag var Jens Kibæk og Degnen ligefrem komne op at slaas, og da saa Skrædderen sit Snit til at flaa et stort Stykke af Fallesens Ansigt. Han var nemlig god til at kratte. Det skete oppe hos Niels Kristians ved Kirken, og næste Dag, Degnen kom i Skolen, saa han noget slemt ud.

Samme Skrædder var for Resten meget onskabsfuld og truede en Gang Lavst Krøjgaard med at ville give ham en Sten i Panden. Lavst var ræd for, at han skulde gjøre Alvor af sin Trusel, og søgte Beskyttelse hos Øvrigheden. Men da Jens Kibæk nu kom i Forhør, sagde han, at det var pur Løgn og Opspind, han havde blot for Spøg sagt, at han vilde give ham en Steg i Panden. Saadan kunde han altid vende det om og komme godt fra det. Lavst havde jo hørt fejl den Gang.

Fallesen var forøvrigt ikke drikfældig, men han vilde dog gjerne have sig en Dram, naar han var i Selskab og kunde faa den for intet. Man har dog aldrig set ham egentlig fuld, da han kunde taale uhyre megen Spiritus, stærk af Natur som han var. At han havde et godt Snakketøj, vidner alle, og naar der blev holdt Examen i Skolerne, kunde han altid faa det til at se ud, som om Børnene var godt underviste. „Ja, lille Børn, I véd det jo meget godt, men nu lige i Øjeblikket er I lidt forfjamskede og kan ikke ret samle Tankerne“, var en Talemaade, han idelig brugte.

Der saa fattigt ud i hans Hus, og han var altid i Pengeforlegenhed. Saa gik han og laante Penge af Folk og havde vist ikke mange Tanker om at kunne betale dem tilbage. Gamle Lambreth vidner, at han ogsaa var hos ham for at laane.

En lille Episode, der er ret ejendommelig og ret betegnende for den Tid, har Lambreth fortalt mig. Han er Tømrer af Profession og havde da som ungt Menneske en Tid lang Arbejde ved Gjellerup Kirke. Sidebygningen mod Syd skulde have nyt Overtømmer. Da de var næsten færdige med Arbejdet, tog Mesteren et andet Sted hen og overlod Lambreth at udføre, hvad der endnu manglede, reparere Kirkestetterne o. s. v. Han og en Murer, der var beskjæftiget med Taget og at understryge dette, var lejede ind hos Niels Kristians ved Kirken (den Gaard, som allerede før er omtalt, og som den Gang ejedes af Kristen Lindbjærg). Der fik de altsaa Kost og Nattely. Saa en Aften efter endt Arbejde, de kom derom, sad der tre Degne ved Bordet og fik sig en Puns, nemlig Fallesen, Damgaard i Sunds og Lebech i Birk. De sad nærmest den Bordende, hvor Folkene ellers plejede at sidde, længst fra Døren, og saa satte Lambreth og Muren sig naturligvis ved den anden Ende. Nu kom Konen, Ane Kirstine, ind med Grødgyden til Haandværkerne for at give dem deres Nadver, der jo bestod af sure Grød, og da hun var færdig med at lægge Grøden op til dem, satte hun Gryden paa Bordenden og hyllede den godt til, for at Grø-

den ikke skulde blive kold. „Nu vil a lige give jer jer Grød“, sagde hun, „og saa kan Lars (det var Gaardens Karl) faa nogle, naar han kommer ind, han er ikke færdig endnu med hans Arbejde“. Dermed gik hun ud igjen. Saa kom Fallesen og rækkede hen over Lambreth og fik fat i Grydeskeen: „Jeg kan lugte, det er sure Grød“, sagde han, „dem holder jeg meget af“, og saa langer han nogle ordentlige Mundfulde til sig med den store Ske. Men lige i det samme kommer Konen ind igjen, snapper Skeen fra Fallesen og giver ham et Par gode Rap over Armen med den: „De er da ret en sulten Hund, kan De ikke lade Grøden staa“. Ja, han vilde da saa gjerne have Grød, lagde han sagtmodig til, og hun bemærkede da: „A vidste jo nok, De var saa sulten af Dem“. Imidlertid blev Degnene ved at sidde og snakke, og de blev enige om at skulle have en Puns mere. Men hvem skulde nu give den. Fallesen havde givet den første, og han havde ikke godt Raad til mere. Saa blev det Bestemmelsen, at de to skulde have en skriftlig Opgave, som de skulde løse, og den, der løste den daarligst, skulde betale. Fallesen, der var bedst lært, skulde være Dommer. Saa sagde han: „Skal vi have en religiøs eller en geografisk Opgave?“ Ja, det skulde da være en geografisk. „Naa, ja den skal være ganske kort. Nu dikterer jeg, og saa skriver de to Herrer: Hvilken er den vestligste By i Frankrig? Det er Bordeaux. Hvad hedder saa den Flod, som løber der forbi? Den hedder Garonne. Nu kan det være nok. Lad os saa se.“ Fallesen saa det skrevne igjennem og fandt, at Lebech havde 6 Fejl, men Damgaard kun 2. Saa skulde Lebech give en Omgang Puns, og de to Haandværkere, som nu var færdige med Grøden, fik én med. Det gik altsaa helt gemytligt.

Da der den Gang i Gjellerup ikke var nogen Omdeling af Postsager (lige saa lidt som da jeg kom til Gjellerup), og der ikke endnu var blevet noget Postkontor i Herning, tog Fallesen sig paa en Gang om Ugen at afhente Postsagerne i Silkeborg. Han red dertil, og den Dag holdt han da ikk Skole. Han tog sig det vist i det hele ikke saa nøje med Skolen og kunde nok af og til forsømme at komme. Peder Kroglund var Skolepatron i hans Tid, og da han var bleven opmærksom paa, at F. ikke mødte i Skolen til Tiden, mødte han en Morgen for at se efter og fandt da, at F. ikke var kommen. Han skrev saa i Skoleprotokollen: Jeg var i Solen i Dag, men Læreren var ikke mødt. Da Fallesen nu saa, at der stod Solen og ikke Skolen (P. K. havde jo glemt et k),

saa gik han og gjorde Nar ad det, og fortalte, at han var i Skolen, men P. Kr. ikke.

Ret pudsigt er det ogsaa, at han d. 9de Juni 1851 sendte en Skrivelse til Sogneforst., hvori han tilbød at ville gjøre Rejsen til Varde for 6 Rdl. i det Tilfælde, at han skulde blive valgt til Valgmand ved det forestaaende Landstingsvalg dersteds d. 25de Juni. Tilbudet blev ikke modtaget, da Peder Pallesen Flø og Peder Nielsen blev Valgmænd.

Saa tidlig som i 1850 var der allerede almindelig Misfornøjelse med F. som Lærer. Han fremstod saaledes for Sogneforst. d. 4de Nov. og paaankede, at en Del Børn henhørende til hans Skoledistrikt søgte Skolegang i Birk og Have Skoler. Det havde til Følge, at der udfærdigedes en Skr. til Lærer Refstrup, hvori paaagdes ham uden Ophold at afvise de Børn, der hørte til F.s Distrikt. Ole Mortensens Børn maatte saa søge til F., men han androg 29de Januar 1851 om, at han maatte faa Tilladelse til at undervise dem hjemme.

Der gik nu et Aars Tid, men saa brød Misfornøjelsen ud i lys Lue. Fra en hel Del Beboere indsendtes nu følgende Klage:

Til den højerværdige og højvelbaarne Skolekommission:

Vi undertegnede Beboere af Gjellerup Nørre-sogn finder os meget utilfredse med vor Kirkesanger og Skolelærer Hr. Fallesen som Lærer for vore Børn. Vi have nu i flere Aar tiet og taalt hans Uordener og Misligheder af sine Pligter i Skoletiden, hvilke ere, at han flere Gange har forladt Skolen hele og halve Dage og ladet Børnene sidde alene, og saa, naar han er kommen i Skolen, været meget grov imod dem, ja undertiden forsømt hele Dagen. Desuden er det næsten daglig, at han løber om i næste Byer og Steder og undertiden ad andre Sogne i den Tid, Børnene sidder i Skolen, og ikke en Gang vil yde Børnene den tilstrækkelige Undervisning, naar han er hos dem, hvilket kan bevises ved, at han i fleres Paahør rent ud har nægtet at skrive dem for paa Papir, ja, der er dem, som have siddet med en Regnestykke i flere Maaneder uden at faa den mindste Undervisning af Læreren om Metoden, og det er ofte, en Del af dem ikke bliver hørt paa deres Udenads-Lektie hele 3—4 Dage ja længere, mindre nyder nogen Oplysning i Religion, ja, vi tør rent ud sige, at han slet ingen Oplysning søger for at indprente i de Børns Hjærter, der ere ham anbettede, hvorfor en Del af os har fordristet os til paa egen Regning at holde en privat Lærer for vores Børn, ved hvem de allerede har lært mere i 14 Dage end hos Hr. Fallesen i et helt Aar, og

da han i dette Tid truer os med, at det skal gaa os saa og saa ilde, fordi vi ikke lader vore Børn søge den offentlige Skole, ja, tillige nægter os at udlevere til vores Børn deres Tavler og Skrivebøger, som vi selv have forskaffet dem, saa foranlediger samme os til at henvende os til den høje Skoledirektion om Bistand og Forsvar i det omskrevne Tilfælde og tillige at bede Dem om Tilladelse at holde en privat Lærer for vores Børn paa de Vilkaar, at de ikke staar tilbage i de befalede Læregjenstande ved nogen Examination — desuden bede vi ogsaa om, at det af den høje Skoledir. maatte blive Hr. Fællesen paalagt enten at forandre de foranførte Uordener eller og at holde en Hjælpelærer, da vi maa svare store Skoleudgifter af Sognet og desforuden selv maa lønne en Lærer, hvis vi vil have vore Børn oplyst i deres Kristendom til nogen Nytte. Dette omskrevne kan stadfæstes med gyldige Vidnesbyrd at være den rene Sandhed og vil derfor haabe, at den høje Skoledir. ogsaa vil tage denne vor Skrivelse op i den bedste Mening og skjænke os Deres behagelige og os tilfredsstillende Svar paa samme, og derpaa slutte vi allerærbødigst.

Gjellerup Nørre-Sogn d. 21. Nov. 1851.

Peder Chr. Christensen. P. A. Sønderby. Niels Chr. Jepsen.
 Ane Marie Knudsdatter. Ole Jensen. Ole Mortensen.
 Niels Larsen. Christen Jensen. Lars Christensen Møller.
 Christen Jakobsen. Jakob Jensen. Sylvester Christensen Kjær.
 Jens Svendsen. Christen Pedersen. Jens Lund.
 Christen Skjærk.

Raadet svarede :

Ovenstaaende Klager er mange og store, men hvor vidt samme er aldeles rigtige, er Sogneforst. ikke bekendt, med Undtagelse af P. A. Sønderby, der er Klager og Medlem af Sogneforst.

Tilladelsen til at holde Lærer blev givet Klagerne.

Det var dog ikke nok hermed. D. 21de Okt. 1852 skrev Provsten til Sogneforst., at han havde modtaget en Klage underskrevet af Peder Thomsen, Peder Olesen, Anders Jensen, Anders Larsen, Niels Christian Jepsen, Niels Lauritsen, Jens Kibæk, Peder Thomsen (altsaa andre Klagere end de foregaaende) med Andragende om, at de maatte lade deres Børn privat undervise og fritages for den almindelige Skolegang. De havde valgt afskediget Lærer *Lustrup* til at undervise deres Børn.

Forst. havde intet imod, at dette indrømmedes dem. Om

Lustrups Duelighed nærede man ingen Tvivl, og hans Ansættelse blev da henstillet til Skoledir.s Skjønnende.

Men der var en anden Sag, det var endnu værre med, og den var allerede fra Begyndelsen af 1852. Peder Christian Salling fremstod d. 14de Januar for Sogneforst. i dets Møde med en slem Beskyldning mod F., afgav den skriftlig og satte sit Navn under. F. blev nu tilkaldt, og det blev paalagt ham at fralægge sig den. Sagen gik saa til Provsten, da F. forholdt sig tavs, og fra kst. Provst Bøttcher kom der nu under 24de Januar Skr. med Forlangende, at F. skulde afgive Erklæring. Forst. holdt saa Møde d. 11te Febr. og F. blev tilsagt at være til Stede. Men Sagen var allerede fra Provsten gaaet til Amtet, og dette afsendte en Skr. til Forst. samme Dag, dette havde sit andet Møde. Denne blev saa fremlagt i Forst.s Møde d. 26de Febr. og lød saaledes:

I Følge en hertil gennem vedkommende Provst indsendt Udskrift af Forst.s Forhandlingsprotokol har Peder Christian Salling i dets Møde d. 14de f. M. beskyldt Kirkesanger Falletsen for, at han første Juledag f. A. tog Fattigpengene i Kirken af Fattigpungen og hældte dem ud paa Fattigblokken, hvornæst han tog nogle af dem og puttede dem i sin Lomme. I Anledning heraf udbeder jeg mig af Sogneforst. tjenstligen meddelt Oplysning, om bemældte Salling er en troværdig Mand, om den Handling, Falletsen saaledes skal have foretaget sig, er set af andre end ham, om Falletsen var til Stede i dets Møde, da Beskyldningen fremsattes, om hvad der foranledigede Salling til at fremkomme med denne Beskyldning for Sogneforst. og endelig om, hvilken særdeles Grund Sogneforst. maatte have haft til at tilføje denne Beskyldning eller Anmeldelse dets Forhandlingsprotokol. Schulin.

Herpaa afgav Forst. d. 29de Febr. følgende Erklæring:

I Anledning af Deres Højvelb.s Skr. af 11te Febr. d. A. tillader Sogneforst. sig at meddele:

1. Peder Christian Salling ansees som en troværdig Mand, men det forekommer Forst., at han er noget trættekjær, hvilken sidste Bemærkning Schøler og Peder Sønderby ikke vilde indrømme Rigtigheden af.

2. Hvad der foranledigede Ped. Chr. Salling til at fremkomme med en saadan Klage for Sogneforst., derom er man aldeles ikke vidende.

3. Da Salling mødte i Forst.s Møde og forlangte sin Beskyldning mod Falletsen tilført Protokollen, fandt man ingen Betænknings ved at indføre hans Klage, der blev forsynet med hans Underskrift.

4. F. og Salling var ikke til Stede paa én Tid i Forst.s Møde, men F. indfandt sig, inden Mødet sluttedes, ved hvilken Lejlighed man underrettede ham om den fremsatte Beskyldning, og blev det ham da tillige paalagt at fralægge sig samme, men endskjøndt han af Forst. gjentagende er tilholdt at berigtige den Sag, har man endnu ikke hørt, at han har foretaget sig noget i den Anledning, som man dog anseer for at være aldeles nødvendigt, thi en saadan Beskyldning kan vel ikke hæfte paa ham som Kirkesanger og Skolelærer.

Fall. forlangte en Udskrift af Klagen, som straks blev ham leveret i Mødet.

Samme Dag (altsaa 29de Febr.) udfærdigedes en Skrivelse til Præsten af følgende Indhold:

I Følge Deres Velærværdigheds Skr. af 24de f. M. blev Kirkesanger F. anmodet om at møde i Forst.s Møde d. 11te Febr. for at give ham Lejlighed til at erklære sig over indlagte Klage, men F. forklarede, at dette ikke saaledes lod sig gjøre, og udbad sig Klagen udleveret, samt Henstand i 14 Dage for at afgive den attraaede Erklæring; da det var ham en Sag af Vigtighed, behøvede han en saadan Tid til Betænkning. Man foreholdt ham at erklære sig hurtigere, men forgjæves, saa at man maatte indrømme den forlangte Frist og udlevere ham Klagen. Fjorten Dage forløb og et Forst.s Møde til d. 26. Febr. blev tilvarslet ved Kirkestævne, altsaa ikke uden Fallesens Vidende, men han kom ikke med Klagen eller Erklæring over samme, førend at man maatte sende ham Bud. Derefter sendte han Klagen, men i Stedet for Erklæring vedlagte Seddel, hvormed Deres Velærværdighed sikkert lige saa lidet vil finde Dem tilfredsstillet som Sogneforstanderskabet og Klagerne, der ikke formener, at saadanne Sager bør behandles af Prokuratorer, men for bestemt af hans Foresatte, hvilket man haaber vil blive ham betydet. (Denne sidste Skr. til Præsten angaar nok blot Klagen fra en Del Beboere over hans Undervisning).

Kopi af Fallesens Seddel.

Da jeg allerede har gjort de fornødne Skridt til for Domstolene at drage vedkommende Klagerne til Ansvar, idet jeg har overleveret Hr. Prokurator Nielsen i Herning verificeret Gjenpart af Klagen, samt til Amtet indgivet Ansøgning om Beneficium processus grat., hvorpaa jeg imidlertid ikke har erholdt Svar, saa finder jeg mig for Øjeblikket ikke foranlediget til at give videre Tilsvar paa Klagen, men overleverer den herved igjen til Sogneforst. til videre behagelig Besør-

gelse, hvorfor jeg lige ærbødigst af Amtsskoledirektionen udbeder mig Klagen udlaant til Afbenyttelse under Sagen.

Gjellerup Degnebolig, d. 26de Febr. 1852.

Fallesen.

Hvad det saa videre blev til med den Sag, véd jeg ikke. Det hele løb vel ud i Sandet, mærkeligt nok. F. havde man lige godt nogen Respekt for.

Der er blevet fablet noget om, at Fallesen nok egentlig var en Søn af en højerestaaende Embedsmand, fremdeles har man sagt, at han havde været Famulus hos Biskoppen, inden han fik Embede, men det er sikkert altsammen kun Fantasi. Det kan jo dog være muligt, at han har været Skriversvend. Jeg har sammenlignet den biskoppelige Skrivers Skrift med Fallesens og ikke fundet nogen synderlig Lighed. Men det er sikkert nok, at han var godt lært, hvilket alle de gamle har paastaaet; og han havde en udmærket Sangstemme. Gamle Jens Bjerregaard sagde om ham: „Aa —, han sang saadan i æ Kjærk, te en kunde høre det i Gjellerup-By“.

Hovedindtrykket af Fallesen som Personlighed og Lærer er da efter min Opfattelse den, at han hørte til den gamle Skole og underviste helt efter de gamle Principper, myndig i sin Fremtræden, men alligevel jævn og ligefrem overfor Beboerne. Des værre var han fattig paa jordisk Gods, og havde vel derfor tit noget ondt ved at gjøre sig gjældende, hvilket vel kunde være Aarsag til hans brutale og noget paatrængende Væsen.

Kort efter at jeg var kommen til Gjellerup, fik jeg en Eftermiddag Besøg af en Mand, der var noget hen ad Aarene og forestillede sig for mig som min Formand i Embedet. Han hed Fallesen, sagde han, og vilde lige ønske mig til Lykke med Embedet. Det var altsaa hans Ærinde lod det, og jeg forstod den Gang ikke straks, hvad Meningen af dette var. Men siden gik det jo op for mig, at han egentlig var kommen for at faa en lille Skjænk paa saadan noget som et Par Kroner i det mindste. Jeg sagde, at jeg nok vidste af ham at sige, men forøvrigt gav jeg mig ikke meget af med ham og lod ham gaa for den, han var, idet jeg slet ikke spurgte ham ud om hans Livsskjæbne. Det vilde jeg naturligvis nu have gjort. Jeg kan tænke mig, at han var kommen bort fra Medolden, men om han var afsat, eller hvordan det ellers var gaaet til, har jeg til i Dag aldeles ingen Mening om.

Min Eftermand i Busk S. *Mikkelsen Tønning* har fortalt mig, at Fallesen ogsaa kom til ham, efter at han var bleven

kaldet til dette Embede, og gjorde sig et lignende Ærinde, men han fattede bedre Mening og gav ham et Par Kroner.

Han opførte sig meget familiært, og da nu Mikkelsen kort efter fortalte Th. Nielsen i Birk om Besøget, sagde han: „Naa, hjemsøger han nu Lærerne. I Fjor hjemsøgte han Rigsdagen og fik sig en god Skilling samlet ved at gaa omkring til Rigsdagsmændene. Først var han ved Folketingets Medlemmer og saa ved Landstingets“. Det kunde jo ogsaa godt blive til Penge, naar hver Rigsdagsmand gav ham et Par Kroner. Han har en Tidlang boet i Kjøbenhavn, men den Gang han var hos Mikkelsen, boede han vist i Ribe. Det var et Aars Tid efter M.s Komme til Embedet.

Kristian Bjerregaard har fortalt mig, at han og tre andre Uldhandlere havde lejet et Værelse i Kjøbenhavn, som de samtlige boede i. Da kom Fallesen og hans Datter Sofie tit ind til dem for at tigge en Specie. Det var i Begyndelsen af 70-erne, og Datteren var altid med. Saa en Dag sagde en af dem, idet han gav ham Specien: „Det skal du have for de Bank, a har faaet af dig“. Siden kom Fallesen ikke.

Han havde følgende Børn fødte i Sinding:

1. *Hans Zacharias Frederik Christian Georg F.*, født 7de Okt. 1840, hjemmedøbt 2den Dec., i Kirken 26de Dec.
2. *Marie Sophie F.*, f. 20de Nov. 1842, hjemmed. i Sygdom 29de Januar 1843, i Kirken Fastelavns-Søndag.
3. *Caroline Amalia F.*, f. 7de Januar 1845, døbt 18de April. De Børn, der blev født ham i Gjellerup, er følgende:
4. *Tage Christian Müller F.*, f. 17de Sept. 1847.
5. *Henriette Lovise F.*, f. 2den Okt. 1849, død 13de Febr. 1850, 19 Uger g.
6. *Henriette Lovise F.*, f. 15de Marts 1851. Hun skal endnu være levende og efter Sigende bo i Roskilde.
7. *Jakob Peter Mynster F.*, f. 24de Maj 1852, død 19de Marts 1853, 10 Maaneder gl.
8. *Jakob Peter Mynster F.*, f. 14de Juli 1853.

At Lærer Damgaard i Sunds har søgt Embedet i Medollden samtidig med Fallesen, fremgaar af Biskop Daugaards Skrivelse til Provst Damgaard af 22de Maj 1854. Det maa i den Sammenhæng bemærkes, at Damgaard kun havde Hovedskolen i Sunds at undervise i og ingen af Biskolerne.

Forøvrigt levede Damgaard ikke saa længe efter. Han døde i Sunds d. 1ste Juli 1856.

Skrivelsen lyder saaledes:

Ved hermed tjenstligen at tilmælde Deres Højærværdig-

hed til behagelig Efterretning og videre Bekjendtgjørelse, at jeg under Dags Dato har kaldet Skolelærer Fallesen i Gjellerup til Skolelærer i Medolden, skal jeg ikke undlade med Hensyn til den hans Ansøgning givne Paategning at bemærke, at jeg kun højst ugjærne og ikke uden under særegne Omstændigheder forflytter en Skolelærer, som er betydeligt over de 50 Aar, hvilket jeg ikke synes at kunne forsvare for den Menighed, hvor han ansættes, og at jeg ligeledes ved Forflyttelser tager særdeles Hensyn til de Lærere, som have 2 Skoler at betjene, da de synes at burde afløses fra denne Tjeneste, før Alderdom og Svækkelse gjør det til en Nødvendighed. Dette turde jeg maaske bede Dem gjøre den agtværdige Skolelærer Damgaard i Sunds opmærksom paa, da han kunde synes ved denne Lejlighed at være forbigaet.

Ribe Bispegaard, d. 22. Maj 1854. Daugaard.

Hvornaar og hvor Fallesen er død, har jeg ikke kunnet opspørge. Fra Medolden kan jeg jo i denne Tid ikke faa Meddelelse om, hvornaar han flyttede derfra. Sandsynligvis er han bleven forjaget af Tyskerne i 1864 og har siden den Tid ikke kunnet faa Embede, har saaledes været uden Beskjæftigelse og som ældre Mand været ret ilde stedt. Om Konens Død véd jeg heller intet. Man har som et rigtignok ret uhjemlet Rygte fortalt mig, at han skulde være funden død paa Marken et Sted, maaske frossen ihjel.

Efter Jørgen Fallesens Forflyttelse 1854 fik Gjellerup Sogn sig en Degn, som aldrig kom der, nemlig

7. M. A. Pagh. 1854.

Til Belysning af, hvorledes dette gik til, meddeles da to Skrivelser fra Biskop Daugaard.

At jeg under 1ste dennes har beskikket hidtilværende Skolelærer og Kirkesanger i Bording M. A. Pagh til herefter at være Skolelærer og Kirkesanger i Gjellerup, og at hans Bestalling ligger til Indløsning her ved Kontoret, det meddeles herved tjenstligst Deres Højærværdighed til behagelig Efterretning og videre Bekjendtgjørelse.

Ribe Bispegaard, 8de Juli 1854. Daugaard.

Foranlediget af den med Deres Højærværdigheds behagelige Skr. af 24de f. M. hertil indkomne Ansøgning fra Skolelærer og Kirkesanger Pagh i Bording har jeg i Døg bifaldet, at hans Udnævnelse til Skolel. og Kirkes. i Gjellerup maa ansees for ikke sket, hvorfor jeg har beskikket Seminarist *P. Gundesen*, for Tiden Hjælpe lærer i *Martofte* i Fyen, til dette Embede fra afvigte 1ste Juli at regne. Hvilket herved

tjenstligst meddeles til behagelig Efterretning og videre Bekjendtgjørelse.

Ribe Bispegaard, 9de Aug. 1854. Daugaard.

Hvor mange der søgte Embedet i 1854, kan jeg intet oplyse om. Jeg véd blot, at Stroustrup i Fovsing var blandt Ansøgerne, og han beder i sin Ansøgning, der var dateret 19de Juni, meget om at faa Embedet. Beboerne der var nemlig misfornøjede med ham.

Den Mand, der nu blev Degn i Gjellerup, Hjælpelæreren i Martofte

8. Peder Nissen Gundersen, 1854—1857,

er født i Seem d. 31te Januar 1823 og dimitteredes 1844 fra Snedsted med 1ste Karakter. Han var i 1845 Huslærer i Brøndbyvester Præstegaard. Egentlig var han døbt Gundersen Nissen, da Faderen hed Nis Jepsen og var Gaardmand, men maa have byttet Navnene om, hvad der i de Dage jo let lod sig gjøre. Nogle Aar før dimitteredes ligeledes fra Snedsted Peder Gundersen fra Vimtrup i Sønderjylland, og muligvis de to har været Fætttere, i alt Fald i Familie.

Han var jo en ret ung Mand, da han kom til Gjellerup, og havde ikke haft Embede før. Men hans Virksomhed fra 1845 til 1854 kan jeg ellers intet oplyse om.

Gundersen var af Middelhøjde og meget spinkel. Han havde ikke mange Kræfter, og Børnene sagde om ham: „Han slog os ikke saadan, at vi ret kunde mærke det“. De var jo vante til en haard og kraftig Behandling. Han var ogsaa meget lavmælet og ikke særlig duelig som Lærer, har Folk sagt om ham. Men i det hele skildres han som en sagtmodig Mand, der var god og slidsindet imod Skolebørnene og ret virksom, saa vidt hans Kræfter slog til. Jeg har faaet det Indtryk af ham, at han *aldeles ikke* hørte til den gamle Skole, men tog Undervisningen paa en helt anden Maade, var altsaa en fuldständig Modsætning til Fallesen. Ret betegnende i den Retning er det at læse et Andragende, som G. 1855 indsendte til Skoledirektionen. Den Ordning af Skolevæsenet, han deri foreslaar, viste sig senere at være den mest praktiske og rette under de bestaaende Forhold og blev da ogsaa i Eftermandens Tid ført frem og virkeliggjort. Men overfor G. var der Tværhed og Mangel paa Fremsyn. At Præsten vilde dysse den Plan ned, kan jeg vel forstaa, han hørte jo helt ud til de gammeldags; men at en Mand som P. Nielsen, der vilde give sig ud for en Oplysningens Mand og Fremskridtets Mand, kunde være Medunderskriver af den Paategning, der gaves Andragendet, er ligefrem ufatteligt. Og dog, i min Tid stod samme Mand endnu paa et lignende Stade.

Andragendet lød saaledes!

Til den høje Skoledirektion.

Efter at have arbejdet omtrent et Aar i mit nuværende Embede, er jeg kommet til den Overbevisning, at der her maa flere Lærerkæfter til, om man ellers vil gjøre sig Forventning om en Oplysning nogenlunde svarende til Tiden. For nu at gjøre et lille Forsøg hermed i den Retning, er det herved min ærbødige Begjæring, at den høje Skoledirektion velvilligst vil tillade, at jeg for i Vinter lader nederste Klasse undervise ved et ungt Menneske ved Navn *Jens Pingvig Christensen*, som jeg forrige Vinter har læst med og forberedet til Seminariet. Hensigten dermed er at skjænke øverste Klasse en mere udvidet og bedre Tilsyn og navnlig istedet for 2 Dages ugentlig Undervisning i Lund at kunne erholde 3. I Haab om, at den høje Direktion bifalder min Begjæring, har jeg den Ære at undertegne mig som Sammes

ærbødige

P. N. Gundersen.

Gjellerup Degnebolig, d. 10de Oktober 1855.

Da Sogneforst. anser den omnævnte Jens Pingvig Christensen for vel ung og dertil uskikket til at forestaa Undervisningen, kan det ikke anbefale Ansøgningen.

Sogneforstanderskabet for Gjellerup, d. 11te Okt. 1855.

Aagaard. Peder Nielsen. Peder Pallesen Flø.

Niels Chr. Nielsen. Lauge Jensen. N. Schøler.

Skoledirektionen var ret velvillig, men Amtmanden mente, at det skulde have sit Forblivende ved det bestaaende.

Ret morsomt er det at lægge Mærke til, at den unge Mand, som er nævnet i Andragendet, og som Gundersen en Tid havde læst med, senere blev Lærer i Ask og der oprettede en Folkehøjskole, som han selv var Forstander for i en længere Aarrække. Sogneforstanderskabet kunde da nok uden videre Risiko have ladet ham prøve sine Kræfter i Lund og Busk Skoler, uden at det hele var ramlet sammen.

Jeg har faaet det bestemte Indtryk af G., at hvis han havde haft bedre Helbred, havde han været en udmærket Lærer. Kristian Bjerregaard siger, at han var en rar Lærer, det var ikke nær saadan at gaa til ham som til Fallesen. Om Morgen sang de den Salme: Op al den Ting, som Gud har gjort.

Gundersen var meget brystsvag og søgte derfor snart Forflyttelse. De meget strænge Ture til Skolerne kunde han naturligvis ikke holde ud. I min Tid var der over det Sted,

hvor Stolen til Katederet havde sin Plads, og hvor altsaa Læreren plejede at sidde, lavet en Slags Ventil i Loftet i Lund Skole, nemlig en Skyder af Træ, der gik imellem to påslaaede Lister, og denne Skyder dækkede for et firkantet Hul paa en 4 Tommer i hver Side, der var savet i Loftet. Jeg havde den somme Tider oppe, og det viste sig da, at der var en helt rask Luftstrømning op igjennem den. Da jeg spurgte Folk om, hvorfor den var der, blev der svaret, at den havde Gundesen ladet lave for at faa frisk Luft i Skolen, naar der blev alt for beklumret. Det kan ikke nægtes, at den ogsaa tit blev meget daarlig. Der var meget lavt til Loftet, og der var altid mange Børn i Skolen. Deres Uddunstninger kunde da heller ikke være de bedste, naar de kom ind med Træsko, der endnu bar gode Mærker fra Morgenmøgningen i Kostalden, og Gulvet i Skolen blev jo aldrig skuret og kun fejtet en Gang om Ugen af Skolebørnene. Der var da en Taage derinde, saa man næppe kunde aande.

Allerede 1855 d. 10de Oktober ansøger Gundesen om at faa en Hjælpelærer ansat ved Skolerne i sit Distrikt, som vi allerede har hørt, men han fik jo ikke Tilladelse dertil. Det var først i 1857 han fik en saadan, men da var det jo for sent. D. 11te Oktober 1855 søger han om Lønningstillæg, og dernæst søger han om, at den gamle Degnerug af Sognet maatte forandres til en fast Paaligning, Degnerug var 12 Tdr. og Ringkjærv var 2 Tdr., altsaa ialt 14 Tdr. Rug. Det sidste gik Sogneforstanderskabet med paa, men det første ikke. Myndighederne bifalder Paaligningen paa Betingelse af, at Hartkornsejerne, altsaa Yderne, ikke har noget derimod. Saa sender Forstanderskabet en Erklæring ind med Ydernes Underskrifter, og siden den Tid blev de 14 Tdr. Rug da ydet efter Kapitelstaxt af Kommunens Kasse. Det blev der altsaa noget ud af, men saa var det galt med, at man nægtede at udbetale ham 10 Rdl. som Kirkebyens Lærer. Uagtet man skulde synes, at der ikke kunde være mindste Tvivl om den Sag, nægtede Sogneforstanderskabet med P. Nielsen som Formand dog at udbetale de 10 Rdl. Gundesen maa da udbede sig Amtsskoledirektionens Betænkning denne Sag vedrørende. Hans Skrivelse lyder saaledes:

Til

Den højkongelige Amtsskoledirektion for Ringkjøbing Amts østre Provsti.

Da der imellem det herværende Sogneforstanderskab og undertegnede eksisterer Meningsforskjellighed med Hensyn til Opfattelsen af §§ 15 og 16 i Lov af 8de Marts sidstleden,

saa er jeg herved saa fri ærbødigst at udbede mig den høje Skoledirektions ærede Betænkning fornævnte §§ betræffende.

Jeg kan nemlig ikke andet end formene mig berettiget til at erholde udbetalt de i § 16 omtalte 10 Rdl., ligesom jeg og maa være af den Formening, at der efter § 15 med Udgangen af 1856 tilkommer mig en aarlig Udbetaling af 12 Tønder Byg, som jeg hidindtil har oppebaaret i Offer og Akcidentser. Sogneforst. er imidlertid af modsat Anskuelse. Des Aarsag er det, at jeg som ovenberørt ærbødigst udbeder mig den høje Skoledirektions ærede Betænkning denne Sag betræffende.

Gjellerup Degnebolig, d. 14de Nov. 1856. Ærb.

P. N. Gundesen.

Sogneforstanderskabet erklærer paa denne Skrivelse meget enfoldigt, at det er de 10 Rdl., som Gundesen faar som Kirkesanger, han taler om, og da de ikke er ham afdraget i hans Løn, kan han ikke gjøre Fordring paa mere, og han kan heller ikke gjøre Fordring paa de omtalte Tønder Byg.

Her kan indskydes den Bemærkning, at Forstanderskabet maa have haft en grumme ringe Forstand paa at læse Loven, der var udkommen samme Aar, siden det ikke kunde gjøre Forskjel paa Kirkesangerlønnen og Lønnen som Kirkebylærer og heller ikke kunde forstaa, at det var rimeligt, der blev ydet en Erstatning for Offer og Akcidentser, der af Degneembedet var afgivet til Sognets søndre Skoledistrikt. Formanden for Forstanderskabet P. Nielsen burde som vordende Rigsdagsmand¹⁾ haft bedre Forstand paa at læse Loven. Skoledirektionen formener da ogsaa i sin Erklæring paa Andragendet, at det er Gundesens utvivlsomme Ret efter Lovens klare Ord at faa begge Dele, baade de 10 Rdl. og de 12 Tdr. Byg, da det ikke er Kirkesangerlønnen, han omtaler. Nu maatte Sogneforst. give efter og udbetale Gundesen, hvad han forlangte, men P. N. var ham ikke god og havde naturligvis ondt ved at døje dette. Han har sikkert været betydelig medvirkende ved Oppositionen imod Gundesen, der gav sig et særlig bedrøveligt Udslag i Klagen imod ham, hvorom mere senere. Gundesens Liv i Gjellerup ser saa uhyre trist ud. Jeg har altid haft den inderligste Medfølelse med ham. Arbejdet hos en ret uvillig Befolkning, der ikke forstod ham, og Sygdommens haarde Tryk i usunde Skolestuer kunde ikke andet end gjøre ham mod i Sindet.

Al den Tid han var i Gjellerup, maatte han kæmpe med

¹⁾ Han blev valgt d. 3dje Maj 1865.

Uvilje baade hos Beboere og da særlig hos Sogneforst., og da Gundersen ikke havde i Sinde at give sin Ret hen, saa var der tit noget i Vejen. Følgende Skrivelse, der fremlagdes i Forst.s Møde d. 21de Febr. 1856, er ogsaa ret talende:

Til Forstanderskabet for Gjellerup!

Idet jeg herved er saa fri at fremsende Listen, hvorefter Klynene for sidstafvigte Aar er leveret til Degneboligen, tillader jeg mig i Henhold til min tidligere Skrivelse til Forstanderskabet samme Sag betræffende at forespørge, om Forstanderskabet og navnlig Skolepatronen godhedsfuldt vil drage Omsorg for, at jeg erholder det manglende i de 16 Læs, som Skoleplanen hjemler mig, eller ogsaa giver mig god og fyldestgørende Grund, hvorfor jeg ikke erholder det. Thi jeg er nu slet ikke tilsinds at lade mig nøje med, hvad Skik og Brug har været, meget mere er jeg tilsinds at slaa med gammel Slendrian, indtil enten den eller jeg falder.

Endvidere en anden Sag betræffende, nemlig Dørene her i Degneboligen, der i Fjor lidt før denne Tid af Forstanderne bestemtes at skulle afløses af nye, hvilken Beslutning, om jeg mindes ret, overdroges Skolepatronen at bringe i Udførelse. Men da dette endnu ikke er sket, saa tillader jeg mig at forespørge det ærede Forstanderskab, om det endnu vedkjenner sig det den Gang af Forst. givne Ord, eller om det i modsat Fald ikke godhedsfuldt vilde oplyse mig om, hvorfor Ord og Løfter ikke kunde opfyldes. Inderlig ondt vilde det gjøre mig, om jeg skulde nødes til at betragte en Forsamling af Sognets udvalgte Mænd for saa upaalidelige, at jeg ikke turde slaa mig til Ro ved dets Ord og Løfter saadanne Sager betræffende; men derimod nødes til at sikre mig ved skriftlige Beviser.

D. 13. Febr. 1856.

Ærbødigst

Gundersen.

Paa denne Skrivelse svarede følgende:

Man tror, at De erholder den Del Ildebrændsel, som der kan tilkomme Dem. Vel er det mulig, at Planen i sin Tid har tillagt Degnen Lund mere, end De nu erholder. Men De er vist ikke uvidende om, at Skolen den Gang holdtes i Degneboligen, men da den nu er flyttet til Lund, er det vist i sin Orden, at en Del af Ildebrændselet føres dertil. At De er til Sinds at bryde med gammel Slendrian er os meget kjært, thi vi haaber som en Følge heraf, at De vil tage Dem mere af Undervisningen, end som Tilfældet har været her i Menigheden ogsaa siden Deres Ankomst hertil. Tillige forespørge vi os, hvorfor De i Dag forlod Skolen omtrent Kl. 1.

Hvad Deres Døre angaar, da tror nærværende Forst. ikke at kunne indlade sig herpaa for nærværende Tid.

(Dette Svar er underskrevet af samtlige Sogneforstandere.)

P. Nielsen. Christen Andersen. Niels Knudsen.
Anders Knudsen. Lauge Jensen. Peder Christensen.

Gundesen blev stadig svagere og kunde tilsidst ikke længere holde Skole. Det blev da en ligefrem Nødvendighed, at han fik en Hjælpe lærer.

Saa mældte *Niels Pedersen* sig. Det var jo ham, der i 3 Aar havde været Hjælpe lærer hos afdøde Sogne degn Lund og siden en Tid havde været Lærer i Ørre Sogns Biskoler, nemlig fra 1ste Novbr. 1846, og i et ret pudsigt Brev, som han d. 28de Juni 1847 skriver til Provst Gad, fortæller han, at han nu i 6 Aar har opofret sig for Skole lærer faget. I samme Brev, der er maadelig skrevet og fuldt af usle Sætningsforbindelser, søger han om et Embede, som oprettes i „Mikkel Vistisens Sted“.

Samme Mand havde ogsaa undervist i Gjellerup i Vakancen efter Fallesens Forflyttelse, saa han var ikke Sognet en ubekendt Mand.

Under 29de Juni 1854 afgiver Pastor Aagaard en Erklæring om ham, der gaar ud paa, at han er antaget til at forestaa Undervisningen i Vakancen, men Skole lærer Refstrup i Birk bestyrer Kirkesangen. N. Pedersen har i flere Aar været Skole lærer ved en Skole i Ørre og er endnu antaget til at holde Vinterskole i Snejbjerg Sogn.

Rigtignok havde han i 1854 været lidt fordringsfuld med Hensyn til sin Løn, men den Sag var nu afgjort, og saa spillede det da heller ingen videre Rolle. Han havde under 26de Oktober 1854 andraget om, at Provsten vilde bestemme, hvad han skulde have i Løn i de 12 Uger, han havde holdt Skole. Der havde rigtignok i den Tid været Høstferie i 5 Uger, men han forlangte lige godt sin Løn, da han ikke i den Tid kunde tage anden Ansættelse, og han ønskede ligefrem at faa sin Anpart af Lærer lønningen i den Tid. Han anslog Embedets aarlige Indtægt til 300 Rdl. og anførte, at Fallesen fik 105 Rdl. for den Del af Kjærnen, der kunde tilfalde ham.

Sogneforst. fandt det ubilligt, at han ogsaa skulde have Betaling i Ferien, og Pastor Aagaard foreslog da, at han skulde have 4 Mark om Dagen i den Tid, han havde undervist, og mente, at han nok kunde tjene tilstrækkeligt ved andet Arbejde i Ferien. Amtmanden resolverede da sammen med Provsten, at 4 Mark om Dagen var passende, og at

Gundesen fra 1ste Juli burde bestride Udgifterne ved Embødets Besørgelse. Det blev da hans Sag at affinde sig med Niels Pedersen i Ferien. Efter Aagaards Erklæring maatte Gundesen betale Refstrup i Birk for Kirkesangens Besørgelse.

Amtmandens Skrivelse herom var af 9de Decbr. 1854.

Nu skulde N. Pedersen altsaa tage fat igjen. Ved Pastor Aagaards Mellekomst blev der da istandbragt en Forening imellem Gundesen og N. Pedersen, i Følge hvilken den sidste antoges til at være Gundesens Medhjælper i Sommeren 1857 for en nedsat Betaling. Der forelaa under 18de Maj en Ansøgning fra G. om en Understøttelse af Skolefonden under hans langvarige Sygdom, med Pastor Aagaards paategnede Erklæring af 22de Maj, og der bevilgedes ham da 30 Rdl. Men allerede d. 9de Maj var han bleven kaldet af Skoledirektionen for Meerløse og Tudse Herreder til at være Lærer i *Gislinge* i Hagedsted Pastorat. Men han døde straks efter Ankomsten dertil.

Paa en Seddel, som N. Pedersen havde efterladt sig i Busk Skole, og som jeg der fandt ved mit Komme til Stedet, havde han skrevet følgende:

Nu ere alle Penne tilskaarne og Blæk i Blækhusene, og dermed overlader jeg Alt i ubeskadiget Tilstand for den Tid, jeg har været ansat til at have Opsyn med samme. Jeg vil ønske, at Gud vil sende os en duelig Lærer, der ved Flid og Umage vil bestræbe sig for at oplyse de unges Sjæle, som bliver ham betroet til Undervisning og Vejledning for deres timelige og evige Lyksalighed.

Jeg har nu besørgt Undervisningen i undertegnede Skole i 12 Uger, nemlig fra 18de Maj til 9de August.

Busk Skole, d. 9de August 1857. N. Pedersen.

Høstferie fra 8de August til 8de September 1857.

(Paa samme Papir har Gundesen optegnet Navnene paa Børnene i Busk Skole, 16 i øverste og 16 i nederste Klasse).

Under 7de Maj 1857 indgav Sogneforstanderskabet til Skoledirektionen en Klage over Gundesen. Det var, som man ser, en meget passende Tid ogsaa af den Grund, at han 2 Dage efter fik Forflyttelse.

Pastor Aagaard ytrede under 22de Maj, at der findes Urigtigheder i dets Klage, og at det glæder ham, at Gundesen er bleven forflyttet fra en Plads, hvor han af mange ikke er yndet, men han har tillige foreholdt Sogneforstanderskabet, at det har handlet ubarmhjærtigt i at indgive en Klage over Manden just i et Tidspunkt, da han efter menneskeligt Skjøn

ligger for Døden. Der blev selvfølgelig da heller intet ud af dette.

Gundesens Kone hed *Dorothea Cathrine Hvidtfeldt*, og Kirkebogen viser, at hun var født 1825 mellem Maj og November. De havde følgende Børn i Gjellerup:

1. *Peter Nesenius G.*, født 1ste Nov. 1855.

2. *Niels Andersen Jessen G.*, f. 26de April 1857. Til dette Barn var Madam Hvidtfeldt fra Holbæk Fadder.

Pastor Aagaard gav stadig Gundesen i sine Skoleindberetninger det Vidnesbyrd: Flittig, duelig og sædelig. 1854 var han 32 Aar, og 1856 var han 36 (!) — Dette beroer jo paa en lille Fejltagelse. 1854 var der i Lund Skole 29 Dreng og 28 Piger, og i Busk Skole 16 Dreng og 13 Piger.

Det nu atter ledigblevne Embede søgtes af 10 Lærere, hvoriblandt var Fallesen. Af disse blev følgende 3 indstillede:

1. *Iver Pedersen af Kollund* i Rind Sogn.

2. *Søren Chr. Sand af Tulstrup* i Ikast Sogn.

3. *Lars Dynesen af Frisbæk* i Snede Sogn.

Nr. 2 blev kaldet.

Efter Gundesen kom altsaa

8. **Søren Christian Christensen Sand,** 1857—1865,

der blev kaldet d. 24de August 1857. Han blev født i *Sale* d. 21de Juni 1850. Faderen var Skrædder *C. Sørensen Sand*, og Moderen *Jordemoder*. En Tid boede de i *Sønder-Nissum*, og senere paa *Harboøre*, og Moderen praktiserede ogsaa en Tid efter, at hun var bleven afskediget. Faderen var meget fortrukken. Da Sønnen var flyttet fra Gjellerup til *Ulfborg* (se herom senere) ytrede en af Sognets mest formaande Mænd: „Havde vi vidst, at han var en Søn af den fortrukne Skrædder fra Nissum, saa skulde han F. pine mig ikke være bleven Lærer hos os“.

S. C. Sand blev dimitteret fra *Ranum* 1851 med 1ste Karakter, og kort efter blev han Hjælpelærer i *Nøvling*. Men der holdt han ikke af at være og var da glad ved at faa Pladsen som Lærer ved *Tulstrup* og *Hede* Skoler i Ikast. Sandsynligvis er han først bleven konstitueret der og har senere faaet Kaldsbrev. Anderledes kan man ikke godt forstaa to ret meningsløse Breve til Provsten, som herefter aftrykkes. Det første Brev var udateret, og deri udtaler han sin Glæde over at have faaet Kaldsbrev, men beder om fremdes at maatte besidde Embedet (!) og fremsender da sin Ansøgning (som man skulde mene, han for længe siden havde fremsendt og faaet bevilget).

Høiærværdige og høiædle Hr. Provst Damgaard.

For næsten et Aar siden viste Deres Højærværdighed en stor Godhed imod mig ved at beskikke mig til Skolelærer ved Tulstrup og Hede Skoler i Ikast Sogn og ved at udstede Kaldsbrev til mig paa fornævnte Embede, hvorved jeg blev friet fra en for mig meget ubehagelig Hjælpelærerplads i Neuling. Omstændighederne forhindrede mig den Gang i at aflægge min pligtskyldige Tak for Deres Højærværdigheds Godhed imod mig, og i at betale det udstedte Kaldsbrev.

Idet jeg altsaa herved vover at aflægge min pligtskyldige og hjærtelige Tak, for hiin Godhed, vover jeg tillige at tage mig den Frihed at henvende en Bøn til Deres Højærværdighed. Den 17de dennes var Deres Højærværdighed saa god at give mig Frihed til at ansøge Direktionen om fremdeles at maatte besidde Skolelærer-Embedet i Tulstrup og Hede, en Tilladelse, hvorfor jeg aflægger min hjærtelige Tak, og hvoraf jeg herved har vovet at benytte mig ved hermed at fremsende min underdanige Ansøgning, da jeg nu er meget bange for, at dette Embede skulde blive tildeelt en Ånden, hvorved jeg vilde blive Næringsløs, saa vover jeg herved at bønfalde Deres Højærværdighed om Bistand til, at jeg fremdeles maatte forblive i Besiddelse af ovennævnte Embede. I det Haab, at Deres Høiærværdighed, som altid pleier at være en Forsvarer for Lærerstanden, denne Gang, som De tidligere har gjort, vil tage Dem af min trængende Forfatning, er jeg Deres Høiærværdigheds meget takskyldige og underdanige

S. C. Sand.

(Tegnsætning og Retsskrivning er bibeholdt).

Høiærværdige og høiædle Herr Provst Damgaard.

For det, af Deres Høiærværdighed, mig tilsendte Kaldsbrev, vover jeg herved at aflægge min hjærteligste Tak, saavel som for den Godhed, som den høie Skoledirektion har viist mig, ved at beskikke mig til Skolelærer i Tulstrup, hvorfor jeg vel fornemmelig er Deres Høiærværdighed min Taknemlighed og Erkjendtlighed skyldig.

Hoslagt er jeg saa fri at tilsende Deres Høiærværdighed det udlagte Beløb, for det stemplede Papir til, mit Kaldsbrev, nemlig 1 Rd. 72 Sk., med det Tilføiende, at det ved en Feiltagelse er blevet forglemt indtil nu, hvilket jeg dog haaber Deres Høiærværdighed vil undskylde.

Jeg undertegner mig som Deres Høiærværdigheds med megen Agtelse og Taknemlighed forbundne og ærbødige

S. C. Sand.

Tulstrup Skole i Ikast, ²⁰/₁₂ 1864.

Fra Tulstrup kom han saa til Gjellerup. Der var han i godt 8 Aar og var meget yndet af Befolkningen, fordi han havde et vindende Væsen, var en udmærket Selskabsmand og en god Kirkesanger. Men som Lærer var der ikke særlig meget ved ham, hvad jeg jo som hans Eftermand havde god Lejlighed til at erfare. Jeg har hørt en Historie om ham, der ikke just geraader ham til Ære. En Søndag, da han skulde læse i Korsdøren i Kirken og vilde tage Salmebogen op af Lommen, rev han nogle Spillekort op med. Han havde jo været i Selskab Aftenen før og havde glemt at faa Kortene af Lommen, inden han gik til Kirken.

Det var kun Skade, at han havde vel stærkt Hang til stærke Drikke, men dette tog dog ikke særlig stærkt Overhaand, mens han var i Gjellerup. Derimod blev han senere meget forfalden. Man har dog sagt mig, at han allerede, mens han var i Gjellerup, tit havde „en lille Klarinet“ paa, naar han kom i Skolen om Morgen. Det røber jo, at han fra Morgenstunden af havde været i daarligt Selskab. Men om det passer, vil jeg ikke indestaa for.

Kristen Lyngholm fra Ikast, der nu boer i Hammerum, har gaet i Skole til ham, mens han var i Tulstrup.

Gjellerup-Folkene vilde gjerne have beholdt ham og omtalte ham altid med en vis Glæde. En saadan Mand er just ikke saa let at have til Formand, og det fik jeg tit at mærke. Det gode Rygte, han havde paa sig i Gjellerup, bidrog meget til, at han fik Embedet i *Ulfborg*, hvortil han blev kaldet d. 30te November 1865, og han flyttede dertil d. 3dje Januar 1866, da han nok vilde have sit Juleoffer i Gjellerup. I Ulfborg var han saa til sin Død. Han tog dog sin Afsked et Par Aar før, og døde d. 13de Oktober 1890, 60 Aar gl.

I 1859 foretoges den Omændring af Skolevæsenet i Gjellerup Sogn, at der blev lejet Vinterlærere baade i Nørre- og Søndresognet til at besøge alle nederste Klassers Undervisning, hvorimod saa de fast ansatte Lærere blot skulde besøge øverste Klasse. Det var jo netop den Ordning, Gundersen havde paatænkt og foreslaaet, og som den Gang blev grundig afvist.

Sogneforst. havde opfordret Lærerne Sand og Refstrup til at være til Stede ved dets Møde d. 7de Maj 1860 for at forhandle med dem betræffende Udredelse af de 3 Mk. i Skolepenge af hvert skolesøgende Barn. Da Sogneforst. blev af Skoledirektionen forrige Aar paalagt at leje to Bilærere til 1ste Nov. 1859 for at undervise nederste Klassers Børn om Vinteren, saa forment Forst. ikke, at de faste Lærere kunde

tilkomme de fulde 3 Mk., men da Lærerne ufravigelig paa-
stod, at de i det mindste for dette Aar kunde tilkomme de
fulde 3 Mk, blev Resultatet, at de for dette Aar skulde have
dem, saa vilde de med Villighed for Fremtiden lade det halve
bortfalde eller 24 Sk. for hvert Barn af bemældte Klasse.

Sogneforst. meddeler, at der 1859 d. 18de Septbr. blev
sluttet Akkord med *Ole Frølund Andersen* fra *Gjellerup* om
at undervise nederste Klasses Børn i Lund og Busk Skoler
3 Dage ugentlig i hver af disse fra 1ste Nov. 1859 til 1ste
Maj 1860 for 50 Rdl.

Ligeledes sluttedes Akkord med *Jens Marinus Refstrup*
om at undervise nederste Klasse i Birk og Have i samme
Tid for 40 Rdl. Saafremt Forst. ikke finder sig tilfreds med
deres Undervisning eller Opførsel, maatte det kunne afskedige
dem efter en Maanedes Opsigelse.

Samme Akkord blev sluttet med *Ole Frølund* det næste
Aar og for samme Betaling, og han blev saa ved at fortsætte
i flere Aar.

1861 sluttedes Akkord med *Lambreth Christensen* af *Ham-
merum* om at undervise i det søndre Distrikt, og derfor skulde
han ogsaa have 50 Rdl., de anordnede Skolepenge iberegnet.
Ogsaa han fortsatte nu Undervisningen der nogle Aar, ja i
Vakancetiden efter Lærer Refstrups Død 1862 sluttede man
Akkord med ham om at undervise baade øverste og nederste
Klasse i begge Skoler for en Betaling af 3 Mk. daglig. Naar
der blev en Lærer kaldet, skulde han naturligvis fratræde.

1862 anholdt Sand om, at der til næste Sommer maatte
blive bygget et Tørvehus ved Degneboligen, og dette blev
bevilget. Huset blev ogsaa opført og fandtes der, da jeg
kom til Embedet. Han androg ligeledes om at faa en Kakkellovn
i indeværende Aar, men hvordan det gik med den, véd jeg
ikke. Jeg fandt ved min Tiltræden en gammel Bilægger, der
var sat ind i Skillerummet og skulde varme baade Dagligstue
og Sovekammer, og saa en meget gammel Vindovn, der stod
i Bedstestuen.

D. 7de Okt. 1858 forelaa der en Skrivelse til Sogneforst.
fra Provst Bøtcher, hvori han forlangte oplyst, om de befa-
lede Latriner var blevne opførte ved Skolerne. Sogneforst.
gav Indberetning herom saaledes, at der i denne Tid blev
opført 3 ved hver af Hovedskolerne og 2 ved hver af Bisko-
lerne. Men her kommer man til at tænke paa, hvad Gunde-
sen i sin Tid skrev. Det viste sig i alt Fald, at et Forstan-
derskabs Løfter ej var tilstrækkelige, om de endog var skrift-
lige, for da jeg kom til Embedet 1866, var der ikke opført

Latriner ved Busk Skole og blev ikke i al den Tid, jeg var der. Der var lige bleven begyndt paa et eneste, men det var ogsaa kun en Begyndelse, og der var intet, der kunde bruges. Ved Lund var der nok et gammelt forfaldent et til Læreren, men intet til Børnene, og der blev heller intet. Det har syntes mig lidt frækt at indberette, „at der i denne Tid blev opført“ saa og saa meget, naar der intet var og heller intet blev gjort. Sand burde jo have sørget for at paatale dette, men lod fem være lige, hvad der netop passede i Krammet. Saadan vilde Gundesen absolut ikke have baaret sig ad.

Et andet Træk, der ligner dette, er, at Sogneforst. under 23de Juni 1858 gav Andragende ind til Skoledirektionen om at blive fritaget for at lægge Bræddegulv i Busk og Have Skoler. Hvad nu Busk angaar, kunde der være noget, der talte for Fritagelsen, da Skolen var saa gammel, at der maatte tænkes paa Opførelsen af en ny. Et Udvalg rejste ogsaa til Randers i 1859 for at købe Tømmer til den nye Skole, og i 1861 blev den bygget. Men med Have Skole er det en anden Sag.

Samme Aar (1858) d. 14de April forlangte Provsten Forslag og Plan til en Udvidelse af Birk Hovedskole, men Forst. besluttede at indgaa til Direktionen med Andragende om Op-sættelse af denne Sag indtil videre¹⁾.

Fra Sands Embedstid er der ellers ikke mere at mærke, som har videre Betydning. Han var jo en Mand, der vilde staa sig godt med alle og satte mest Pris paa et godt Selskab. Der forelaa dog under 8de August 1860 et Andragende fra ham til Sogneforst. om at faa Lov til at bortfæste eller bortleje den Degneboligen tilhørende Hedelod. Forst. havde ikke noget at indvende derimod, saafremt det kunde være med til at tage Beslutning ved Lejekontraktens Oprettelse. Lejeafgiften skulde saa tilfalde Sand i hans Embedstid, men ikke de efterfølgende Lærere. I min Tid laa Heden hen uden at give nogen Indtægt. Jeg var jo den nærmeste Efterfølger, men hørte intet om nogen Bortfæstning eller lignende. Et Par Somre lejede jeg Græsningen hen til en nærboende Mand for 4 Kr. aarlig, saa det var ikke noget at gjøre Blæst af.

Sands Enke, *Karen Marie Thomsen*, der overlevede ham godt et Aar, døde 29de Okt. 1891, 58 Aar gl. De døde begge i Østerbygaard i Ulfborg, hvor de havde lejet sig ind, efter at han havde taget sin Afsked 1888.

¹⁾ Der var efter Refstrups Opmaaling dog ikke mere end 1775¹/₂ Kubikfod Rum i Skolestuen, hvilket efter Loven jo ikke var mere end til godt 19 Børn, og Skolen dog havde en Mængde skolepligtige Børn.

De havde 8 Børn, nemlig:

1. *Kristian*, der rejste til Frederiksstad i Sønderjylland og der blev bosat. Siden har man ikke hørt fra ham.

2. *Martinus*, der rejste til Amerika.

3. *Jensenius*, der blev Urmager og bosatte sig ved Ulfborg St. Han skal nok være flyttet derfra.

4. *August*, der blev Kromand, og efter at have været flere Steder, nu er Gjæstgiver i Vestervig.

5. *Marie*, der bor i Vilbjærg.

6. *Softe*, der er død.

7. *Elisabeth*, gift med Mejeribestyrer Jørgensen i He. Man har sagt, at hun var den dygtigste af Børnene.

8. *Helga*, der er gift, men man véd ikke hvor eller med hvem.

Kirkesanger-Embedet blev saa opslaaet ledigt ved S. C. Sands Forflyttelse. Der indkom 15 Ansøgninger, og følgende 3 indstilledes d. 22. Febr.

1. Seminarist *Rasmus Jørgensen Rose* i *Akkerup* pr. Assens.

2. Lærer *Evald Tang Kristensen* i *Helstrup* v. Randers.

3. *Hans Jensen Løvborg*, Lærer i *Hodde* v. Varde.

Denne Indstilling undertegnedes af: Aagard, Mads Sørensen, Laurits Damholt, Dynes Andersen, Peder Christensen og Jens Okkels.

Man har fortalt mig, at Medlemmerne ikke kunde blive enige om Indstillingen og da tilsidst bestemte sig til at tage helt ukjendte.

9. Evald Tang Kristensen. 1866—1876.

Jeg blev saa kaldet dertil d. 26de Febr. 1866 af Biskop Daugaard og tiltraadte Embedet d. 22de Marts. Undervisningen begyndte i Biskolen og fortsattes saa skiftevis i de 10 Aar, jeg var der. Under 10de April 1876 blev jeg kaldet til Skolelærer i *Faarup*, Vindum Sogn, Middelsom Herred. Da min Livshistorie ellers er bekjendt og kan læses anden Steds, finder jeg det unødvendigt at meddele den igjen. Men et Par Smaating maa jeg dog her tage med, da de kan have Interesse i Samstilling med det, jeg forud har meddelt.

Først vil jeg da nævne de Hjælpelærere, jeg havde de sidste Vintre, jeg var i Gjellerup.

Den første var fra *Rovst* øst for Esbjerg og hed *J. V. Poulsen*. Ham havde jeg i Vinteren 1871—72. Dimitteret fra Skaarup 1869 med 1ste Karakter havde jeg ingen Vanskelighed ved at faa ham antaget af Sogneraad og Skoledirektion. Han var et helt flinkt Menneske, men var noget ejendommelig i hele sit Væsen. Jeg var saa godt som aldrig

hjemme den Tid, han var i mit Hus, og jeg fik da egentlig ikke stort Kjendskab til ham. Pædagogik var hans Yndlingsfag, og pædagogiske Skrifter studerede han tidlig og silde. Samme Aar han flyttede fra mig, blev han Lærer i Faarvang og senere i Tvillum. Han er død for mange Aar siden.

Den næste Lærer, jeg havde, var *Frederik Martinsen*, Søn af en Pumpeborer fra *Bromme* ved Sorø. Han havde ingen Examen, men jeg fik ham alligevel antaget. Det var i Vinteren 1873—74, da jeg ikke var ude at rejse i Vinteren 1872—73 og altsaa ingen Hjælper behøvede. Jeg fik ham atter antaget næste Vinter (74—75), og senere endnu en Gang (76—77), men det vedkommer nu ikke Gjellerup, da jeg flyttede derfra i Føraaret 76. Han var et rart Menneske og var særdeles yndet af Skolebørnene, og der var fra Avtoriteternes Side ingen Hindring. Siden blev han bosiddende i Sorø, blev Redaktør af den stedlige *Aflægger* af Ringsted Folketidende og er det endnu i samme Egenskab. Jeg har tit besøgt ham i hans Hjem.

Endnu kan jeg tilføje, at der i Sommeren 1874 blev mig tildelt Understøttelse til et Kursus i Oldnordisk i Kjøbenhavn, og jeg saa hver Sommer i de 4 efterfølgende Aar fik et lignende Kursus. De sidste 3 Aar var det i Dansk og Literaturhistorie.

Endnu staar tilbage kortelig at omtale de Vinterlærere, jeg havde at arbejde sammen med i mine Skoler i Gjellerup.

Jeg kom jo dertil i Slutningen af Marts 1866. Da var for den Vinter antaget af Sogneraadet den samme unge Mand, som i flere Aar havde undervist, nemlig *Ole Frølund Andersen*, som nu for flere Aar siden er død. Han var altsaa i Virksomhed, da jeg kom, og blev ved at fortsætte til 1ste Maj, da Sommerskolen begyndte.

Vi gik saa skiftevis til Skolerne, og naar jeg var i Lund, var Vinterlæreren i Busk. Degnens Dage i Busk var Mandag, Onsdag og Fredag, og i Lund de øvrige 3 Dage. Naar man saa kom til 1ste Maj, var Vinterlæreren færdig, og Degnen fik da hele Undervisningen. De øverste Klasser fik saa kun 1 Dags Skolegang ugentlig, men nederste 2 Dages. Busk øverste havde saa Onsdag, og Lund øverste Torsdag.

Næste Vinter mældte Ole Frølund sig fra, han foregav, at han havde nok at bestille hjemme med at passe Ejendommen for sin gamle Moder, der sad Enke, og der blev da antaget en Karl fra Birk, som hed *Jens Ris Mikkelsen* og boede i et Hus tæt nede ved Broen, der fører over Herningsholms Aa, altsaa kun et lille Stykke østen for Herning. Da han blev fæstet, skrev P. Nielsen følgende Aøbefaling for ham :

Jens Riis Mikkelsen er ansat som Biskolelærer ved Lund og Busk nederste Klasses Børn for de 6 Vintermaaneder med en Løn af 50 Rdl. paa egen Kost m. v. Formedelst den i Krigen erholdte Læsion er han aldeles ude af Stand til at forrette almindeligt Bondearbejde. Han er Sogneforst, bekendt som en særdeles flink, sædelig og ædruelig Mand, saa man kan anbefale ham paa det bedste til en Forhøjelse af den ham allerede tillagte Pension.

D. 4. Januar 1867.

P. Nielsen.

Men han havde nogle meget besværlige Ture og meget lange Veje at gaa, og da han saa fik Plads som Postbud for Gjellerup Sogn, mældte han sig fra og vilde ikke beholde Pladsen længere. Nu blev i Vinteren 1867—68 antaget en Murer paa Sønderbjærg, der hed *Jørgen Jakobsen*, og han blev ved at fortsætte al den Tid, jeg var i Gjellerup. Senere solgte han Ejendommen paa Sønderbjærg og kom til at bo i det nordvestligste Sted i Busk. Derfra havde han kun en meget kort Vej til den ene Skole.

Ikke ret længe før jeg rejste fra Gjellerup, blev der af Sogneraadet taget den fornuftige Bestemmelse, at hver af Sognets to Lærere skulde afgive sin Biskole, hvor der saa skulde ansættes faste og selvstændige Lærere. Jeg skulde da afgive Busk og for Fremtiden blot beholde Lund Skole. Men da jeg havde omtrent lige saa langt at gaa til Lund som til Busk, saa havde jeg egentlig ikke vundet noget ved den Ordning. Læreren derimod i Søndresognet vilde det være en stor Vinding for, da han altid havde haft den ene Skole i sit Hjem og altsaa nu kunde blive hjemme til Stadighed.

Da jeg nu hellere vilde undervise i Busk Skole end i Lund, dels fordi Skolebygningen der var næsten ny, og dog især fordi Befolkningen i det østre Distrikt var meget rarere at have med at gjøre end i det vestre, saa gav jeg Ansøgning ind til Skoledirektionen om at faa Lov til at beholde Busk Skole som min Hovedskole, der altsaa skulde høre til Kirkesanger-Embedet. Dette blev mig bevilget, og nu begyndte jeg at arbejde paa at faa min Bopæl flyttet op til Busk. Embedet havde jo en stor Hedelod af god Bonitet paa 18 Tdr. Land, der laa nord for den gamle Landevej og lige ved Siden af Lindbjærggaards Mark, ikke ret langt fra selve Gaarden. Da nu samme Gaards Udlod strakte sig paa den søndre Side af Vejen helt op til Skolen, saa kunde det ligge nær at forsøge paa et Mageskifte, og da jeg talte med Gaardens Ejer derom, lod han heller ikke uvillig til at gaa ind derpaa. Vi saa paa Jorden, og vi maalte op. Han skulde

altsaa have den store Hedelod og derfor afgive den østligste Del af sin Udloed, et Stykke paa omtrent en 10 Tdr. Land. Men da jeg nu henvendte mig til Sogneraadets Formand derom, stillede han sig absolut modvillig og afvisende over for Sagen og lod forstaa, at der aldeles ikke kunde være Tale om den Sag.

Jeg blev derover noget ærgerlig, da jeg syntes, at den Tanke var udmærket og burde føres igjennem. Den gamle Degnebolig kunde sælges med Fordel, og for den indvundne Sum kunde sagtens opføres en Bolig for en Familie som Tilbygning til Skolen i Busk. Men som sagt, Formanden Søren Krøjsgaard, der senere blev Amtsraadsmedlem, var yderst stædig og hverken til at hugge eller stikke i, som man siger, og han afviste mit Andragende fuldstændig paa hele Sogneraadets Vegne. Jeg besluttede da snarest mulig at søge bort fra Gjellerup, og da et lille Embede i Faarup netop var ledigt, og jeg kunde have Haab om at faa det, saa søgte jeg det, og blev ogsaa kaldet dertil d. 10de April 1876. Det var en helt ny Skole, der var bleven oprettet i Vindum Sogn, og Lønnen var rigtignok kun lille, og Boligen indrettet for en ugift, men jeg var nu bleven kjed af det hele i Gjellerup og havde bestemt mig til at flytte derfra. Jeg kom egentlig heller ikke til at fortryde, at jeg kom bort, da jeg havde det godt i Faarup, men Løn og Bolig der var unægtelig meget beskedene.

Et halvt Aar efter at jeg var flyttet fra Gjellerup, kom der et nyt Sogneraad, der var gunstig stemt for min Plan, og saa blev det senere ordnet akkurat, som jeg havde tænkt, ved Busk Skole. Efter min Forflyttelse blev der da bygget 2 Fag til den vestre Ende af Huset, saa der nu blev indrettet Lejlighed for en ugift Lærer. Degne-Embedets Hedelod fik han 1879 imod at svare 3 Tønder Byg aarlig. Da han i 1880 giftede sig, blev der bygget yderligere til Skolen, saa der nu blev Bolig for en gift Lærer, og 1881 blev der bygget Udhus. Den nye Ejer af Lindbjærggaard, Riegels, var villig til Magelæg, og saa tog han imod Hedelodden og afgav oppe syd for Skolen det Areal af sin Mark, der nu er Skolelod. Paa den Maade fik Embedet en Jordlod, uden at der blev nogen som helst Udgift for Kommunen, hvilket vist er et enestaaende Tilfælde. Læreren tog sig selv paa at bekoste Byggeforetagenderne, men har senere faaet sit Udlæg godtgjort af Kommunen.

Min Eftermand i Busk Embede har været der, siden jeg flyttede og har først i Fjor taget sin Afsked derfra og er

flyttet til Hammerum, hvor han nu boer. Han hedder *Søren Mikkelsen Tønning* og var, før han blev kaldet til Busk, Hjælpelærer hos Thomas Nielsen. Han er født i *Ølgod*.

Da jeg flyttede, blev Skolen i Lund alligevel ved at være knyttet til Kirkesangertjenesten; og det Forhold finder Sted den Dag i Dag. Jeg finder det da i sin Orden endnu at nævne de Lærere i Lund, der siden min Tid har været Kirkesangere tillige. Men jeg var da den sidste Degn, der levede under den gamle Ordning og havde to Skoler at undervise i.

Min Eftermand i Lund blev

10. Niels Jakobsen, 1876—1879,

der blev kaldet d. 31te Juli 1876 og kom til Gjellerup d. 12te August fra *Ringive* i Vejle Amt. Han var der i knap 3 Aar og blev da kaldet til Lærer- og Kirkesanger-Embedet i *Fly* ved Skive d. 21de Juni 1879.

Efter ham kom saa

11. Lars Lavridsen (Agerskov), 1879—1892,

der blev konstitueret i Embedet d. 26de Sept. 1879 og kaldet d. 1ste Okt. 1880. Han kom til Gjellerup fra *Egebjærg* Skole i Ejsing Sogn og blev saa d. 29de Sept. 1892 kaldet til Embedet i *Sønder-Lem* ved Ringkjøbing, hvor han er endnu. Han var en Tid, før han blev selvstændig, Hjælpelærer hos Thomas Nielsen i Birk. Det var forøvrigt Niels Jakobsen ogsaa, og hans Kone var en Søster til førnævnte Jørgen Jakobsens Kone, begge fra Birk.

Dernæst kom

12. Jens Christian Pedersen Frie, 1892—

der blev kaldet 17de December 1892 og kom til Gjellerup d. 3dje Januar 1893 fra *Horne* ved Hjørring. Han er i Embedet endnu.

Til Slutning vil jeg give en lille Fremstilling af Lærerne i Sognets sydlige Del. Allerede før gamle Lunds Død véd vi jo af det foregaaende, at der blev oprettet et særligt Lærerembede i Birk, og Læreren der skulde jo besørge Undervisningen i Have Biskole. Dette Forhold vedvarede, indtil Have fik sin egen, selvstændige Lærer.

Den første Lærer i Birk var *Bertel Clausen Lebech*. Da Skoleplanen var approberet i December 1821, blev Embedet oprettet i 1822, og Lebech kom i dette Aar fra *Nørup* i Vejle Amt og var der til 1847, da han d. 1ste December blev kaldet af Biskoppen til Lærer og Kirkesanger i *Tim*. Han havde i den senere Tid ivrig søgt om Forflyttelse. Saaledes

søgte han Embedet i *Agerskov* i Sønderjylland, men fik det ikke. Derefter vil han forsøge sin Lykke i et andet Stift, og Biskop Tage Müller ønsker ham Lykke til den forhaabede Ansættelse udenfor Stiftet. Men des uagtet prøver han endnu

Ribe Stift, idet han d. 31te Juni 1847 søger Embederne i *Jerne* og i *Vilslev*. Hans Ansøgning er til endnu, og den er gruelig opstyttet i sin Affattelse. Han skriver f. Ex.: „De beviser ved Opnaaelsen af *Vilslev* Embede for mig en uskat-terlig Velgjærning, jeg ikke ydmygt nok kan bevare og ihukomme til mine Dages Ende“. Endelig blev han da bønært ved at faa Embedet i *Tim*.

At han i det hele ikke var nogen stor Stilist, viser blandt andet en lille Skrivelse, han sender til Provsten 1843, og som for Morskabs Skyld her meddeles. Det var jo Bidraget til Enkekassen, det drejede sig om, og som Provsten rykkede ham for.

Deres Højærværdigheds Skrivelse af 14. Sept. f. M. modtog jeg for faa Dage siden, seer heraf en Rest paa mig, jeg ikke rettere erindrer end at være indsendte, men da jeg ingen Qvittering er meddeelt for samme at fremlægge, maa jeg derfor være forpligtet at udrede Beløbet.

Deres ærbødige Tjener

Birk Hovedskole, d. 8. Okt. 1843.

Lebech.

D. 1ste Juli 1846 foreligger der fra ham et Andragende om, at han efter Lunds Død maatte faa Offer og Akcidentser af sit Distrikt, samt Mælk til Ost og tillige Ringkjærv, da det halve af Skoleloden er af ringe Beskaffenhed og ham til liden Nytte. Dette Andragende blev da naturligvis bevilget, eftersom Bestemmelse derom allerede var truffen i Skoleplanen. Han havde, som man ser, dog ikke videre stor Nytte af dette Embedstillæg, da han jo flyttede kort efter. Han boede i lang Tid i Toftgaard i Hammerum og blev i Kirkebogen skreven som Skolelærer og Gaardmand. Hans Kone hed *Ane Sophie Engelken Jensdatter*, og Pastor Engelken i Sønder-Felding var til Stede som Fadder ved Børnedaab hos ham faa Maaneder før sammes (Præstens) Død.

Lebech skildres i det hele som en god Mand. Hvordan hans Stilling var som Ejendomsbesidder, kan jeg ikke oplyse noget om. Han var i alt Fald en Tid Forpagter af den vestre Gaard i Bjødstrup og flyttede derfra til Skolen, som den Gang var yderst tarvelig og med Lergulv i Stuerne. Han gjorde Akkord med Sogneforstanderskabet om selv at bekoste Fjællegulvet lagt i Dagligstuen og en lille Fredestue, og de

Fjæl, han brugte, førte han saa med sig fra Bjødstrup. Folk skumlede rigtignok over, at de var slidt saa tynde som Papir, undtagen hvor Knasterne sad.

Efter Lebech kom saa *Peter Jensen Refstrup*, der var dimitteret fra *Lyngby* 1841 som Privatist med Hovedkarakteren Ej uduelig. Han fik tg. for skriftlig Udarbejdelse i Modersmaalet og tg. for Sang og Musik. Hans Ansøgning om Embedet i Holstebro, der endnu er til, er fuld af orthografiske Fejl, og det er i det hele ubegribeligt, at han til *Birk* blev foretrukken for de andre Ansøgere. Den dygtigste af dem var aabenbart Kand. theol. *Peter Christian Christensen* paa *Lindbjerggaard*, der var examineret i den anordnede Kommission i Slesvig 1837 og var 10-aarig Kandidat, samt næsten 40 Aar. Dernæst var der *J. A. C. Kirkegaard*, Læreren i Tulstrup og Hede, som var født i Ikast, samt dimitteret fra *Snedsted* 1846 med Meget duelig. Fremdeles Hjælpelærer *S. Sørensen* i Ikast. Denne var i de Dage 45 Aar og havde 3 smaa Børn, hvoraf det ældste var næsten 7 Aar. Dimitteret fra *Lyngby* 1824 med Meget duelig havde han været ansat i Fovlum ved *Viborg* i næsten 19 Aar, men var bleven entlediget derfra d. 14de Maj 1846. Endelig blev Embedet søgt af *Hans Lassen* i *Nøvling*, der var saa svag, at han vanskelig nogen Sinde vilde kunne undvære en Hjælper. Men med den Understøttelse, han fik af Hjælpekassen, mente han nok at kunne komme ud af det i *Birk*.

Refstrup blev altsaa foretrukken, uagtet han aabenbart var den svagest udstyrede af dem alle. Han var født 1812 (døbt 13de Juni), var fra 1ste Nov. 1830 til 1ste Maj 1835 Lærer i *Finderup*, *Hanning Sogn*, fra 1836 til 1838 Lærer i *Lem Hovedskole*, tog saa til *Lyngby* fra *Lem* d. 10de Juni 1840 for der at uddanne sig til Lærergjæringen. Efter endt Examen var han i 5 Aar Huslærer hos Hr. *Bilgrav* i *Voldbjærg Mølle* og i 2 $\frac{1}{2}$ Aar Substitut ved Hovedskolen i *Dejbjerg*.

Som ovenfor nævnt havde han ogsaa søgt Embedet som Tredjelærer i Holstebro. hvortil der kun var 3 Ansøgere, nemlig *Frølund*, *Refstrup* og *Christiansen*. Denne sidste var efter alt at dømme langt den dygtigste, men *Frølund* fik det. At *Refstrup* søgte det, viser, at han havde ret store Tanker om sin egen Dygtighed.

Han var i Embedet til 1862 og var altsaa *Thomas Nielsens* Formand.

Der siges om ham, at han var forfærdelig fortrukken. Man har ogsaa fortalt, at det ikke var saa helt godt med

hans Forhold til Smaapigerne i Skolen. Der er sagt mig som helt paalideligt, at han havde et Voldtægtsforsøg mod en ung Pige paa en 15, 16 Aar paa sin Samvittighed, og at denne Sag var den egentlige Grund til, at han begik Selvmord. Hvorom alting er, saa er det sikkert nok, at han hængte sig selv i et Træ ude i Haven, der stod i Skjeldiget mellem Skolens Lod og Anders Andersens Mark. Men det var dog paa denne sidstes Side, og man har i lang Tid vist Grenen, som han hængte i.

1858 forelaa der en Skrivelse fra Refstrup til Sogneforst., hvori han klager over manglende Højtidsoffer hos Ejeren af Bjødstrup P. A. Petersen, samt hans Avlsforvalter, Mejeribestyrer F. V. Strodtman og Mejerske samt Husjomfru, endelig ogsaa over Niels Klemmensen i Birk og hans Tjenestekarl. Han ønsker naturligvis Offerets Størrelse bestemt og Sogneforst.s Medvirkning. Dettets Svar herpaa er meget betegnende.

Sogneforst. meddeler at det ugjærne indlader sig i denne Sag, da det formener, at Offer af enhver Art oprindelig er en frivillig Gave, og at samme derfor ikke bør bestemmes vilkaarlig. Ved at forhøre sig hos flere Beboere i Sognet har det erfaret, at det almindelige Højtidsoffer er 3 Sk. Rigsm. af et Tjenestetyende og omtr. 4 Sk. af en gift Person til hver Højtid, og om det end kan være Tilfældet, at der ofres lidt mere eller mindre, kan Sogneforst. dog ikke efter Omstændighederne tilraade, at Offeret bliver ansat højere for nogen Bondefamilie. Hvorledes der skal forholdes med P. A. Petersen eller F. V. Strodtman, vil man overlade til de kommitterede af Amtsraadet M. P. Christiansen og Tang til N.-Vosborg at bestemme, hvad de maatte finde passende.

Inden jeg forlader Refstrup, maa jeg dog tilføje, at der ogsaa var andre svage Sider hos Manden. Allerede saa tidlig som i 1854 var det galt, idet der fra Skoledirektionen under 17de Januar 1855 meddeles, „at der var beordret Justitsaktion imod Skolelærer Refstrup i Birk for Delagtighed i Udstedelsen af en falsk Attest“. Hvad Udfald denne Aktion fik, véd jeg ikke, men formoder, at han har kunnet rense sig, siden han forblev i Embedet. Dog maa hans Stilling fra den Tid have været mindre misundelsesværdig.

D. 12te Nov. 1856 androg han om at maatte blive optaget i Livrente-Anstalten for at sikre sin Enke en Overlevelseshænde, og da han lader begge Døbeattester i Original følge med, ser vi, at han er fra *Lem*, og hun fra *Madum*. Han var 44 Aar og i Besiddelse af et godt Helbred, og hun de

54 (døbt 2den Juledag 1802). Hendes Navn var *Marie Kirstine Christensdatter Feld*. Det er i det hele et meget pudsigt Andragende at læse og er underskrevet: Peder Jensen Refstrup, Birch Hovedskole, Gjellerup Sogn, Hammerum Herred, Ringkjøbing Amt.

1861 d. 18de Dec. anholder han om nogen Godtgjørelse, fordi han havde en Mand til at hjælpe sig at afhugge nogle Træer i sin Have, som han vilde bruge til Brændsel.

Dernæst tog han uden Forst.s Samtykke i afvigte Vinter sin Kakkellovn i Dagligstuen ned og lejede sig en anden, hvorfor han foregav at skulle give 9 Mk.

Endelig gjorde han Fordring paa en ny Kakkellovn i Steden for den, han havde nedbrudt.

Der svaredes ham:

Man kan ikke give ham Godtgjørelse for de Træer, han har fundet for godt at lade afhugge. Langt mindre at betale Leje af Kakkellovnen. Man vil nu efterse den gamle, om den er ubrugelig, før man indgaar paa at købe en anden.

Hans Kone har faaet det Skudsmaal, at hun var et slemme Kvindfolk, men om Dommen er for haard, kan jeg ikke afgjøre. Hun kom efter Mandens Død til at bo i Herning, og der kaldte man hende Kugleposten, dels fordi hun var meget svær og fyldig af Figur, og dels fordi hun havde megen Lyst til at gaa omkring og føre Sladder.

Det varede længe efter Refstrups Død, inden Embedet igjen blev besat.

Der mældte sig 13 Ansøgninger, og d. 13de Nov. 1862 foretoges saa Indstillingen. J. Fallesen havde endnu ikke opgivet Haabet om at komme til Gjellerup og var iblandt de 13.

Nr. 1 blev *Thomas Nielsen*, Lærer i *Øster-Bording*.

Nr. 2 blev *Laurits Pedersen Nabe* af *Mavsing* og

Nr. 3 *Anders Chr. Jørgensen* af *Rind*.

Nr. 1 blev saa kaldet. Det var ham, der oprettede Folkehøjskolen i Hammerum, som endog en kort Tid uddannede Elever til at tage Skolelærer-Examen. Senere blev han Redaktør og dernæst Folketingsmand, og holdt i en Aarrække Hjælpelærere i sit Embede. Af dem har jeg kjendt syv, som jeg her vil nævne:

1. *Niels Jakobsen*, der blev min Eftermand i Lund.

2. *Rasmus Nielsen*, der i mange Aar har været Rigsdagsmand og endnu boer i Hammerum.

3. *Kristen Fløe*, der kom til Kjøbenhavn.

4. *Kristen Lavrsen*, der siden blev Degn i Frær i Himmerland og nu er død.

5. *S. Mikkelsen Tønning*, min Eftermand i Busk.

6. *Lars Agerskov*, der kom til Lem.

7. *M. Pedersen Brøndlund*, der fik Embedet efter Nielsen.

Ved hans Virksomhed som Lærer i Birk vil jeg ikke dvæle, da den er noksom bekendt, og den er ogsaa før bleven beskrevet. Vi to var jo samtidige, al den Tid jeg var i Gjellerup, og jeg var altid velset i hans Hus, det tør jeg uden Overdrivelse sige. Ogsaa efter at han havde taget sin Afsked, blev vi ved at have livligt Samkvem, og han var mig en særdeles god Støtte i Rigsdagen, naar jeg kom med Andragender til samme om Understøttelse.

Naar han mødte i Kirken til Gudstjenesten, var det hans stadige Bestilling at hjælpe Pastor Aagaard den store Kavaj af og paa, og det gik somme Tider vel meget ud over de gigtsvage Arme, da Th. Nielsen ikke var saa særlig behændig og blødhændet. Aagaard blev tit løftet helt op fra Gulvet.

Jeg har samlet mit Stof til denne lille Bog fra mange forskellige Kilder, baade mundtlige og skriftlige. En Del af det skriftlige har jeg faaet i Viborg Landsarkiv og noget i en ældre Sogneraadsprotokol, dernæst har jeg gennemgaaet en Del Kirkebøger og deri fundet meget godt Stof. At der endnu kunde have været samlet noget, vil jeg villig indrømme, men man maa dog tage til Takke med dette, og er der saa adskilligt, som man vil anse for vel personligt, faar man jo bebrejde mig dette. Men jeg vilde jo gjerne gjøre Billederne saa fyldige som mulig, og jeg har da heller ikke undladt af og til at give mine egne personlige Opfattelser til Bedste, haabende, at jeg saa nogenlunde heri har truffet det rette. Men man huske for alting, at Gjellerup Sogn har *i ældre Tid* været et ret fattigt Hedesogn, udestængt fra megen Kultur. At der i saa Henseende er sket uhyre Forandringer i de senere Tider, er let at se, endog for et overfladisk Øje. Nu er det vel endog et velhavende Sogn, saa aldeles forskjelligt fra, hvad det var i 1866, at man ligefrem forbausdes derover. Jeg har nu næsten ondt ved at kjende det igjen.

TILFØJELSER

Side 18.

I Følge *Ryde* Sogns Kirkebog blev Søren Lund og Birgitte Sørensdatter viede der i Kirken d. 28de Juni 1799. Da Skelum Kirkebog er brændt, kan der ikke oplyses noget videre om Søren Lunds Fødsel eller Forældre.

Side 39.

At Lund allerede 1828 havde Hjælpelærer og endda den Gang kun var 58 Aar, kom vel nærmest af, at Svigersønnen var bleven uden Beskjæftigelse og des Aarsag søgte til ham for at faa Livets Ophold og Tag over Hovedet til sig og sin Familie, men vel ogsaa af, at han havde saa meget andet at tage vare. Desuden var Embedet jo ogsaa for en noget ældre Mand noget besværligt, dog ingenlunde nær saa meget, som det senere blev. I 1822 var Søndresognet vel blevet skilt fra, men før den Tid havde det været ret svært at passe Degneembedet ordentlig i saa vidtstrakt et Sogn.

Side 42.

Efter Else Marie Friis's Fortælling sagde Degnen Lund, da han saa Provst Hübertz i Kirken, lige efter at han havde læst i Korsdøren og sagt Amen: „Hvad Fanden, tu der er Provsten“, og saa begyndte han at synge.

Side 47.

Else Marie Friis,*) der i sin sidste Tid boede her i Vejle, og døde 1903, men en Tidlang boede i Mekkelborg Skole i Arnborg Sogn paa samme Vilkaar, som Huskvinderne i min Tid havde i Lund og Busk Skoler, nemlig med Forpligtelse til at fyre i Skolekakkellovnen mod at have fri Husveje, hun fortalte mig i sin Tid, at hendes Fader, Jens Friis, der døde 1832 som Degn i Karup i en tidlig Alder af Brystsyge, var som ung Hjælpelærer hos Lund i Gjellerup, og hun nævnede mig ogsaa som Hjælpelærere hos ham: Niels Uglso, Morten Skaarup, Jens Møller. Niels Uglso blev siden Lærer i Sunds Sogns 4 Biskoler og var der i den Egenskab, imens jeg var i Gjellerup, men var da allerede en gammel Mand. Jeg hjalp ham med at affatte sin Ansøgning om at blive pensionsberettiget, og da den blev bevilget, var han saare taknemmelig imod mig derfor.

*) Hun udgav i 1884 et lille Skrift „Erfaring og Tankeskud“. Trykt i Vejle.

Side 51.

Naar Biskoppen spørger Pastor Aagaard om, hvordan det stod sig med hans Helbred, rører han ved et meget ømt Sted hos Præsten. At han var yderst gigtsvag, var sikkert nok, men han vilde ikke høre Tale derom, ej heller, at han kunde trænge til en Hjælper i Embedet. I min Tid var det yderst besværligt for ham at komme paa og af Vognen, naar han skulde kjøre til Kirken eller ud i Sognet. Hans Hænder og Arme var fuldstændig magtesløse, saa han ikke selv kunde tage sin laadne Hue af Hovedet, men maatte gaa med den paa op ad Kirkegulvet og om bag Alteret, hvor jeg da mødte og hjalp ham. Hjemme sad han altid i sin polstrede Lænestol i Dagligstuen naar han ikke skulde ind i sit Kammer og besøge et og andet skriftligt. Men da han en Søndag besvimelede oppe paa Prædikestolen, og jeg saa sprang op til ham og fik tilkaldt et Par Mænd af Menigheden, der hjalp mig med at faa ham slæbt ned, maatte han nødes til at søge sig en Kapellan. Han var ellers en rigtig flink og pligtopfyldende Mand og helt god til at prædike.

Side 63.

Efter at have faaet en Efterlysning indrykket i Bladet „Folkeskolen“, fik jeg fra pens. Lærer S. Kr. Sørensen i Ribe følgende Meddelelse: Pens. Lærer Jørgen Fallesen og Hustru Ane Marie Sørensen, der i flere Aar har haft Hjem her i Ribe, hviler begge paa Kirkegaarden her. Han døde 21de Maj 1882 og blev jordfæstet 25de Maj. Hun døde 20de Juli 1883 og blev jordfæstet 23de Juli.

Side 68.

De Døre i Degneboligen, som Gundesen ønskede at faa afløst af nye, var der endnu i min Tid. De var slaaede sammen af Fjæl med Beder bagpaa, akkurat ligesom man bruger dem i Udhusene. Der var i hele Huset ikke en eneste Fyldingsdør.

Side 76.

Rasmus Jørgensen Rose var allerede før Jul 1865 bleven kaldet til Lærer ved Borgerskolen i Thisted, saa han var ikke kommen til Gjellerup, om han end var bleven kaldet dertil. Han var født 1844 og dimitteret fra Skaarup 1864.

Hans Jensen Løvborg blev senere kaldet til Lærer i Assing. Han var født 1840 og dimitteret fra Jelling 1861.

Ingvar Vellejus Povlsen var født 15de Juli 1847 i Grim-

strup, og døde i Følge *Tvilum* Sogns Kirkebog som Lærer i *Faarvang* d. 11te Sept. 1886, 39 Aar gl.

Som en Afslutning vil jeg meddele lidt om min Kirkesangertjeneste i Gjellerup, da den i flere Henseender kan være oplysende om Forholdene den Gang ude paa Hedeegnene. I Gjellerup Kirke ligesom i mange andre Kirker i Vestjylland sang man endnu i 1866 efter Kingos Salmebog og brugte de gamle Melodier, der sagtens var forplantede igjennem mange Slægtled. Der kunde altsaa ikke være Tale om at bruge hverken Weyses eller Berggreens Koralsbog, og det kunde da være ej alene ubehageligt, men og yderst vanskeligt for en ung Kirkesanger, der ikke kjendte det mindste til de gamle Melodier, at lede Kirkesangen i en af disse Kirker. Saadan gik det da ogsaa mig, og jeg var i en ret pinlig Forlegenhed dermed. At jeg sang de Melodier til Salmerne, som jeg havde lært paa Seminariet, brød Menigheden sig aldeles ikke om, den stemte op med, hvad den var vant til at synge, og et eller andet Menneske, der var sangbegavet og havde en stærk Stemme, var da gjerne den, der førte an. Saaledes var Peder Andersen i Gjellerup-By med sin gennemtrængende Røst den, der gjerne tog Tonen fra mig. Jeg fandt det snart nødvendigt at lære de gamle Toner, som Menigheden brugte, og henvendte mig særlig til gamle Maren Østergaard, Ole Frølund's Moder, og til gamle Abelone, Sæddelmager Møllers Kone i Kirkebyen. Da jeg saa sang som Menigheden, vakte det megen Tilfredshed, og Kristen Østergaard i Birk sagde til mig: „Da De kom her til Sognet, kunde De ikke en Gang Deres A-B-C, men nu har De da lært baade at stave og lægge sammen“.

For Resten maa jeg sige, at det virkelig var meget forunderligt at sende Mænd ud fra et Seminarium som vordende Kirkesangere uden at give dem den mindste Smule Undervisning i at synge efter Kingos Salmebog, der bevislig den Gang endnu var i Brug i mange Menigheder. Men et Seminarium var vel alt for ophøjet til at vide Besked om dette, og en Sanglærer dér havde vel næppe Anelse om, hvordan de virkelige Forhold var, og brød sig i alt Fald ikke om at tage Hensyn dertil.